

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

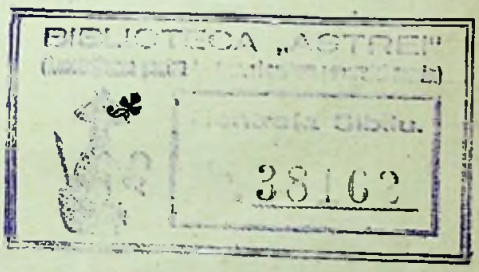
24 SEP. 2012

Panait Istrati

DIN POVESTIRILE LUI ADRIAN ZOGRAFI

HAIDUCII

In româneşte de
I. NEAGU-NEGULESCU

1930
EDITURA «CUGETAREA»
BUCUREŞTI IV, Str. Mătăsari 23

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

1969
1984
'91
1998

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ADĂPOSTUL DIN VÂLCEAUA ÎNTUNECATĂ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rndrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Şi acum, Adriene, iată haiducii, zise Irimia. Iat-o mai întâi pe Floricica, căpitanul nostru, care, pentru mai multă mândrie femeiască, se va numi:

FLOAREA CODRILOR

Căpitan de haiduci

— Voiţi să-mi aruncaţi pe umerii mei de femee greul răspunderii şi pe cap preţul pierzării. Le primesc şi pe unul şi pe altul... De-asta trebuie să ne cunoaştem. Voi o să-mi spuneţi cine sunteţi. Eu, cea dintâi, vă voi rosti cine sunt...

Câtăva vreme nu ne grăi nimic şi se plimbă îngândurată.

La şease săptămâni dela moartea lui Cozma, a doua zi după sosirea noastră

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în *Vâlceaua întunecată* şi'n această dimineaţă brumoasă de Octombrie, cuvintele căpitanului căzură grele, ca prăbuşirea lui Cozma, ca destrămarea jumătăţii din ceata lui, cu *vătaful* în frunte, grele 'nsfârşit ca singurătatea noastră în inima ăstor munţi înalţi, necunoscuţi şi neumblaţi.

Cei patrusprezece inşi, cari se juruiseră pentru *viaţa cea nouă*, stăteau trântiţi, înfăşuraţi în cojoacele lor lăţoase, printre arme şi boarfele aruncate claie peste grămadă, pe când caii păşteau slobozi,—fericită mulţumire de vită. Sfatul, alcătuit din: *Spilca*, călugărul tăinuit, *Movilă*, vătaful cel nou, *Ilie* şi eu, trebuia să se rostească asupra felului acestei „vieţi noi". Dar cerinţa hotărîtă şi neaşteptată a căpitanului îl luă o leacă fără veste. Optsprezece perechi de ochi se aţintiră asupra femeei cu inima dintr'o bucată, bogată'n încercări şi gata la'ntreprindere.

Imbrobodită într'un caşmir, cu şuba de vulpe aruncată pe umeri şi sprintenă 'n şalvari, se plimba înfierbântată, dela un cap la altul, prin *Peştera Ursului*, unde intrasem de cu seara, — adăpostul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nostru de iarnă. Vătaful se sculă şi puse ceaunul la foc, să facă cafeaua,—fudulie adusă de Floarea. O socotea trebuincioasă vieţii, fi-r-ar ea şi viaţă sălbatică.

Şi fie ca să-şi adune gândurile, fie ca să ne lase vreme să ni le-adunăm pe-ale noastre, tăcea, se plimba şi privia în neştire, când mica-i ceată, când pereţii Vâlcelei cotropiţi de ceaţă. Faţa-i lungăreaţă era o leacă suptă, cu cearcăne la ochi, iar buzele ei, de obicei ca două frage, erau arse şi crăpate. Cetaşii o urmăreau din ochi cu'ngrijorare şi cinstire tot odată. Această moştenire de la Cozma li păreau ca o taină, ca o mândrie, şi mai ceva. Se ştia că trepădase mult şi cunoştea ţara deabinelea, călăilor căreia dânsa le jurase un răsboi crâncen şi sfânt.

Asta-i pe placul voinicilor. Cu toate acestea, *femee*. Femee cu *şalvari*, drept, dar *femee*. Şi frumoasă, peste poate. Ce-o să facă ea cu frumuseţea ei în ăşti munţi cu urşi? Şi mai era adevărat, c'odată Cozma mort, nimeni nu ştiuse să-i încalece mai abitir telegarul decât dânsa, nici să înfrunte mai bine oboseala şi lipsurile, nici să se-arate mai cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

greutate'n hotărîri. In faţa stârvului *singurului* său iubit se rostise:

„Deacum încolo fi-voi: *Floarea Codrilor*, îndrăgostita pădurii, prietena omului liber, răzbunarea nedreptăţii, prin sprijinul vostru."

Movilă, vătaful, îi dete *feligeaua* de cafea şi tabacherea de tutun, la vederea cărora i se'ncrucişe privirile. Ii făcură rost de-un scaun. Bea şi fuma. Işi prinse cuvântul lăsat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr 1901-1932

POVESTEA FLOAREI CODRILOR

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vreau să vă spun, eu, cea dintâi, cine sunt:

Sunt o femee prefăcută, ce poate fi de bună credinţă când vrea şi-o vrea şi cel cu care-i în atingere. Tată n'am avut, ceea ce se chiamă *făcută din flori.* Maică-mea, ciobăniţă din copilărie până la moarte, n'a cunoscut, cât a trăit, decât câmpul, vânturile, fluierul, câinii, oile ce le păştea şi râia ce le-o spăla. Afară de râia, cu care adesea avea de furcă, totul îi plăcea. Ei, dar viaţa nu-i făcută numai din plăceri. Biata femee îndură un neajuns, unul singur, care însă-i sdruncină toată viaţa. Copilă, jucându-se, îşi scoase un ochi.

Obicinuit, ne uităm de metehnele noastre, mai ales de cele ce ni se întâmplă 'n copilărie. Mama, nu trecea zi să nu-şi aducă aminte de-această 'ntâmplare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu plânse, dar niciodată nu mai râse de-atunci din toată inima. Ceeace uită fu lumea, lumea ce habar n'avea nici despre necazul, nici despre socotelile dânşii cu viaţa. Cânta şi-şi afla alinarea în cele despre care vorbii mai acuş.

Până pe la treizeci de ani trăi în tihnă. Totuş, simţia unele turburări, neastâmpăr, fierbinţeli. Ca să se răcorească, maică-mea socotea 'ndeajuns să-şi frece, iarna, trupul cu zăpadă. Vara, se da de-a berbeleacul pe câte-o coastă înverzită. Dar toate astea îi aţâţau necazurile, când într'o zi, rostogolindu-se, dădu peste un cioban, şi ăsta-i fu leacul.

Lecuirea, dar nu şi liniştea. Căci dracul ăsta de cioban, ce părea cu capul lui miţos ca un berbec ţurcănesc, ca şi mama, avea o meteahnă. Nu c'ar fi fost chior ori ciung. Dimpotrivă, întreg, prea întreg, avea nevoie de-un harem, câtă vreme nu era decât păzitorul unii stâni. Mai mult, meteahna lui i se măria prin aceea că era scârnav, mândru, dispreţuitor în gusturile lui. Mama, care n'avea nevoie de bună ziua nimănui, trăi 'n bună prietenie cu ştrengarul, până 'ntr'o zi de aprile, când, din pricina primăverii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

năvalnice, i se plânse „chioarei“ de viaţa de călugăr, ce-i silit s'o ducă. „Chioara“, împletind la ciorap, întrebă ca o bună tovarăşe, cunoscând dragostele tovarăşului:

— Nu te mai joci cu Sultana rotarului?

— Da, dar o doare în burtă...

— Dar Marghioala după care te prăpădeai?

— Nu se mai poate mişca.

— Dă-te pe lângă Catrina, ce te mănâncă din ochi.

— Mă mănâncă ea din ochi, dar de mâncat nu se lasă să fie mâncată. I-i teamă...

— Cu toate astea ştii tu cântecul cela:

Femeea-i o căţea prea gata la iubit,
Bărbatul o fiară uşor de sgândărit...

...Aşa că poţi găsi câtu-ţi cere inima.

Ciobanul se supără.

— Şi de ce-aş fi eu mă rog „o fiară“? Pentru că-mi place *ceea?* Atunci unde dracu s'o vâr? Intr'o gură de şarpe? Intr'o piele de arici? Ori ai vrea, poate, să mă tăvălesc despoiat printre urzici? Sau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să mă frec şi eu ca tine cu zăpadă? Sau să mă primejduesc, să-mi intre vreun par în burtă, dându-mă de-a berbeleacul, ca tine care nu păţeşti nimic?

Insfârşit, iată, după spusa mamei, ce se petrecu mai pe urmă, după această supărare a ciobanului lăţos, „ca un berbec ţurcănesc". Fu clipa când sună ceasul venirii mele pe lume.

... Fără vreo două săptămâni n'aveam treizeci de ani... Fusesem născută cu două săptămâni înaintea lui Sft. Gheorghe, care nu se schimbă, şi eram drept în săptămâna 'ntâia a lui Prier. Trecându-i mânia, Achim prinse a-mi privi lung glesnele şi zise:

— Bag de seamă, Rado, că tu ai nişte glesne ca de capră, şi zău, sunt frumoase. N'ai vrea să-mi arăţi un genunchiu? De-o fi tot aşa de mândru, ca şi glesnele, te iau de nevastă, Rado...

Când Achim îmi vorbi aşa, eu stam jos pe iarbă şi făceam la ciorap, iar el sta 'n picioare, sprijinit în bâtă. Eu nu-l privisem în vreme de cinci ani de trei ori în faţă, nici pe el nici altă lume, de când nu mai aveam decât un ochi. Auzindu-l, însă, zicându-mi că m'ar lua de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rdr 1901-1932

nevastă de-aş avea un genunchi frumos, zău, ridicai capul, căci îl crezui c'a'nebunit. Atunci văzui că Achim avea o mustaţă frumoasă, neagră şi nişte ochi frumoşi de armăsar întărâtat. Îl privii doar o clipă. Atare lucru nu se poate privi prea mult. Dar puţinul ăsta mi-a-junse, ca să mă hotărăsc să-i arăt genunchiul, zicându-mi în mine: „Acum Rado, fata mea, s'a sfârşit cu zăpada şi cu berbeleacul. Acum asta-i altă mâncare de peşte." Cu toate astea, ştiindu-mă umilită de beteşugul meu, zisei, ca să-l îndrăcesc:

— Of, sărace Achime... De-ar fi fost să fi luat de nevastă pe toate câte ţi-au arătat genunchii, ar fi trebuit să ai o cireadă...

— Rado, mă jur că te iau de nevastă... Să-mi mănânce lupii oile de nu te iau.

— Nu-i nevoie să juri, Achime. Bărbatul ţine să făgăduiască orice, pentrucă femeea cere câte'n lună şi'n soare de cum şi-a arătat genunchiul. Dar eu nu sunt dintre-acelea. Poftim, Achime.

Şi i-l arătai, fără să mă uit la dânsul, apoi îmi văzui de'mpletit. Atunci Achim luându-şi căciula lui cât o baniţă, şi-o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

repezi în pământ aşa de strajnic, de plesni săraca ca o băşică de porc. Intr'o clipă mă şi simţii ridicată, încleştată de mijloc de-un braţ ca de fier. Mă lăsai să mă ducă, dar cum mă puse jos o ştersei la fugă, nu ca să-i scap, ci ca să-l întărât şi mai mult şi să-l fac să uite că-s chioară.

O uită aşa fel, încât după ce fugii rotocol hăt şi bine, fără să mă poată prinde, mi-aruncă bâta 'ntre picioare şi mă făcu să caz. La adică n'aşteptam decât asta: să caz jos din pricina lui. Bărbatul trebuie să iasă pururea vinovat, căci altminteri cu vânjosenia lui, de-ar mai avea şi dreptate, ce ne-am mai face noi femeile? Dacă Achim n'ar fi fost el de vină în seara ceea, în micul stufiş de ulmi pe când oile behăiau ca'n pustiu şi cei doi măgari păreau miraţi de 'ndelunga noastră lipsă, — ce m'aş fi făcut eu, biata Rada, cu Floricica mea 'n braţe, iarna ce veni, cu durerea de burtă, ca Sultana, fata rotarului, şi neputând să mă mişc, ca Maria, ce-l mânca din ochi pe Achim?

Aşa se simţi îndatorat să se necăjească singurel aproape cu amândouă turmele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de oi ale stăpânului, să strângă caşul, să umble după vreascuri uscate, să facă mămăliga şi ciorba şi-uneori să moaie rufele 'n janţ, ca să nu ne umple păduchii.

Curând, însă, bietul Achim fu lehămisit şi de muncă şi de femee bolnavă. Din parte-mi, eu eram acum sătulă şi de pat şi de-un om peste măsură de sdravăn. De-aceea, după doi ani de căsnicie, îmi zise într'una din zile, ceeace voiam şi eu să-i zic:

— Ascultă, Radă. Nu făcurăm nicio ispravă. Eu te-am îmbolnăvit, tu m'ai robit. Câtă vreme, acum vre-o doi ani eram amândoi mai bine ca acum. Hai şi ne-om drege greşeala. Iată. Am douăzeci de oi, toată averea mea. Ai şi tu tot cam pe-atâtea. Ţi le dau şi pe-ale mele drept zestre pentru copila noastră, dar să mă laşi să mă duc cu D-zeu. Cu chipul ăsta mica Floricica o să aibă curând o mamă sdravănă, care s'o îngrijească. Eu m'oi duce'n lume, după alt stăpân. Şi Rado, cu jurământ că n'oi mai cere femeilor să-mi arate genunchii, nici c'oi mai arunca cu bâta'ntre picioarele celor ce-or fugi de mine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aşa se rosti bietul Achim al meu şi mă sărută. Işi sărută mai mult copila, ce-l înhăţă cu mânuţele de plete şi-l făcu să plângă întâiaş dată 'n viaţa lui. După asta se duse cu domnul şi nu mai auzii nimica despre el.

Floarea Codrilor se opri să-şi alunge un năduf. In toată vremea povestirii ei de pân'acum şi cât mai urmă, cinstea cu privirile pe fiecare dintre cei ce-o ascultau, fi-r-ar fi fost şi cel mai de pe urmă din Haiduci, dar mai mult spre mine se uita, ca şi cum ochii dânşii ar fi vrut să-mi zică: Tu, Irimio, copilul pădurii şi-al meu, tu eşti viaţa mea întreagă... Pentru tine sunt eu pe-aici...

Haiducii, smeriţi faţă de-această deschidere de inimă, ascultau tăcuţi. Spilca o sorbia c'o privire aţintită, câtă vreme Ilie, pururea c'o linişte adâncă, i-arăta faţa lui de apostol într'o uimită mărmurire. Mai puţin priceput, mai prostuţ, dar tot aşa de lacom să ştie, ca şi noi, Movilă, vătaful, o urmărea cu luare aminte, îngrijind să nu se stingă un foc de vreascuri.

Intâia mea patimă, când m'am trezit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rndr1901-1932

la viaţă, fu s'alerg nesăţioasă, cu pieptul desfăcut în vânt. Acest prieten al copilăriei mele n'are decât două fiinţi, care se 'mpătimesc de dânsul: omul liber şi câinele. Ei fură 'ntâii mei prieteni. Omul meu liber era un băiat din sat, cu vre-o trei ani mai măricel ca mine, îndărătnic şi dârz, dascălul meu în tainele libertăţii. O să rămâneţi năuci, când vă voi spune că'n clip'asta este căpitan de haiduci, care stăpâneşte munţii Buzăului, nici la o poştă de noi, şi vâră spaima'n mişei, cari făuresc legile. Numele său este: *Grozea*.

— Grozea?! strigară haiducii.

— Grozea cu inima de piatră? se rosti vătaful.

De ce „cu inima de piatră"? Pentru c'a jupuit de viu pe unul din ceata lui şi pe-un moşier? Haiducul, care pieri'n felul acesta, era un spion, pătruns de-o vină, ce-ar fi fost să-l coste viaţa pe Grozea. Cât priveşte moşierul, pe legea mea, nu l-a jefuit. Numai să'ntrebaţi norodul înfricoşat de această lipitoare. O s'aflaţi femei, cari aprind lumânări la biserică şi se roagă pentru sănătatea vrednicului haiduc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

L-am cunoscut copil şi flăcăiandru. Era dârz, dar bun la inimă. Eram de nouă ani, el doisprezece, când într'o zi, cum alergam eu aşa cu pieptul desfăcut la vânt, cu câinele lângă mine, mă ajunse, mă luă de mână şi mă făcu s'alerg şi mai tare. Deasupra coastei, unde ne oprirăm gâfâind, vântul îmi ridica cu atâta neruşinare rochiţa, că mi-era oarecum în faţa acestui frumos băietan. Dar, altmintrelea de cât alţii, nu-mi spiona pulpele goale, sta de vorbă cu câinele meu şi nu mă mai simţii ruşinată.

Nu-l cunoşteam, nu-l mai văzusem niciodată până'n ziua ceea şi luai seama că-i curăţel, curăţel ca şi mine. Asta-mi plăcu, fiindcă eu niciodată n'am putut suferi murdăria. Avea picioarele goale, dar spălate şi numai prăfuite. Mâinile, gâtul, faţa spălate din proaspăt. Izmenele şi cămaşa tot aşa de curate, deşi cârpite. Toate astea-mi plăcu, ca şi ochii lui albaştri ca seninul. Numai roşcătura părului, a genelor şi sprincenelor nu-mi fură pe plac.

Dânsul, păru şi el mulţumit de'nfăţişarea mea, dar pentru încredinţare, îi fu destul o aruncătură scurtă de ochi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mi-era de mirare de unde o fi, şi-l întrebai.

— De la Cârligi, făcu el c'un glas aproape matur, fără să mă privească, netezind capul căţelului meu.

Se numea Cârligi vre-o treizeci de case rezleţe, aşezate cam la vre-un sfert de poştă de noi, pe drumul ce duce de la Râmnic la Buzău şi se 'ncrucişează 'n locul acesta c'un alt drumeac. Nu fusesem niciodată la Cârligi, pentrucă se spunea că băieţii deacolo aruncau cu bolovani după trecători.

— Şi cum te chiamă pe tine? Pe mine mă chiamă Floricica.

— Ai frumos nume, făcu el sculându-se şi privindu-mă'n faţă. Dar şi tu eşti frumoasă, ca şi numele ce-l porţi. Al meu ie: Grozea... Şi-odată şi-odată eu o să mă fac haiduc.

— Ce-i aceea *haiduc?*

— Nu ştii? Bine. Este acela care nu suferă asuprirea, nici slugile, trăieşte'n pădure, ucide pe moşierii răi şi apără pe sărac.

— Eu n'am văzut niciodată pe haiducii tăi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Tu n'ai să-i poţi vedea... Sunt urmăriţi de poteri.

— Potera ce-i?

— Poteraşii sunt vrăjmaşii haiducilor şi-a libertăţii, oastea ce-i păzeşte pe moşieri pentr'o simbrie de vânzător. Acum trei ani am fost faţă la o bătălie dintre haiduci şi poteraşi, aproape de noi, în Pădurea Cerbului. Haiducii au fost bătuţi. Eu n'o să fiu bătut, când o să fiu haiduc. Dar să nu spui la nimeni, nici mamei tale, că eu ţin cu haiducii. N'am spus-o nici alor mei. Şi, la dracu, că nu-i bine. Părinţii au mâncărici la limbă şi pereţii au urechi.

Şi rostindu-se astfel, Grozea se strâmbă dispreţuitor privitor şi la părinţi şi la pereţi. Văzui atunci, c'avea vârît pe mâneca cămăşii un fluier. Intrebai:

— Cânţi din fluier?

— Şi dacă?... Dar nici despre asta, să n'o spui la nimeni.

— De ce? Nu-i un păcat să ştii cânta din fluier.

— Nu. Să cânţi, nu-i un păcat, dar s'o spui la toată lumea, este, şi încă mare... pentru cui îi place fluierul.

— Tuturor le place...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Eşti o proastă, Floricico. Lumii îi place fluierul, cum îi place câinele, să-l puie'n lanţ, cum îi place privighetoarea, ca s'o puie'n colivie, floarea, ca s'o rupă de unde a lăsat-o D-zeu să crească, şi libertatea, ca s'o răsucească'n robie. Dacă tuturora le-ar place fluierul ca mie, n'ar mai fi nici haiduci, nici poteraşi, nici moşieri, ci numai fraţi. Şi fraţi nu se află pe nicăieri...

— Cum de ştii tu toate astea, Grozea?

— Ei, tu multe vrei să ştii... O să ţi le spun, căci de când tot te măsor eu, mi-am dat seama că eşti ca şi mine, singură, tu, din vre-o zece sate câte cunosc. Dar ai nevoie de-un dascăl, şi-ţi voi fi eu dascăl. Vrei să-ţi fie Grozea dascălul tău, Grozea care'ntr'o zi va fi haiduc?

— Da, Grozea, o vreau, fii dascălul meu. Spune-mi, cum ai aflat toate astea?

— Iată cum. Am un frate mai mare, care-i de'nsurat, mare şi prost. Cântă din fluier la hora satului şi-i face pe alţi proşti să joace. Avea un câine, pe care-l ţinea legat, o privighetoare ce-o pusese'n colivie, şi bietele dobitoace erau moarte de supărare. Atunci i-am zis lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

frate-meu ăl mare că-i un catâr, un catâr care cântă din fluier. Pentru că-i spusei aşa, primii o palmă aşa de puţin frăţească, că mi se făcu obrazu roşu ca focu. Şi-i zicea înainte din fluier să ţopăie proştii, mai vârî'n colivie o privighetoare şi mai înlăuţui un câine, dar eu stricai colivia şi-aruncai lanţul în puţ. Atunci crezui c'o să fiu ucis. Nu mai era un catâr, ci un adevărat poteraş, şi-o să fie, cu bună seamă. Eu o să mă fac haiduc şi-atunci o să-l fac să-şi aducă aminte şi de laptele ce l-a supt de la maică-sa. Asta-i.

Până'n ziua când l-am cunoscut pe Grozea, eram singură. Mama mă silea să-mi trec copilăria, alegând la scoarţă, sdreanţă minunată şi ticăloasă, ce macină cei mai mândri anişori ai unei fete şi care la rându-i va fi roasă de molii, după ce-a minunat două rânduri de gurăcască. Pornii război cu mama şi cu satul. Eram socotită drept o puturoasă.

Ei, şi-apoi ce? Să nesocoteşti raza de soare, ce face dungă de argint prin rariştea pădurii? Să nu ştii cum îşi ţese privighetoarea cuibarul? Să te lipseşti de alintarea vântului, ce-ţi umflă că-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

maşa? Să te lipseşti de murmurul pârâului, ce tropotă 'ncântat spre gârlă,— însfârşit, să rămâi surd chemărilor primăverii, vestind viaţă nouă; ale verii, gemând supt povara belşugului, să uiţi de toamna plină de tristeţe şi să trăieşti fără să nu te'ncingă durerea albă a iernei? Şi la adică, pentru care cuvânt atâta lepădare de toate?

Să ţeşi ştergare lungi de borangic, pentru labele unui bărbat, care-o să-ţi pălmuiască obrajii, sau aşternuturi mândre, de in şi bagadele pentr'un beţivan de soţ, să se urce pe ele cu opincele murdare, sau velinţe de lână groase, pentru „alesul inimii tale", ce-o să-şi borască vinul şi pastrama peste anii tinereţii, ce ţi i-ai trecut, să ţeşi acestedaruri mândre şi visând la atare frumoasă zi? Ispititoare nădejde a oricării copile de la ţară, sunt fericită că n'ai fost şi-a mea... N'am vrut să-mi orbesc ochii pe pânză, de dragul unui vis, pe care viaţa-l tăgăduia împrejurul meu.

Ochii mei, ce-ar fi trebuit să lăcrămeze, aplecaţi pe-un gherghef, i-am lăsat să se'mbete de lumina câmpiilor, pe unde-mi plimbam oiţele. Străpungeam

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu ei albastrul cerului, adâncul prăpăstiilor şi desişul brazilor, şi dacă lăcrămam, lăcrămam de asprimea iubitului meu: *vântul...*

Vântule, vântule
Tărie prietenă omului liber.
Crainic ce străbaţi depărtările cu valul tău
primenitor,
De-ai fi adierea, mângâietoarea feţelor,
Sau crivăţul, ce biciuie obrajii,
Ori de-ai bate'n vijelie,
Ca să ne mărturiseşti inima-ţi bună,
Pururea eşti puterea prietenă omului liber,
ce'ncheagă sufletele...
Vântule, vântule... Prietenul omului:
De ţi-ar fi cărarea cu dragoste plină,
Presărând foi de flori în loc de sărutări,
Sau că avânturile tale umflă buciumul
Tuturor mânăilor, tuturor bucuriilor,
Eşti pururea crainicul tristeţii mele,
Al suspinului meu, după doru mi depărtat.
Tu eşti purtătorul strigătului de durere
Al lacrămii fierbinţi, al râsului răsunător...
Tu eşti tăria omului liber,
Vântule, vântule !...

— Ştii, îmi zise'ntr'o zi Grozea, dup'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaifrancmasoneria.ro/mor1901-1932

fugă nebună peste câmp, ştii c'odinioară vântul era să-i fie şoarecelui socru?

— Nu, nu ştiu...

— Da. Vântul a fost la două degete ca să nu-şi dea fata după dobitocul cel mai nesuferit de pe faţa pământului şi nu scăpă decât numai datorită unui vicleşug.

Intr'o bună zi şoarecele merse la sfântul Soare şi-i vorbi aşa:

— Ascultă, prea puternice. Eu sunt făptura cea mai nenorocită de pe faţa pământului, pururea hăituit de oameni, de câini, de pisici, zi şi noapte stând cu ochii'n patru, gata'n toată clipa să caz într'o cursă şi prăpădindu-mă de frică. Şi care-i, mă rog, păcatul meu? Roz şi eu câteodată, cu preţul vieţii mele, din vre-un ştiulete de porumb, sau din vre-un burduf de brânză.

— Asta, dragul meu, făcu Soarele, căreia nu-i plac şoarecii, asta nu-i frumos.

— Haidade... ţipă peţitorul. Tu nu ştii că stăpânii pământului fac la fel? Şi'ncă fără nici-o teamă. Numai că iată, vezi, eu am băgat de seamă, că pentru a se pune la adăpost de orice primejdie,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

ei se căsătoresc întotdeauna cu fata vreunui puternic al zilei şi se pun subt pavăza socrişorilor lor. Ei, mă hotărîi şi eu să fac ca dânşii şi te-alesei pe tine, cel mai cu putere dintre toţi. Dă-mi pe fii-ta de nevastă şi apără-mă. M'am săturat de viaţa asta...

Soarele'ngrozit se scutură repede:

— Te'nşeli. Nu-s eu cel mai puternic din lume.

— Atunci, cine?

— Nourul. Ai văzut. In puterea zilei, când mi-ar fi pofta să prăjesc pământul, Nourul mi'ntunecă faţa şi sunt împiedicat. Du-te, dragul meu, la Nour. Cere-i-o pe fie-sa. El este cel mai tare.

Şoarecele pune coada pe spinare, dă fuguliţa la Nour şi-i destăinui necazul:

— Tu eşti cel mai puternic... Dă-mi pe fii-ta.

— Eu, eu cel mai puternic? Vrei să-ţi baţi joc de mine?

— Nicidecum. Mi-a mărturisit-o Soarele, şi-i adevărat. Tu-l întuneci de cum vrei şi cum o vrei.

— Il întunec? Pe câtă vreme? Un vântuleţ şi praf nu s'alege de mine. Vântul, fireşte, e cel mai puternic, fii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

încredinţat. Dealtfel, de'ndată ce-o să-i vorbeşti, o să fie mulţumit, este foarte 'ngâmfat. Dar să ai în vedere, că tot pe-atâta-i de nestatornic. Este un ştrengar.

— Oricât ar fi de ştrengar, va trebui neapărat să-mi dea pe fie-sa.

Şi iată-l pe şoarece la Vânt, care tocmai îşi făcea de lucru să-şi dea fata de-a huţa'ntr'un leagăn. Ii spuse păsurile şi scopul venirii sale.

— Să nu mă iei drept o secătură, încheiă dânsul. Eu vreau s'alerg, ca să-mi câştig pâinea, dar văz că, fără sprijinul unuia puternic, viaţa mi-ar fi cu neputinţă. Porumbul, brânza, sunt cuprinse de cei tari, cei slabi să-şi puie ştreangul.

— Dar, pentru toată lumea, tu nu eşti aşa de slab, urlă Vântul. Dimpotrivă, tu eşti mai tare decât mine.

— Ce fel, zise şoarecele, foarte măgulit?

— Vezi tu lespedea asta din mare? Mai'nainte de-a fi unde-o vezi, era căţărată pe muntele ăsta, ce se'nfige ca un colţ în mare. Acum câteva mii de ani, nişte boieri puternici, dar tâmpiţi, s'apu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cară să dureze, colo sus, o cetăţuie tâmpită şi tare, ca şi stăpânii ei. Frumosul munte fu secătuit de vânatul său, marea pustiită de-acest cuib de prădalnici şi zidurile'nalte sluţiră mândra privelişte. Tu ştii că mie nu-mi plac stavilele puse libertăţii. Eu alerg şi iau la fugă tot ce întâlnesc în cale. Mă pusei aşa dar să suflu din toate puterile asupra acestui cuib de jegmănitori. Erau înţepeniţi vârtos. Ei, câte mii de ani de trudă-mi risipii ca să nărui această viermălaie! Din veac în veac se tot înmulţeau şi se'ngâmfau tot mai mult. Nu-i chip. Stânca nu se urnia de fel. D'abia dacă, pe ici, pe colea, se deslipea o bucăţică de zid, că şi era dres. Necăjit, doborît, într'o dimineaţă mă odihneam pe celălalt ţărm al strâmtoarei, când deodată, un ramăt îngrozitor mă făcu să sar în sus... Marea se ridică ca un zid şi era cât p'aci să mă'nghită... Era stânca, pe care sta căţărat cuibul prădătorilor, ce se dăduse singură peste cap. Singură? Vorbă să fie. Alergai, cercetai şi fui uimit să văd, că ceeace nu putusem să fac eu în câteva mii de ani, voi, şoarecii, voi o făcurăţi în câţiva ani. Pricepi. Aceşti boieri în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/andrr1901 1932

grămădiseră prin pivniţele lor tot bielşugul pământului, şi când spui *stăpâni* şi *belşug* zici şi *şoareci*. Este tot un drac. Şi neamul şoricesc lucrase aşa de bine la'mpărţeala belşugului cu neamul boieresc, încât stânca sfârtecată de unii, ca să se cuibărească, de alţii să-i stârpească, sfârşi să se năruie.

Iată de ce îţi spusei mai adineauri, că tu ieşti mai tare ca mine... Mergi de unde-ai venit, prietene, ia-ţi de nevastă o fată din neamul tău, şi să ştii că D-zeu a'mpărţit aşa de bine puterea printre făpturile sale, încât cu niţel obraz toată lumea ar putea să fie mulţumită...

* * *

Grozea ajunse'ncurând sufletul zilelor mele şi-avui bucuria să prind de seamă, că-i eram singurica lui prietenă. Amâdoi ne dam socoteala de-un lucru, despre care habar n'avea nici-un copil din preajma locului, de-un lucru nepriceput nici de înşişi mai marii noştri. Era vorba despre josnicia acestii vieţi ţărăneşti, făurită în totul din muncă de rob şi din plăceri de nimic. In vremea muncilor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de peste vară, să te cocârjeşti din zori şi până'n noapte asupra unui câmp a cărui roadă se ducea, trei părţi din cinci, să umple hambarele stăpânului; de cu toamna şi până'n primăvară, să-ţi frângi mijlocul la stative a căror nesfârşită pânză era un soi de roadă oprită, ce trebuia mereu-mereu pentru viitor, sau să petreci seri lungi şi seci să flecăreşti pe la cläci, curând la porumb, desghiocând la fasole, scărmănând lână pe la vre-un vecin; cusând la zestrea vre-unei surate gurăcască şi mândră de cârpele ei. Şi drept orice plăcere, *hora* searbădă de duminică, la care te tâmpeşti o bucată de vreme bâţâindu-te, ni la dreapta, ni la stânga, sau întâlnirea la vre-o fântână cu vre-un amurez, care să-ţi toace verzi şi uscate.

O scârbă înăscută ne'ndepărta, pe Grozea şi pe mine, şi de-aceste trude şi de plăcerile ce le răsplătiau. Dar nu te poţi abate nepedepsit de la viaţa ţărcuită de prostime. De cum fu pricepută înţelegerea noastră, toţi ne luară în râs, toţi ne duşmăniră. Pentrucă prostimea, să-i tot stai departe, să-i tot ocoleşti din cale, ea nu'ngăduie pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cine vrea să i se deosibească. Ea nu se'ngăduie decât cu ea însăşi, nu iese din pielea ei.

Ei, frate dragă. Nu ceream nimănui să trăiască ca noi, nu rugam pe nimeni să ne stea serile la clacă. Grozea la şaptesprezece ani şi-avea teleguţa şi calul lui, câştigate prin sudoarea frunţii sale. Era, pe vremea asta, mijlocul prin care omul se dezrobia de munca slugarnică şi-i dădea o părere de libertate. Prietenul meu ducea, de două ori pe săptămână, la târgul Buzăului, rodul muncii noastre devălmaşe: lână, caş, miei, grâne, legume, ouă, pometuri, păsări, după timp.

Această dulce îngăduire între doi copii, cari nu vreau să pupe mâna papei, ciracul boierului, nici să-şi scoată căciula ori să se scoale de jos, când ar fi trecut cine ştie ce slugoi de la curte, fu socotită drept un păcat, nu numai de cei atinşi, ci chiar de-aceia cari, fiind robi şi ei, ar fi trebuit să urmeze pilda noastră. Ne'nvinuia c'am trăi împreună înainte de vârstă. Cu toate astea, deşi prea bine 'mplinită, la vârsta mea de cincisprezece ani, nu eram decât o copilă, iar Grozea de-o nevinovăţie adevărat copilărească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvana.ro/mdrr1901-1932

Rătăcirile noastre prin pădure, lungile noastre lipsuri din sat, erau pentru cei răi tot atâtea dosiri vinovate.

Nu era decât un trai frumos, născocit de noi, un ostrov însorit, în mijlocul unui ocean de întunerec. Fură anii când Grozea mă'mvăţă să cânt din fluier şi să prind cu mintea acest cuprins neţărmurit, ce-l simţiam numai cu inima.

Când, prin desişurile de făget şi brazi, degetele lui se'nduplecară de'ntâiaşi dată să zică 'n auzul meu Doinele noastre vrăjite, mi se păru ca un Făt-Frumos din poveste. Uitai de roşcătura părului său, mi-uitai de mândria mea, îi căzui la picioare şi i le sărutai.

Doină, doină, cântec dulce
Cin'te-aud' nu se mai duce,
Doină, doină, cânt cu foc,
Cin'te-aude şade'n loc.

Doamne prea puternice... Cred, că ţi-ai plămădit şi-ai săvârşit fiinţa lucrurilor, cântând din fluer celor în nefiinţă... Căci, prin suflul acestui val de laude vrăjite, oricît de puţină dâră ar fi ascuns tainele întunericului din neîntrecuta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr.1901-1932

ta isteţime, Cuprinsul ce ieşia din mânile tale trebuia, fără doar şi poate, să pară unui cântec minunat.

Tot în vremea acestor ani mă deprinsei a citi şi-a scri pe greceşte. Şi tot lui Grozea îi datorai şi-această înzestrare.

Învăţase limba asta departe de sat şi mulţămită călătoriilor lui la Buzău.

— Vrei tu, îmi zise'ntr'o zi, să'nveţi greceşte? Limba noastră nu-şi are scrisul ei. Ca să citeşti şi să scrii trebuie s'alegi între slavona şi grecească. Eu învăţai grecească şi-acum parc'aş avea patru ochi. Fă ca mine. O să afli lucruri negrăite...

— O prea vreau, dar unde, cum?

— Cu ajutorul vestitului psalt Ioachim de la Mănăstirea Banului din Buzău. Mi-i prieten, cu toate că gurile rele şoptesc c'ar fi un desfrânat. Eu n'o cred şi nici tu n'o s'o crezi. Drept e că părintele Ioachim e un om, ce te face să-ţi fie frică când îl vezi şi-l asculţi. Dar numai proştii n'au în ei nici un fior. Dealtmintreli, cu toate şoaptele, e tare, mare şi-i preţuit. De mult îi vorbesc eu de tine. A primit cu bucurie. O să fie mulţumit să aibă o prie-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tenă, căci şi dânsul e ca noi: n'are prieteni.

Duminica următoare, zi frumoasă de primăvară, urcai în teleguţa lui Grozea. Era mândru de calul lui, frumos dobitoc, zău aşa, iar eu mândră de Grozea, care mâna ca un stăpân şi sta drept ca un om în toată firea.

Eram amândoi gătiţi, ca de sărbătoare. El, cu cisme văcsuite, cu cămaşe de borangic, cojocel înflorat şi căciulă ţurcănească. Eu, în fustă albă cu fotă, cusută cu mâna, ilic şi pantofi de catifea încărcaţi'n cusătură de flori deschise, cu capul gol. Eram frumoşi, ca nişte tineri după nuntă.

Cuprinsul Firii, ce mi se deschise'naintea ochilor, pe drumul ăsta de aproape o poştă, necunosct de mine, mi se păru tot aşa de frumos precum eram noi: gătit şi el ca de sărbătoare. Era 'ntîiul meu drum lung şi nu mai conteneam să mă minunez de coastele 'mpodobite cu viţă de vie, de păduri necunoscute, râuri şi pâraie, de potecile şerpuite şi chiar de păsări şi dobitoace, perindându-se lucruri şi vietăţi, ca nişte şiruri de perdele, pe cari o mână nevăzută le ri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dica una după alta, la apropierea noastră.

Stăteam pe jilţ alături de prietenul meu, ce tăcea. Şi când vorbi, — pe coasta unui deal pustiu — fu ca să-mi sădească 'n suflet sâmburele răsvrătirii lui din fire, coaptă, gata să ţâşnească.

— Totul cât vezi şi ce-ţi place aşa de mult, — se rosti el învârtindu-şi biciul pe deasupra capetelor noastre, — întreg acest mândru pământ, larg şi lung, trebuie să fie al nostru al tuturor, căci noi venim pe lume goi şi despoiaţi şi el ni se dă să-l lucrăm şi să ne bucurăm de roadele lui. Nu-i al nostru. Trebuie să fie. Trebue să-l smulgem din mânile, care-l ţin, fără să-l lucreze. *Trebuie.*

Asta-i tot ce mi-a spus Grozea despre robirea pământului la ciocoi. Atunci pricepui că dânsul va fi odată şi odată haiduc, căci numai haiducii cugetau altfel decât toată lumea. Luându-ne după lume, D-zeu a lăsat să fie robi şi stăpâni, săraci şi bogaţi, biciuiţi şi biciuitori. Dar haiducii treceau peste această voinţă a lui D-zeu, nu-i mai călcau pragul bisericilor şi se trăgeau la păduri, de unde eşiau dând iureşe fulgerătoare 'n

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

averile asupritorilor şi chiar într'ale bisericilor, prădând, ucigând şi punând la adăpost.

Buzăul, oraş isprăvnicesc al judeţului, mi se 'nfăţişe ca o fată care se găteşte. Avea două uliţi drăgălaşe, parc'ar fi fost două sprâncene trase. Noroiul şi praful erau cu 'ngrijire date laoparte. Pe dearândul locul era aşternut cu bârne de lemn. Prăvăliile, rânduite una lângă alta, aveau ferestre cu geamuri mari, prin care te puteai minuna de câte mai arătau. Printr'unele, lucruri de-ale noastre; printr'altele, mătăsuri streine, scumpe; mai departe vedere de armurării, încrustate cu mândreţe; altă parte tutun tăiat, ca firul de mătase, porcoit printre ciubuce şi narghilele. Prăvălii pline de scoarţe. Altele arătând icoane, candele de argint bătut, vejminte, potcapuri, cărţi sfinte. Intr'o mulţime de prăvălii bea şi mânca lumea. Cafenelele erau ticsite de lumea care sorbia din cafeaua mirositoare, fuma din ciubuce şi vorbia tot felul de limbi.

Toate aceste bolţi erau însemnate cu felurite numiri, potrivite, aşa: *La ţăranca buzoiancă; la caşmirul de aur;*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mem:1901-1932

la puşca Damascului; Covorul persian; Ciubucul vizirului; Hanu la Boier Stănică; Candela de argint; Cafeneaua Marghiloman, şi-aşa mai încolo.

Grozea îşi lăsă teleguţa în şopronul unii cârciumi sărace, de la margine. Era oprită trecerea căruţelor de rând pe podeaua de lemn. Numai trăsurile puteau să treacă. Infioraţi de-atâtea bogăţii şi ne la locul nostru, mergeam minunându-ne, printre plimbătorii pierdvară, ce veneau şi se duceau, vorbiau, numărau mătănii mari de chilibar şi se uitau la noi, ca la alte celea. Cei mai mulţi dintre boieri erau îmbrăcaţi în caftan şi *işlic*, împodobite 'n cele mai mândre cusături. Alţii aveau o îmbrăcătură, cum numai prin ţările lui Soare apune s'or fi aflând. Aceştia erau maicuseamă feciori de boieri, întorşi de pe la şcoli înalte din streinătate. Aveau mustăţile rase şi câte-un geam la ochi, ce mă făcu să cred c'au chiorît cu toţii, din pricina învăţăturii.

Femei, puţine, dar dumnezeeşti de frumoase, cu meşteşug drese, toate în capetele goale, cu părul lins pe spate şi lăsat pe tâmple, îmbrobodite în marămi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de borangic supţire şi streveziu, cu talia straşnic de strânsă şi cu rochi largi, mari, ca nişte clopote, târându-se pe pământ. Se tărăgănau îngândurate la braţul soţilor lor şi vorbiau pe nas, ca nişte gaiţe.

— Pe-aici, îmi zise Grozea, nu poţi intra pe nicăieri, dacă n'ai la pungă banii dintr'o vară câştigaţi de noi. Pentruca ciocoii ăştia şi casele lor să poată trăi în asemenea oraşe, ca şi'ntr'altele şi mai mari, trebuie ca noi şerbii, noi să le aducem apa la moară. De-aceea au poteraşi cari să-i apere, pe ei, şi ne'ndatorează pe de-alde noi, să muncim pentru fericirea lor. Eu unul nu vrea să fiu şerb. Curând, curând, o să mă fac haiduc. Atunci noi haiducii toţi, o să ridicăm satele şi-o să isprăvim cu nedreptatea...

Mănăstirea Banului cică fusese făcută dintr'un singur tufan, dela acoperiş, până la tâmpla altarului.

Era vremea leturghiei. Deodată nu îndrăznirăm să intrăm, întrucât intrarea în această casă a lui D-zeu, întocmai ca a prăvăliilor bogate încărcate, nu era îngăduită decât bogătaşilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mor/1901-1932

Telegi, trăsuri înhămate, cai de călărie, vizitii, lefegii, aşteptau, într'un amestec bălţat, ieşirea stăpânilor. Aceştia se rugau într'o anume biserică a lor, după cum se duceau la desfrâu prin anumite case ale lor, făţărniceşte zise „cocioabele noastre".

Aşteptarăm sfârşitul slujbei şi plecarea acestor vrednici creştini, cari îndulceau poruncile lui Cristos, cuprinzând pământul. Eşiră cu înfăţişări de măcelari pocăiţi şi se urcară prin trăsuri, în mijlocul freamătului ce ivirea lor, în sunetele mari ale clopotelor, săvârşi printre slugoi. Noi ne strecurarăm pe după aceste brezăi şi ţinându-ne de mână, Grozea şi eu, pătrunserăm în biserica goală, unde mirosul mirezmei, lăsat de vejmintele desfrâului, lupta vârtos cu mirosul de tămâie.

Aici, uimirea îmi fu şi mai mare de cum o avui în faţa bolţilor bogate. Ce deosebire între sărăcia bisericii din satul nostru şi bogăţia acesteia... Era tot aşa de încărcată, ca şi bolţile din târg.

In lumina ferestrelor cu geamuri zugrăvite, văzui mai întâi tâmpla întunecată a altarului încărcată de chipuri şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

săpături. La mijloc şi drept deasupra, un D-zeu ţanţoş, strălucind de sănătate, cu toată barba-i albă, ţinea în mâna stângă un glob pământesc nesăbuit, făcut după chipul şi asemănarea sa, câtă vreme cu degetul arătător de la dreapta ne ameninţa cu nu ştiu ce pedepse. Pe cele două canate ale uşii de la altar, sfinţii apostoli Petre şi Pavel, tot aşa de grăsulii ca şi stăpânul lor, făceau pe temnicerii, unul cu sabia, celălalt cu cheile raiului în mână. Apoi un şir întreg de sfinţi, cu priviri de spioni, mucenicii şi jitarii Bisericii, ale căror vejminte erau de argint şi aur bătut. Două rânduri de jilţuri, săpate din belşug, având fiecare, scris pe spetează, numele fericitului mirean. Trei candelambre spânzurate de tavan, două candele arzând în faţa lui Cristos şi-a Sfintei Fecioare şi două sfeşnice mari în faţa stranelor, — toate încărcate cu lumânări de ceară şi din cari multe, uimindu-mă prin mărimea lor, îmi dădură să crez că păcatele acelora cari adus-au atare daruri, trebue să fi fost după aceeaşi măsură.

Grozea mă lăsă pentr'o clipă în mijlocul acestei tabere creştine şi se duse să bată la uşa pomelnicului. Psaltul loa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1937

chim şi-arătă faţa. Era un om ca la vreo patruzeci de ani, scund, chiel, cu ochii mari, bolbocaţi, vesel la faţă, gras în grumaji.

— Iat-o pe Floricica, prietena noastră, zise Grozea, arătându-mă de departe psaltului.

Acesta se înţepeni în picioarele lui scurte şi rămase o clipă încurcat. Faţa lui de ştrengar popesc pâlpâia într'o năvală de lumină portocalie. Işi ridică mâinile în sus şi rosti, c'o putere de se cutremură ferestrele, cuvântul acesta grecesc:

— *Evloghimeni...*, ceeace vrea să zică: *binecuvântat.*

Mă înfricoşai şi-mi venea să fug, dar îl zării pe Grozea că'mi zâmbeşte şi-mi face din ochi. Psaltul zise înainte şi cu toate că teama-mi tot creştea, plăcerea de-a auzi glasul acesta, ce se zicea c'ar fi printre cele ne'ntrecute din Ţara românească, mă ţinu pe loc.

— Binecuvântaţi fie ochii tăi jilavi... Binecuvântate buzele tale umede... Şi binecuvântate fie toate apele pământului, ce fac să crească atare roade...

Roşii la binecuvântarea atâtor udă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ciuni, dar Ioachim glăsui curând despre secetă. Cânta pe-al „optulea glas".

— Căci, tu Doamne, umeze-e-lele taale, fac pă-ă-mântu-ul, pământu-ul să'ndure seeceetaa, tu Doamne, prea puternice...

Grozea îi puse o mână pe umeri şi-l opri.

— Mai las'acum psalmii tăi mincinoşi, rânceziţi de jilăveală şi uscăciune, şi fă-o să slovnească alfabetul. Ai uitat că n'o să mânem la *Cârciuma lu bun venit*, ci c'o să ne ducem pe la colibele noastre.

Psaltul îl privi o leacă cu dragoste, apoi îşi văzu de treabă.

— Mai vârtos simţi-vor căldura cei ce se vor culca împreună într'o coli-i-ibă, decât acela ce doarme singur într'un palaat...

— Dar noi nu ne culcăm împreună, diavole, strigă Grozea.

— Tot pârâ-â-ul me-erge la-a râu... Bărbat şi fe-emee meerg...

— Merg la naiba, urlă prietenul meu, scuturându-l pe psalt de braţ. Vrei sau nu s'o deprinzi alfabetul? Mi-ai făgăduit.

— Da, făcu Ioachim, apropiindu-se de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901-1932

mine, ca un lunatec, da, am făgăduit şi încep.

Apoi aţintindu-mă în ochi, cu privirea cea mai cinstită din lume:

— Floricico, neagră porumbiţă... Rosteşte întocmai precum m'auzi că mă rostesc eu: *Al-fa... Vi-ta... Gam-ma... Delta... E-psilon...*

Slovnii, după dânsul, fără nici-o sfială, până la sfârşitul alfabetului.

— *Ehtahtos... Ehtahtos* — (minunat, minunat) — prinse el să strige pe greceşte. — O singură greşeală, o nimica toată, ce trebuie îndreptat. Sunt cele trei slove greu de rostit: *gamma*, *delta*, şi *thita*. Pentru *gamma*, trebuie să faci din gât, ca şi când ai vrea să gâlgâi. Pentru *delta* să bâzâi ca crivăţul. Cât despre *thita*, cum sâsâie gâscanul. Aşa dar rosteşte şi-arată-mi gura în vremea asta. Eu te-oi ajuta.

Rostii. El îmi privea de-aproape gura şi-mi atingea cu degetul bărbia. Dar, ca şi fript de-o arsură, îl văzurăm dându-se deodată înapoi şi rotind prin biserică văităndu-se, cu mâinile aduse pe chelie.

— Săracul de mine... Săracul de mine...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Gur'asta-i izvorul însuş din care vechii zei au muls nectarul lor ameţitor. Este gura făcută, nu să slovnească un alfabet, ci să'mpartă viaţa şi moartea... Cu bună seamă, despre atare fetişcană a zis înţeleptul aiurat: *Porumbiţa mea, care stai printre crăpăturile stâncii, prin ascunzişurile locurilor prăpăstioase, arată-mi faţa ta şi fă să-ţi ascult glasul tău...* Da, privirea, glasul tău... şi-asemenea gura ta, ar fi putut zice. Dar, Solomoane, la ce bun să ai o inimă care cere s'auză şi să vază aceste lucruri încântătoare, când eşti aşa de slut, ca un chiţcan...? Şi de ce-aş fi greşit, dacă inima mi-i *pusă la stânga, ca a celui înţelept? — O, Doamne, îmi cunoşti nebunia mea, iar greşelile mele nu-ţi sunt ascunse...*

Dup'aceea, Ioachim veni repede la mine şi-mi zise, cu vorbe aşezate şi alese, în felul celor sus puşi.

— *Cori-mu... Coriţachi-mu* — (fata mea, fetiţa mea). — Să nu mă necinsteşti, socotindu-mă neam prost. Nebunia mea nu-i primejdioasă şi păcatul meu nu-i de cât în vorbă... Asta-i toată boala mea... Să nu mă lipseşti, aşa dar, de priveliştea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr-1901-1932

mândreţii tale. Acum du-te sănătoasă şi să vii sănătoasă. Te voi învăţa greceşte cu priceperea învăţatului şi cu dragostea prietenului. Şi vei fi'narmată c'o sabie, ce puţini sunt în stare s'o mânuiască.

Il sărutai pe psalt pe-amândoi obrajii şi-i zisei:

— Ioachime, tu eşti omul pe care întâiaşi dată l-am sărutat în viaţa mea.

* * *

Vreme de un an încheeat, psaltul de la Mânăstirea Banului mă'nvăţă greceasca şi-alte lucruri, dascăl, când politicos, copilăros, aproape ruşinos, când scos din minţi, îndrăzneţ, aproape nebun. Totuşi, felul lui îmi desvăluia colţuri din firea omenească vrednice de luat în seamă şi cum mintea şi firea mi-erau cu totul altele decât a fetelor de vrâsta mea, mă lăsam cu blândeţe la toate atâre dorinţi, dealtmintreli nevinovate, — numai pentru plăcerea să pui la'ncercare dacă neprihana lui era adevărată, sau numai chip mincinos.

Era adevărată.

Şcoala mea o făceam de două ori pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

săptămână şi mereu în biserica goală, după slujba leturghiei. Adesea era de faţă şi Grozea. Câteodată ne lăsa singuri, sau cu el de faţă, Ioachim era acelaş om. Cunoscând, că glasul lui de psalt îmi plăcea atâta, dacă nu mai mult de cât învăţătura limbii greceşti, şi'ncepea nesmintit şcoala cu o isbucnire de cântece dumnezeeşti, ce mi se răsfrângeau peste suflet, ca o cădere de lumină. Era fără sfârşit în cântece, în psalmi, în scornituri, şi'n întorsături de viers. Cinstea lui sufletească mergea până la uitarea de sine, cum se'ntâmplă, într'o zi, când după ce cântase, măsurând biserica de la uşă până la tâmplă, mă uită şi fugi în altar, unde-l găsii plângând. Dar această cinste sufletească avea nu mai puţin ieşiri, ce mă punea în încurcătură. Căci, uneori, fără să-şi întrerupă învăţătura, privindu-mă cu ochii săi buni ca de bou, îmi punea mâna pe pântece, sau pe ţâţe, cerându-şi în felul ăsta iertare:

— N'am pus niciodată mâna pe-atare plăcute lucruri şi nu vreau să mor până nu voi simţi căldura lor. Floricico, îngăduie-mi... Toţi neghiobii cunosc aceste

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lucruri, fără să le preţuiască, câtă vreme eu le preţuiesc fără să le cunosc... Tu mă faci fericit cu puţină cheltuială. In curând o să te risipeşti, fără să ai folosinţa preacinstirii. Şi nu te teme c'o să merg mai departe în fericirea asta, căci dacă *Eclesiastul* are dreptate să spună că *sfârşitul unui lucru preţuieşte mai mult de cât începutul lui*, nu-i mai puţin adevărat că'n viaţă, multe începuturi fac mai mult decât sfârşitul lor. E drept iarăşi că pentru asta trebuie să priveşti viaţa cu alţi ochi, decât ai *Eclesiastului*.

I-am îngăduit această fericire, aşteptându-mă mereu c'o merge mai departe. N'o făcu. Nu numai că nu-mi ceru mai mult, dar nu-mi mai aduse aminte despre această plăcere, uită, nu mai pomeni nimica. Cu toate astea, cunoscând de mult tainele vieţii şi desgustată de minciuna cu voinţă, ce se răsfăţa în jurul meu, m'am întrebat adesea dac'ar fi trebuit să stau la tocmeală pentru ceva aşa de josnic, c'un om care mă făcea să trăesc clipe aşa de alese, în cât nu le-am întâlnit în restul vieţii mele. Aş fi vrut să-i dăruiesc ceva, să-i las o amintire, ca să mă ţie minte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Dar, grăia dânsul:

— Ce? Un paner de ouă proaspete? Pui de găină? O oală de unt? O doniţă de miere? Casa mea nu mai încape de ele... De-ai putea să-mi dărueşti un sfânt ca cununa de aur bătut, sau nişte metanii, din cel mai nepreţuit chilimbar, sau şi-o narghilea scumpă de la Smirna, şi n'aş primi. Ciocoii, cărora nu ştiu de ce D-zeu le-o fi plăcând glasul meu, mă'mbulzesc cu atare nimicuri. Ceeace-aş vrea, ceeace m'ar face mort de fericire, nici tu, nici D-zeu nu puteţi să-mi dăruiţi. Ar fi să am un trup, o faţă, mai vrednică de glasul şi inima mea. Mi-ar îngădui să trăesc viaţa mincinoasă, după care jinduiesc în acest stârv de măgar. Asta, D-zeu n'a vrut să mi-o dăruiască. N'a vrut să-i dea privighetorii penele Păunului. Poate c'o fi făcut bine, căci cică *de-ar avea porcul coarne, ar vrăfui pământul...*

Astfel era omul, ce-l descoperii în psaltul loachim, ţinta atâtor ponoase. Pe la mijlocul verii, ce urmă ăstui an de învăţătură, îmi fu dat să cunosc într'însul un alt om. Această descoperire fu o minune de necrezut atât pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr-1901-1932

oraş ca şi pentru mine, pentru însuşi Grozea.

Eram acum de-aproape şeaptesprezece ani. Şi frumoasă precum mă vedeţi. Această frumuseţe între alte ademeniri, i-o aţâţă şi pe-a feciorului Ciocoiului nostru, stăpânitor a peste patruzeci de mii de pogoane de pământ şi păduri, ca şi-a nenumărate staule şi turme de vite. Pentru acest domnişor, cu sticla la ochi, de curând întors de la învăţătură, nu eram decât o frumoasă oiţă cu două picioare, uşor de păpat, fericită poate de-a fi năzărit o poftă aşa de'naltă. Era departe să-şi închipuie cea mai mică împotrivire din parte-mi. Era cineva. Eu eram ceva, ce se ţinea în picioare întâmplător şi ce trebuia să se puie cu picioarele'n sus la întâiul semn al stăpânului. Şi-atâta de sterpe-i fusese învăţăturile, încât nu găsi nimic mai nimerit, decât să'nceapă prin a mă înjura.

Intr'o duminică din var'asta, hotărîtoare pentru soarta lui Grozea, *Coconaşul* Manolache, precum îl numiau şerbii lui, veni la hora satului, întovărăşit de sora lui mai mică şi mânând singur un cal măestru, la o teleguţă. Venea a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

colea, el, stăpânul nostru de mâine, să-şi chezăşuie trecerea la lume şi nu mai puţin, ca să tragă cu ochiul la turma ce-i da trup de plăceri. Domn neturburat din mila lui D-zeu şi prostia oamenilor, închipui o glumă. Soră-sa tot aşa de deşteaptă ca şi el, nu se sinchisi, iar poporul o primi ca pe-o mană cerească. Bătrânii îşi scoteau căciulile, arătând frumoasele lor chici argintii. Tineretul se mărgini să-şi urmeze jocul, dar ceva mai acătării, să placă cinstiţilor musafiri, pe când *pomojnicul*, făptură slugarnică, străjuindu-şi stăpânul, îşi făcea de cap aruncând măscări. Din porunca lui, cârciumarul dădu de băutură mai multe ocale de vin şi băutorii urară darnicilor oaspeţi „sănătate şi viaţă lungă". Apoi aceştia se scoborîră şi ciocăniră roată cu jucătorii, lăsându-şi trăsura în grija unui ţăran tânăr.

In clip'asta eu folosindu-mă de lipsa lor, îl lăsai puţin pe Grozea, neţinând seamă de povaţa lui, şi mă dusei să drăgălăşesc puţin pe mândrul dobitoc, ce cărăbănea această lespede omenească. Mi-era foarte mult dragi caii frumoşi, ca să mă pot ţine plăcerii de-a petrece cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901 1932

mâna prin coama lui. Plătii scump această plăcere, căci fui prinsă de neașteptata întoarcere a celor două lipitori și silită să le-auz măscările. Astea erau zise cu înțeles la voinicia mea și-a dragostei ce aveam de cai. N'aveau nicio rușine. Dar „coconașul" nu se mulțumi numai cu atâta. Crezu să mă mulțumească, aruncându-mi la picioare, de pe capra lui, un ban de aur, hărăzit, zicea dânsul, „plăcerilor nevinovate". Mi-acoperii fața în mâini și fugii, lăsând *galbenul* acolo, unde picase, în uimirea șerbilor și-a stăpânului lor.

Intins pe iarbă, departe de horă, Grozea nu află de cele petrecute, decât prin zarva ce se desfășură printre săteni, după plecarea boierului. Alergă și mă găsi înecându-mă cu plânsul. Vărsam întâile lacrimi de durere.

Altele trebuiau să le urmeze în curând.

Impotrivirea cinstită a femeei, rămâne surdă în fața poftelor omului de rând. El nu pricepe până unde merg moșturile de femee și unde începe adânca scârbă a mândriei femeești. Totul îi pare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îngăduit acestei vite ce stăpâneşte pământul.

In două luni, acest dobitoc încercă de patru ori să mă încredinţeze că rostul meu de-a fi, era ca să-i fiu la gusturile lui. De câteşi patru ori mă întorsei, scuipându-l. Atunci vru să mă ia cu zorul. Intâmpină gârbaciul lui Grozea.

Păzeam acum aproape o sută cincizeci de oi, dintre cari o treime erau ale prietenului copilăriei mele, celelalte ale mamei şi-ale mele. Eram fericită, cutoatecă eram îngrijită de şerbia ce se înăspria împrejurul nostru şi neliniştită de la ivirea acestei fiare. Ştiam că mai curând ori mai târziu se va năpusti asupra mea, ca un erete asupra găinii. Grozea mă prevăzu cu un pistol şi cu un junghiu, ce le ţineam ascunse în brâu. Pentru mai multă prevedere venea şi dânsul din sat, să-şi petreacă un ceas, două, serile cu mine, ajutându-mă să întorc oile. Zile mândre de prietenie dulce, împărtăşită cu câinii noştri, bucurată de inimile noastre deschise, îmbrăţişată în nădejdile noastre, legănată în fluierele noastre, — cât de departe-mi păreţi voi astăzi...

Intr'una din serile lui Gustar, lucind

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în raze aurii, nenorocirea se ivi. Coconaşul era singur, călare. Nesinchisindu-se că Grozea era pe-acolea, se îndreptă spre mine, îmi dete bunăseara şi mă întrebă:

— Astăzi mai eşti rea?

Nu-i răspunsei deloc şi mă îndepărtai, întorcându-i spatele. Grozea, care sta la marginea unui băltoc, începu să sficiuiască apa din gârbaci. Ghicii că umbla să întărească pliciul ca numai bine să-i încingă rărunchii oaspetelui obraznic. O bucurie îmi umfla bojogii, la gândul c'o să mă văz acuşi, acuşi răzbunată de un prieten vârtos şi'ndrăzneţ, dar cugetul meu, năucit de mânie, habar n'avea de urmările unei atare înfricoşetoare fapte.

Boierul descălecă, dădu drumul calului şi vru să se ia domol după mine. Grozea-i răsări în faţă, drept ca un brad şi liniştit ca un înţelept. Şi celălalt era drept, dar nicidecum liniştit. I se ridicase tot sângele în faţă.

— Ce vrei?

— Nimic... zise Grozea, numai că nu ştiu ce *vrei tu*...

Turbat de mânie, văzându-se tutuit de un mojic, nenorocitu-şi duse mâna la pistol. Cât-ai clipi din ochi, fu trântit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

la pământ, cu armele luate, şi până să-şi vină în fire, Grozea şi era călare pe calul stăpânului. Ceeace se petrecu apoi îmi dete măsura urii ce clocea în sufletul prietenului meu. In loc să fugă, cum o credeam, prinse a-l biciui pe Coconaş, sfârcuindu-l mai ales peste cap, cu pleazna de curea a gârbaciului său ud, alungându-l de ici colo, peste câmpul pustiu, a cărui linişte era sfâşiată de ţipetele celui biciuit, îndârjindu-se să-i sfârtăcească trupul însuşi, când acesta, căzut la pământ, nu mai era decât un maldăr însângerat şi ără viaţă.

Grozea m'ajunse în goana calului. Nu mai era acelaş om. Faţa lui deşirată şi nemişcată îmi păru ţeapănă, ca o curea. Ochii însângeraţi nu mai aveau nimic omenesc în ei. Vinele gâtului sta să-i crape. Buza din jos i-atârna, grea de mânie. Nici glasul nu-i mai era la fel, când îmi zise:

— Mi-am sorbit întâia-mi înghiţitură de răzbunare. E tot aşa de răcoroasă, precum e apa rece, ce-o sorbi când eşti ars de friguri. Acuma Floricico, eu te părăsesc pentru totdeauna. Mă duc în haiducie. Nu sunt singur. Şeapte flăcăi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr-1901-1932

toţi din satul nostru, cu nume rău, mă vor însoţi. Nu sunt prieteni cu sufletul plin de dulceaţa dragostei, ca tine şi ca bietul nostru Ioachim, şi-asta mă întristează. Sunt necruţători, însetaţi de viaţa fără frâu. Cunosc pădurile ca şi mine, şi la un semn din partea mea, sunt gata să se-arunce în foc. Pregătirile noastre sunt gata. Mâine în zori de zi ne vom găsi în Pădurea Câlnăului, în spatele „stâncii înclinate". Vino să mă vezi. Acolo, ţi-oi vorbi mai mult de ce-ţi mai rămâne de făcut. Acum mă grăbesc să dau o fugă până la Buzău, să-i spui şi lui Ioachim şi să-i zic un cel din urmă bun rămas.

Apoi arătându-mi întâia-i jertfă, adaose:

— Dihania nu-i moartă şi nici n'am ţinut să fie. Vreau ca domnişorul acesta frumuşel să-şi aducă aminte de mine, cât o trăi, oridecâteori şi-o vedea pliscul în oglindă. I l-am făcut eu... Calul îl ţin pentru mine. Câţi-or mai trebui tovarăşilor mei, îi vom găsi în hârgheliile lui taică-său.

Aproape se întunecase... Turma împrăştiată de goana lui Grozea, behăia de ridica dealurile în văzduh. Dânsul răsuci

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

calul, o strânse grămadă şi-mi ajută s'o închid. Cu inima strânsă de-această întâmplare, parcă streină şi de loc şi de oi, mă despărţii în seara ceea de Grozea, aninându-mă de gâtul câinelui meu cel bun.

Noaptea plânsei din bielşug.

Adouazi, în zori, mă dusei la „stânca înclinată". Grozea şi cei şapte ai lui erau acolo. Mai era un negustor de oi de la Buzău şi Ioachim. Arătându-mi negustorul, Grozea-mi zise:

— Floricico, pentru orice împrejurare, mă gândii să-l chem pe prietenul ăsta. Te sfătuiesc să-i vinzi turma de oi. Partea mea am şi băgat-o în pungă. Ce rămâne, de vrei să-i vinzi, dumnealui, se prinde să ţi-o lase cât o să crezi, ca să trăeşti. La întâmplare că asupritorii noştri ar vrea să se atingă de averea ta, n'ai decât să spui, că nu mai ie a ta, că turma-i a baciului Zanfir.

Primii cu dragă inimă. Baciu plecă, omuleţ în doi peri, dar, fireşte, de folos. Şi iată ajunsă clipa despărţirii de pentru totdeauna, când îl mai văzui pentru cea din urmă oară pe cel mai bun prieten al vieţii mele. Ochii i se umplură de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md-1901-1932

lacrămi. Glasul lui, sugrumat de turburare, i'ngăduia anevoie rostirea cuvântului.

S'a isprăvit, Florico, cu viaţa noastră... Am fost prieteni adevăraţi, cum numai câinele singur ştie să fie. Tu n'ai să mai afli un alt Grozea, iar eu, niciodată o Floricică... Ce păcat că femeei nu-i dat să ducă viaţa de haiduc... Ei, să fie să simt lângă mine, colo sus, în munţi, în codru, prietenia şi ura ta... Nu, n'a fost să fie aşa... Am fi înnebunit amândoi...

Rămâi, aşa dar, însă ascultă. Haiduc nu-i numai acela, care ia drumul codrului. Prin oraş, printre ciocoi, poţi fi foarte bine haiduc şi răsvrătit, ca şi cel ce duce viaţa „în creerul munţilor", dar cu legământ, să fii făţarnic faţă de cei mari şi suflet cinstit faţă de cei asurpriţi. Tu ştii să fii şi rea şi bună. Haide dar, încearcă de mergi în mijlocul lupilor, zi ca ei, fură-le obiceiurile, cunoaşte-le slăbiciunile, şi pe urmă, aruncă-te-le în spate şi fă bine norodului, răzbună-l... Cu alte cuvinte, ajută-mă... Eşti mai înţeleaptă de cât mine, mai isteaţă, mai vicleană şi pedeasupra femee frumoasă. Fă ca mine. Jertfeşte-ţi tinereţea, cum o jertfesc eu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe-a mea... Poporul e hâd şi mişel. Pentrucă toţi câţi se ridică din sânul lui se fac scârboşi şi mişei. Cei buni nu se mai arată nici când. Niciodată, de la zapciul Iancu Jianu şi slugerul Tudor Vladimirescu, — unul boier cu inimă bună, celălalt ţăran inimos, amândoi haiduci şi răzvrătiţi, amândoi ucişi mişeleşte, — de-atunci nu s'a mai ridicat nimeni din popor, decât ca să-l îngenunche. Cei câţiva haiduci, cari se ivesc pe ici, colea, nu sunt decât răzvrătiţi cu vederi înguste şi se vorbeşte despre ei, ca de nişte coţcari. Ar avea ei înşişi nevoie de un căpitan, care să le lărgească câmpul întreprinderii lor. Trebuie lovit sus... Şi nu numai pe Greci şi pe Turci, dar la fel şi mai ales pe boierii români. Dacă se poate 'ngădui streinului să sugă sângele ţării noastre, cum i s'ar putea îngădui ciocoiului, ridicat din sânul poporului, să se facă unelta asupritorului venetic?

Iată. Am aşteptat ziua asta, ca să-ţi spun, în ce scop te-am îndemnat să înveţi a citi şi a scri la Ioachim şi în care scop o făcui şi eu. Cărţile ne arată ceeace priceperea noastră singură nu-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în stare să ne facă a pătrunde. Trebuie să cunoaştem trecutul şi vremea de faţă, ca să ne dăm seama, ce trebuie de urmărit în viitor. Lucrează, aşa dar, în vederea acestui viitor mai bun. Nu învaţă cineva greceşte ca să păzească oile. Fă ceeace te va povăţui capul tău. Eşti destul de pricepută. C'un fir de păr din capul ei femeea e în stare să spânzure un tiran. C'un deget pus pe-o gură o face să vorbească, sau să amuţească. Fii femeea asta... Aur, o să-ţi dau încurând.

Acum las locurile astea. Mergem prin părţile Brăilei, către îmbucătura Buzăului cu Siretul, unde trebuie să mă întâlnesc cu Cozma. Dar n'o să lucrez cu dânsul. De la dânsul am unele lucruri de'nvăţat. De-acolea vreau să mă călăuzesc după capul meu. Aşa dar, oricare ar fi zuia când vei avea nevoie de mine, să întrebi la cârciumarul Ursu, care ţine han la ieşirea din Vădeni, spre Galaţi. Iar dacă vei vrea să vii să trăeşti în partea locului, fi-va şi mai bine. Astă seară potera va fi aici. Ţie nu-ţi poate face nimic. Cât despre mine, n'are decât să vie, să-mi ia urmele.

Pe când îmi vorbia Grozea, cercetai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

puţin faţa tovarăşilor lui. Da, precum o spusese, erau oameni dârji, hotărâţi, poate credincioşi, dar nimic mai mult. Ei, iubire, iubire... De-ai fi tu stăpână în inima omului, răzvrătirea ar fi un cuvânt de ne'nţeles. Bietul Grozea. Mă înduioşiai de dânsul, ştiindu-l înconjurat numai de oameni răzvrătiţi, oameni numai răzvrătiţi. Să urăşti, o fi bine. Să iubeşti e şi mai bine. Numai cine ştie să urască şi poate să iubească pricepe cât face viaţa...

Din nenorocire pentru Grozea, dragostea veghea. Era lângă dânsul şi cu toate astea n'o bănuia nimeni.

Băgai de seamă, că Ioachim părea nu ştiu cum. Impovărat de-o ghebă lungă până'n pământ şi de-o căciulă ţurcănească, ce-i cădea până peste nas, ţinea la supţioară o cutie mare de abanos, grea, după cât se vedea, întru cât o tot schimba ni'ntr'oparte, ni'ntr'alta. Faţa lui, de obicei senină, era posacă, îngrijorată, suptă. O luai că trebuie să fie mişcat de-această despărţire şi-i şoptii:

— Dragul meu Ioachim... Eşti şi tu îndurerat ca şi mine...

— Nu..., făcu dânsul, scuturându-şi capul lui cât o baniţă, nu..., nu sunt în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr 1901-1932

durerat ca tine. Eu sunt îndurerat precum e Grozea.

Haiducul mă privi nedomirit, dar nu pricepurăm nimic din gâcitoarea asta.

— Ce vrei să spui tu Ioachime, întrebă prietenul meu?

— Vreau să zic, Grozea, că sunt îndurerat ca tine, nu ca dânsa.

— Bun... Auzirăm noi asta, dar lămureşte-te.

— Să mă lămuresc.

Se lămuri cântând, sever, domol, cu glas înfundat, cu faţa prelungă, cu ochii mijiţi şi tot trecându-şi cutia dintr'o mână într'alta, câtă vreme noi îl ascultam zăpăciţi de uimire.

— Durerea mea-i ca a taa, voinice Grozeaa, căci şi eu o las pe Floricica-a... Şi-ţi urmez şi eu ţie-e, plecând în haiducie-e... Şi merg cu tine-e, de mă vrei şi pe mine-e... Iac'aşa-a, biserica basta-a... Popi, protopopi, tămâi, parastas şi iconostas... Născuţi şi cu morţi, dă-i dracului pe toţi... Botez, cununii; nimicuri, prostii-i... Dumnezeul sfânt, toate-s un pământ... Bun rămas la toate, dragoste, păcate-e...

Cu sudoarea râurându-i în picături

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mari de supt căciulă, se opri o clipă. Deschise apoi cutia, — plină de galbeni mari şi mici, de pietre scumpe: diamante, rubine, safire, smaralde, topaze, — o plimbă pe la nasul tuturor din noi şi rosti într'un avânt de firească scârbă:

— Iată, asta-i tot ceeace ciocoii şi însuşi d-zeu pot dărui celui ce are nevoie de dragoste... Pentru că fusei înzestrat c'un glas, ce'nalţă sufletul, fui smuls din munţii mei, din plaiurile mele, de la oiţele şi câinii mei şi'n schimbul acestei bogăţii mi-a dat metal, ce-i zic scump, şi pietre, ce zic că-s nestimate... N'aveam pe atunci decât şaptesprezece ani. Multă vreme îndurai întru aşteptarea comorii sfinte şi dumnezeeşti, dar mă încredinţai că pururea era vorba de metal şi pietre. Iar dragostea? Dragostea dulce şi prietena pe care-o părăsisem odată cu ciobăncuţele mele, oiţele şi dimineţele mele mândre, cerul şi pădurile mele? Despre această comoară, despre această avere adevărată? Nimic... Un cuvânt măgulitor, o bătae pe umăr, uneori o strângere de mână curtenitoare sau un zâmbet proteguitor de sus, asta tot... Iar eu, cu gura lăsându-mi apă în faţa sânilor rotunzi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr:1901-1932

zălogiţi în ii frumoase, în faţa unor ochi, faptul unui diavol drăgălaş; în faţa unor buze, gata să rostească cuvântul de păcat, care să atingă o inimă cuvioasă, bietul Ioachim, înghiţea în sec şi se gândia la sgârcenia casei lui D-zeu. Când şi când ajungeam să nu mă mai pot stăpâni în faţa acestei nedreptăţi a vieţii, ce-ţi cere ce tu ai mai bun şi nu-ţi dă în schimb decât ceeace nu-i folositor sau de prisos. Atunci atingeam cu degetul sânurile ispititoare şi glăsuiam buzelor şi ochilor cu prihana: „Şi eu aş vrea să sorb din vinul acesta şi să gust din roadele acestea...“ Atunci se sfârşia. Nu mai eram „psaltul nostru Ioachim, cum nu mai este altul decât la Mitropolie“, eram „un om scârbos“. — Şi dece, „altarul şi candela lor...“ dece să fi fost la mine scârboasă o poftă, pe care popii şi ciocoii şi-o săvârşeau în toate zilele?

Vai, aşa era... Trebui să mă încredinţez însumi, că pofta mea era desgustătoare, cel puţin de ocară. Dumnezeu mă făcuse să cânt, nu să fiu îndrăgit de lumea unde cântam. Cred chiar, că D-zeu cu bună ştiinţă dăduse un glas de serafin unui trup de măgar. Cel curat, nu poate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rămâne curat, decât dacă-i înconjurat de urâţenie. Ca atare, când cântam şi-i răpiam în cântece, oamenii mă slăviau şi mă'mbulziau cu daruri moarte, dar pe dată ce mă atingeam de darurile lor vii, mi-aduceau aminte că sunt un măgar. Heruvinii, ce veneau la biserică, să se lepede de dracu şi către cari serafinul Ioachim îşi vărsa glasul şi dorinţele, mi-o aduceau şi ei aminte. Femeea-i ca soarele, se oglindeşte'n toate băltoacele.

Mă'ntorc, aşa dar, întru împărăţia ce-o părăsisem din trufie, ca râul care se revarsă, pururea venindu-şi la matcă. Şi glasul meu, ce răsuna'n pustiul oraşului fudul, făr'a sgândări cea mai mică milă, răsuna-va deacum încolo în inima oamenilor, cari se pun în afară de lege şi se silnicesc la o viaţă aspră, întru binele semenilor lor. Şi voi rosti: *„Doamne, D-zeule... Eu te caut în revărsatul zorilor; sufletul meu însetează după tine, carnea mea te doreşte'n câmpul acesta pustiu, ca să-ţi vază puterea şi strălucirea, precum te-am slăvit în altar... Căci bunătatea ta e mai bună decât viaţa. De-aceea buzele mele te vor lăuda. Cei*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr/1901-1932

trufaşi batjocorâtu-m'au până'n adânc, dar eu nu mi-am întors faţa dela tine. Indepărtează de la mine râsul şi batjocura, căci eu ţi-am căutat întru jurămintele tale...

După care, iată-mă... Psaltul Ioachim, ce nu află milă la Mânăstirea Banului, va purcede cu Grozea în haiducie, ca să-l înfăţişeze pe D-zeu şi să caute iubirea.

* * *

Prietenul, de care te desparţi pentru 'ntotdeauna, e mai scump decât cel care ţi se'ntoarce. Când îmi fu făcut de departe cel din urmă semn de bun rămas, de mâinile iubite, mă prăbuşii peste câinele meu şi-mi afundai faţa'n părul frunţii lui, cu ochi sperioşi. Apoi îmi luai drumul înapoierii, ce-mi fu ca cel al unei înmormântări. Imi văzui casa, pădurea, oile mele şi toate-mi părură pustii, ca o ţară prăpădită de-un pârjol.

Tristeţea, ce-aproape-mi era necunoscută pân'atunci, îmi încinse inima. Totul ce fusese bucurie cu nesaţ, era suferinţă cu nesaţ. Dumnezeule, unde-ai turnat mai multă dulceaţă? In bucurie, sau în durerea sufletului împătimit? Foşnetul frunzişului, cântarea cocoşilor, lătratul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

câinilor, behăitul oilor, şoaptele nesfârşite ale prietenului meu, vântul, fură tot pe-atâtea înjunghieturi pentru sufletul meu sbuciumat de dor. Umbră, căutându-şi soarele, trepătam zi şi noapte prin pădurea de pini şi de mesteacăni. Fluerul meu care nu cunoştea ceeace-i singurătatea sugrumătoare, umplea pădurile de strigăte şi uimea păsărelele:

Dor singuratec, gânduri triste
Ale sufletelor pline şi focoase...
Când norocul ni-i râvnit
Aleanu'n dor ne-am găsit...

Această „mângâiere" n'o aflai numai în dorul meu. Avea să fie'nfăptuită în chipul unui om, care fu un vis înşelător. Dar eu ştiam că era mincinos şi sorbii această închipuire cu setea sufletului, ce-şi pregăteşte desamăgirea.

Intr'o zi, un crainic, trimis de Grozea, veni să-mi spuie că Cozma o să treacă peste săptămână, să pipăie prin ţinutul nostru şi să vază de nu-i cu putinţă *o lovitură*. Răvaşul prin care-mi vorbia de Cozma se sfârşea astfel: *„I-am dat o sărutare pe obrazul bărbos al acestui frate. Primeşte-o cum te-o'ndemna inima"*.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr:1901-1932

Inima mă'ndeamnă să caut această sărutare pe amândoi obrajii lui Cozma, ca să fiu încredinţată c'o găsesc. Am găsit-o, firește, fiindcă omul n'are decât doi obraji, şi mai găsii şi altceva, ce nu o căutai, dar care veni nechemată, precum vine furtuna, ce n'o poate isca nimeni.

In săptămân'asta, fluerul meu răsuna prin pădurile de pini şi de mesteceni, cum numai un dor turbat e'n stare să facă să răsune atare o biată ţeavă de soc cu opt găuri, pe când ochii mei răscoleau pământul şi vedeau urme de copite cu potcoave neştiute'n părţile astea. Mă luai după ele şi'ntr'o dimineaţă dădui pe negândite peste poiana în care Cozma şi frate-său Ilie îşi fumau pipele, fericiţi şi habar neavând despre mine. Cozma făcu pe mândru, iar eu îl necăjam. Totuş, îmi simţii numaidecât stăpânul. Ca să-l aţâţ, îl făcui să dea de-a fuga. O luă după mine, ca să fie precum e zis: *femeea ce fuge de bărbat, e mai dorită*, şi chiar în seara ceea, după ce se'nflăcără Cozma şi pădurea, mă lăsai cuprinsă peste mijloc de mâna ce răspândise spaima printre ciocoi.

Cozma mă cuprinse, dar inimii lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Grozea mă dădusem. Cozma luă ceeace oricare om poate să ia. Grozea-mi luase sufletul, la care dânsul ţinea. Astfel, trăii un vis ne'nchipuit într'o clipă de uitare. Apoi, încercai marea cu degetul. Cerui vieţii, ceeace ea nu poate să dea. Vroiam pe Cozma, pe Grozea şi toată fericirea, numai pentru mine. Şi n'avui parte de nimic. Atunci mi-am sfărâmat fluerul meu de soc. Şi urmă altă viaţă, ce ţinu aproape trei ani, după care mă dusei să dau pădurii, ceeace culesem din pădure.

Apoi, mi-am luat chip mincinos şi pierii în lume de unde vă viu cu sufletul cinstit, gata să săvârşesc tot binele şi tot răul trebuincios lumii ăştia.

Asta sunt eu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ILIE CEL INŢELEPT

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?mon:1901-1932

„Tu,

ILIE CEL ÎNŢELEPT,

fratele lui Cozma şi sfătuitorul meu, e rândul tău să ne spui cine eşti şi ce păsuri te-a făcut să'mbrăţişezi viaţa de haiduc", zise Floarea Codrilor, căpitanul nostru.

Ilie îşi puse domol căciula la pământ. Să-şi fi dat seama, că arătându-ne fruntea-i netedă şi chica-i de haiduc, ne-arăta un cap fără pereche prin liniştea lui? Era o faţă de mitropolit războinic, ştiind să ucidă între două leturghii, să bea şi să mănânce între două bătălii. Ochii săi negri, luminaţi, pătrunzători, nici sfioşi, nici îndrăsneţi, grăiau hotărîtor: *pace vouă, sau vă ucid...* Cu toate astea, o lumină de mucenic, ne'ndurându-se nici

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de moarte, nici de viaţă, plutia vecinic peste această barbă. Această barbă învrâstată cu negru pana corbului şi albul argintului, în care se pierdea o mustaţă stufoasă, năpraznică strajă a unei guri, gata la toată clipa să rostească acest cuvânt neînţeles: *Dreptate...*

Il rosti, începându-şi povestea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

POVESTEA
LUI ILIE CEL INȚELEPT

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1981-1932

Am eşit la pădure, ca să aflu aici dreptatea, alungată din oraş.

La Brăila, unde mi-am deschis ochii, tata avea un *han*. Acest tată, — dracul să-l ia — era'ntr'un fel om bun. Dar mulţi, cari sunt altfel foarte cumsecade, la ei în casă sunt nişte tirani, mai ales când ei duc cârma gospodăriei. Tata o ducea pe-a lui, ca pe-a unei corăbii pântecoase, ce ţinea s'o vază la adăpostul oricărei ameninţări de furtună. Ca să fie'ncredinţat de asta, o ancorase în nişte ape moarte, cu toată punerea de pricină a unor călători, cărora aşa ceva nu le venea la socoteală.

— Nu vă place, zicea dânsul? Aveţi răbdare, până ce mă va chema Alah la el. Pe urmă o să faceţi cum bine v'o plăcea...

— Da, răspundeam noi, — frate-meu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cozma, sor'mea Chira şi eu, — da, vom face după cheful nostru, din ziua când te-o chema Alah la dânsul. Când o să te cheme-i vorba?

— Asta-i treaba lui Alah.

Treaba lui Alah... Cam foarte'ncurcată treabă, când noi aveam râvnă mare să facem de capul nostru, câtă vreme tata n'avea de fel poftă să plece la cer şi să ne lase cârma'n mâinile noastre. Cu toate că bătrân, ţinea de cârmă cu putere, călăuzindu-se de păreri călite de dânsul.

Credea cu evlavie în dumnezeu, în toţi dumnezeii. Se temea de ei de toţi. Ca să le fie tuturor pe plac şi-aduse'n harem femei frumoase, înfăţişând cele trei mari religii: musulmană, ovreiască şi creştină. In casa lui lăsa libertate desăvârşită întru alegerea credinţii, dar cerea neapărat această alegere, uitând că cea mai bună din toate credinţele—aceea de-a nu avea nici-una, — nu era înfăţişată la dânsul în casă.

Credea cu inima curată'n D-zeu, dar zicea, după vorba românească:

— *Până la D-zeu te mănâncă sfinţii...*

Prin urmare, ca să fie şi pe placul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sfinţilor, le deschidea larg uşa cârciumii lui şi-i ierna pe toţi. Fireşte, dânsul le-o plătea, ceeace nu era uşor, întru cât aceşti diavoli de sfinţi erau cam căpcăuni. Tata, însă, nu era omul să nu priceapă, că spre a-i place lui D-zeu duhovniceşte era bine; să le-aduci sfinţilor fete mari şi pungi doldora de *mahmudele*, era şi mai bine.

Asta făcu lucru mare. Stăpânul, — care nu era altul decât Marele Vizir, — îi dădu lui tată-meu un firman, numindu-l hangiul Sublimei Porţi, cu dreptul de-a zălogi şi de-a vinde la mezat calabalâcul oricărui muşteriu neplatnic. Totuş, cum uneori veneau şi muşterii răi, cari poposeau fără nici-un calabalâc, tată-meu îi dăruia pe-atare musafiri cu câte-un calabalâc ciudat. De cum ticălosul îşi lua tălpăşiţa, fără să-şi ia măcar rămas bun, dânsul alerga la Aga cel puternic, i se arunca la picioare şi-i punea dinainte un pachet:

— Efendi, un oarecare şi l-a uitat la mine, când a plecat eri dimineaţă, îi grăia lui Aga, în chip nevinovat. A scăpat din vedere să-mi plătească cât l-am ospătat, dar asta nu face nimica...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Asta nu făcea nimic pentru tata, dar făcea foarte mult bietului călător. Aga, ca toţi Aga, răfuia pachetul, afla lucruri buclucaşe şi-i tăia căpşorul uitucului.

Da, tata era om de treabă, într'ale lui.

Ca să ne chezăşuim avere'n viitor, ne făcea să-i trăim viaţa lui, partea tristă a vieţii lui. Toată casa trebuia să facă rugăciuni, ca dânsul, să ţie posturile lui, să facă ploconelile dânsului în faţa mai marilor, după care mergea singurel să-şi petreacă ceasuri plăcute în tovărăşia prietenilor săi, fie la noi, fie la Cârc-Serdar sau la Zapciu, unde se juca nesfârşite partide de *ghiul bahar*, la table, în sforăitul narghilelelor. Pentru noi, adevărată plăcere, adevărată sărbătoare, nu era decât odată pe an, la *bairam*. Şi-apoi şi sărbătorile acestea ne ţinea scump, întrucât veneau după *ramazan*, care ne strica la burtă, din pricina nesăbuitelor mâncăruri din vremea nopţii şi necruţătoarea postire de peste zi. Dealtmintreli asta ne făcu să pornim război împotriva căpiteniei casei.

Cozma îndrăzni cel dintâi, în vârstă numai de cincisprezece ani, îndrăzni să mănânce, să bea şi să fumeze de cum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

începea ramazanul, ceeace însemna începutul unei certe fără sfârşit. Mă folosii de-această pricină şi-i urmai pilda. Eram doi cari să-i ţinem piept lui tata, care deodată cercă să ne facă să intrăm în rânduiala legii, spunându-ne că Profetul „nu ne va milostivi cu viaţa veşnică".

— Cu atât mai rău pentru viaţa veşnică...

— Insuşi Profetul a postit în lun'asta, desluşia tata...

— Da, dar el ziua dormea. Îi venia lesne, câtă vreme noi, noi trebuie să muncim.

— Şi dânsul lucra noaptea, să scrie Coranul, lumina noastră.

Cozma se rostea atunci, că vrea să se facă creştin.

— E credinţa mamei şi nu-i aşa de aspră. Cel puţin Profetul creştinilor a mâncat în toate zilele... Şi-a făgăduit şi el o viaţă veşnică. Trebuie c'o fi la fel...

Tata, care se temea să nu supere pe ceilalţi D-zei, nu zicea nimic. Ne făcurăm creştini, Cozma şi eu, cu alte cuvinte, fără să se fi schimbat ceva, pentrucă poţi trece dela o credinţă la alta şi să rămâi într'aceeaşi piele. Dar iată-ne ajunşi la postul mare, dinaintea Paştelui creştin, când trebuie să te pedepseşti cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fasole şi mămăligă, vreme de şeapte la opt săptămâni. Socotirăm asta ca o prostie.

Fu pricină de gâlceavă şi furtună.

— Să păziţi legea ce v'aţi ales-o, tuna tata...

— Da, am ales-o noi, răspundea Cozma, dar şi aici trebuie să fie vre-o greşeală. Nu se poate ca, pentru a dobândi viaţa veşnică, să fie nevoie să te 'ndopi cu fasole vreme de-aproape două luni...

— Trebuie... Să mâncaţi numai fasole fiartă'n apă. Altfel s'a dus credinţa creştină, s'a dus Raiul...

— Foarte bine. Ne lipsim şi de una şi de alta... Fasolea fiartă numai cu apă nu-i de mâncat...

Tata striga scos din fire:

— De speriat... Cu bună seamă, o să-mi trag asupra capului mânia vreunui atotputernic ceresc. Aştia doi nu vor să se dea la niciuna din cele trei credinţi, pe cari le-adăpostesc supt acoperişul meu...

Aşti doi nu vroiau. Şi din doi, ne făcurăm în curând trei, cu sora noastră Chira, apoi patru, cu bietu frate-meu Ismail, care se spânzură'ntr'o zi din lă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

comie. Murea după lucrurile de mâncare şi cum toate bunătăţile erau făcute să-i mulţumească numai pe muşterii, bunul Ismail le şterpelea de dinaintea bucătarului, urla de bucurie înfulicându-le şi de durere mistuindu-le, fiindcă tata-l biciuia până da din el afară ce mâncase.

Dar traiul nostru în această casă trebuia să se'nrăutăţească, odată cu ivirea poftelor trupeşti. Eu nu fui atins. Eu niciodată n'am simţit nevoia să ridic năframa de pe faţa unei femei. Cozma, în schimb, o făcea pentru el, pentru mine, pentru frate-meu care se spânzurase şi pentru toţi strămoşii neamului, cari fuseseră sfiicioşi, ca mine, sau cari s'or fi spânzurat ca Ismail. Cozma ridica de toate. Dealtmintreli, asta era cu cale şi eu nu m'am supărat nicidecum.

Hanul era plin de femei. Ale lui tata, ale prietenilor lui tata şi *cadânele* ce le ţinea *chiaburii* ospătaţi la han. Mireasma lor umplea casa. Cozma, ca un copoi, moşmoia toată ziulica'mprejur, mirosind, cu nasu'n vânt, precum făcea Ismail, dând târcoale pe lângă bucătărie. Dacă, însă, ciupelile făcute de-acesta mai erau trecute cu vederea, cele făcute de Cozma,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

după câte se vede, nu prea erau. Oricum, bărbaţii, în frunte cu taica, cam aşa spuneau. Numai ei se plângeau de năpaste. Femeile nu se văitau de fel. De-asta-i dam dreptate lui Cozma şi femeilor, întrucât Cozma avea de partea lui Coranul, ce-i dă bărbatului mai multe femei, şi femeile aveau cu ele pe'nţeleptul din Biblie, care zice: „*Trei lucruri sunt prea minunate pentru mine, dacă nu patru, pe care eu nu le cunosc: dâra vulturului în văzduh, dâra şearpelui pe piatră, dâra corăbiei în apa mării şi dâra bărbatului în femee.*"

Dacă, aşa dar, nu se lasă dâră, de ce atâta zarvă? Căci din două lucruri unul: sau că Profetul a citit pe'nţeleptul din Biblie şi i-a dat dreptate în Coranul lui, sau că nu sunt ţinute de credincioşi aceste învăţături şi-atunci, fiind dânşii cei dintâi greşiţi, n'ar trebui să se supere.

Cu toate astea se supărară. Cozma fu bătut. Sării să-i ţin parte. Fui bătut la rândul meu. Frate-meu întreba de unde-ar putea să-şi însuşiască ceeace toate credinţele-i îngăduia. Deocamdată nicăieri: femeea asta-i o mamă. —Erau acolo şi mame. — Astălaltă-i o soră.—

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Erau şi surori. — Celelalte erau ale bărbaţilor lor. — Iar ele nu ziceau alta, decât ca să fie şi-ale lui Cozma...

— Toate astea de-aici sunt ale casei şi hrănite de bărbaţii lor, i se desluşia. Tu trebuie să cauţi afară, să le răscumperi, să le hrăneşti cu banii tăi, când o să ai...

Cozma nu pricepu nimic şi veni să-mi spuie:

— Ilie, lămureşte-mă: de ce mă trimet ei afară? Cum? Nu sunt mai vrednice de îndrăgit femeile de casă, de cât cele streine?

— Da, Cozma, ai dreptate. Femeile de casă ni sunt mai scumpe.

— Nu-i aşa? Acuma mai lămureşte-mi şi asta: Odată ce sunt hrănite de bărbaţii lor, cele de casă, şi nu-mi cer mie decât să le iubesc, de ce vreau ei să-mi pierd vremea'n afară, s'alerg după cele ce nu mă cunosc şi să nu fac această plăcere acelora ce mă cunosc şi mă chiamă...?

— E drept, Cozma. Nu fugi'n afară, nu lipsi de nicio plăcere pe cine ţi-o cere, dă-ţi totul în casa'n care eşti iubit.

— Nu-i aşa? Să te mai întreb ceva, Ilie. Ei îmi opresc apropierea femeilor,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ce nu mă costă nimic şi vor să le cumpăr cu banii mei, când îi voi avea. Ce-i de făcut, să ai bani?

— Ştiu eu, Cozma? Ar trebui, poate, să întrebi, despre asta, pe popa, pe *hogea*, sau pe Cârc-serdar. Aştia-s toţi de-ăi cari nu fac nimic şi cari au bani.

Cozma merse de-i întrebă. Câte-şi trei îi răspunseră, că numai munca îl face pe ban.

Răspunsul acesta îl scoase pe fratemeu din sărite. Şi eu mă bosumflai, căci ăşti trei oameni nu se ţineau decât de *ghiulbahar* cu tata, câtă vreme muncile moşiilor lor erau săvârşite de robii *beilicului*. Totuş, Cozma o luă drept bună şi-i spuse lui tata:

— Iată, trei din prietenii d-tale, cari înfăţişează stăpânirea şi credinţa, zic că munca aduce bani. Ei bine, eu muncesc la d-ta. Dă-mi banii trebuincioşi, să cumpăr şi să ţiu trei femei...

Tata aduse atunci vorba despre scopurile lui.

— Da, tu munceşti, Cozma, şi fraţii tăi muncesc, şi eu nu mai puţin, dar tot bănetul ce se adună'n teşcherea, e pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

viitor. O să-l găsiţi la moartea mea şi-o să vă prindă bine.

Cozma-i tăie vorba.

— Dă-mi pace cu prinsul d-tale de bine de mai târziu... Acuma eu am trebuinţă de trei femei. Spui că trebuie să le răscumpăr şi să le hrănesc. Dă-mi, aşa dar, banul muncii mele...

— Aşa-i, dar tu eşti prea crud, copilul meu. Trei femei, la nouăsprezece ani? Nu... Trebue să mai aştepţi...

— Nu pot. Imi trebuie neapărat.

Grăia adevărul... Ii trebuia... Câte? Trei, sau şease, nu ştiu, dar văzui cu ochii mei pe toate femeile din han venind pe la Cosma şi cu toatele plecând voioase.

Asta, era treaba lui.

Mai erau şi-alte trebuinţi în casă. Acelea ale Chirii, mai întâi. După spusa lui tata erau ruinătoare. Ea nu voia să se'mbrace decât cu mătase din Asia, nu'ntrebuinţa decât numai miresme, ce se plăteau cu aur în cumpăna greutăţii lor, şi vrea o trăsură bogată, ca şi a lui Aga. Cheltuielile ei singure se ridicau la zece lire pe lună. Tata ţinea la dânsa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi-o alinta mai mult decât pe ceilalţi, dar ţipa deatâta risipă.

— Tu mă duci la ruină... Cheltuielile tale sunt ca şi-ale unii fete de bei, câtă vreme rugile-ţi către D-zeul tău creştin sunt de ştrengăriţă... Nu'n felul acesta ajunsei eu să vă strâng o avere...

Chira, jumătate'ntoarsă spre oglindă, îi răspundea peste umăr.

— Nu mă priveşte ce fel făcuşi să ne strângi averea, dar dacă este, din parte-mi îţi voi arăta că sunt vrednică de ea. Ce uşor vine, uşor se duce. Vorba românului: *banii strângătorului, în mâna risipitorului.* La bănet mult sunt şi lacrămi multe. M'iau asupră-mi să ţi se ierte greşelile, presărând niţică bucurie pe unde bănetul d-tale a semănat desnădejdea. Asta-i cea mai nepreţuită rugăciune a mea. Cât despre altele, d-zeu să mă ierte, căci numai el ştie ce suflet bun am eu.

Astea erau nevoile Chirii.

Veneau, însfârşit, nevoile mele. La dreptul vorbind, nu erau ale mele, ci ale Dreptăţii. In casă, din partea mea, aveam toate câte mi-ar fi trebuit, pentrucă lucru mare nici nu-mi trebuia. Mâncarea,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

culcarea şi narghileaua, aceste trei fericiri le dobândiam uşor, în schimbul alergăturii mele. Ce nu puteam căpăta lesne, era dreptul de-a nu ţine seama de fiinţa unui d-zeu care-mi cerea să nu mănânc când mi-era foame şi să-i proslăvesc laude cu pântecul gol. Drept este, că d-zeul ăsta mofturos şi mărginit niciodată nu mi-a cerut astea el deadreptul. Tata, popa şi hogea se rosteau în locul lui. Mă ridicai împotriva acestora şi-atunci ei mă pedepsiră, pururea ca să-i fie pe plac d-zeului lor.

Dar d-zeul ăsta, aşa de necruţător faţă de mine, nu găsia cu cale să spuie nimic despre cruzimea slujitorilor săi, cari săvârşiau în jurul lor cele mai strigătoare nedreptăţi. Oamenii bicericii, uitând că toate făpturile omeneşti sunt deopotrivă'n faţa Domnului, îl îngenunchiau pe ţăran la *beilic*, aşa fel că-l făceau să muncească jumătate din an de clacă, — de pomană. Bietul sătean crăpa, pleznia lângă vitele lui. Popa-l povăţuia cu răbdarea, îi făgăduia o viaţă mai bună, în cer, şi-l canonisea cu post şi rugăciune. Aşa era voia lui d-zeu.

Zapciul, omul stăpânirii, care trebuia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să privegheze buna orândă în ţinutul lui, îşi trimetea dălhăuţii să şterpelească vitele locuitorilor, făcea că le „găseşte“ prin aceiaşi dălhăuţi, apoi pe cuvânt, de părtăşie la cheltuielile pricinuite cu urmărirea „hoţilor“, îl făcea pe ţăran să-şi răscumpere însăşi vita lui. Firește, caii şi boii mai acătării nu mai erau de găsit. In faţa acestui păcat, d-zeu sta nepăsător.

Cârc-Serdarul pleca cu Potera lui, alcătuită din două sute de simbriaşi, să dea de urma haiducilor, cari-l mai răzbunau pe ţăran, dar foarte bucuroşi că nu da peste ei, lăcustele-astea se năpusteau asupra satelor, prădau, pângăriau, schingiuiau, vârau în sperieţi o seamă de sate nevinovate, apoi se'ntorceau de la atare preumblare să-şi primească simbria şi să-şi vază de ciubucul lăsat la plecare. D-zeu vedea şi nu zicea nimic.

Atunci m'am mâniat pe-acest d-zeu, am urît atare oameni. Din acest punct de vedere, trebuinţele mele fură mari.

* * *

Cozma nu vedea nedreptăţile astea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

decât prin coada ochiului, iar Chira c'un singur ochi. Toţi ochii lor erau îndreptaţi asupra însăşi nevoilor lor. I-am rugat într'o bună zi să-şi mai lase'n pace, unul haremul, cealaltă dichiselile, şi să privească nedreptatea'n faţă, cu amândoi ochii. O priviră şi se cutremură, dar repede trebuinţele lor îi luară pe dinainte. Pentrucă Cozma nu putea trăi niciun ceas fără haremul lui, nici Chira fără dichisurile ei. Rămăsei singur şi eram mâhnit. Eşti tare amărât când ai dreptate şi rămâi stingher.

Totuşi, cu toate că deosebiţi prin firea aplecărilor noastre, ne'nţeleserăm asupra mijloacelor prin care să ni le mulţumim. Cei tari furau pe cei slabi. Hotărîrăm să-i furăm şi noi pe cei cu putere, oricari ar fi. Luarăm aminte un fapt uimitor. Pe când nevolnicii se'mpărţiau după neam şi credinţă, ca să blesteme răul, cei tari, — Turci, Greci sau Români, — trăiau în bună'nţelegere şi storciau fără milă. Eu fui care-mi dădui mai întâi seama despre asta.

Potera era aproape în întregime alcătuită din streini de ţară, însă *Zapciul* era român *neaoş*, măre doamne, patriot, şi cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toate astea Cârc-Serdarul alt prieten mai bun n'avea decât pe zbirul ăsta, care pustia ţinutul încredinţat pazei lui, tot aşa de cu fără milă ca şi căpitanul Poterei, care era başibuzuc. Şi unul şi altul îşi cumpăraseră slujbele de la Divanul din Bucureşti, pe preţ de multe pungi doldora de aur şi-amândoi n'aveau decât un singur scop: să dea jaf prin ţară, să-şi scoată banii, să se'mbogăţească pe cât mai repede cu putinţă, ştiind că erau la cheremul puterii de sus, precum aceasta era la cheful Sublimii Porţi.

Vlădica Dunării de jos, tâlhar de drumul mare, ocrotia un anumit număr de mânăstiri, ce vlăguiau lumea cu nesaţiul acela ce-l mărturisesc călugării la desfrâu. Acest Vlădică, vrednic de spânzurătoare, venea adesea tiptil la boierul Dumitrache Cârnu, din Brăila, stăpânitor de moşii întinse şi *sfetnic* la Divan. In tovărăşia lui Aga al oraşului, se'nchideau câteşi trei, până'n zori de ziuă, într'o parte mai dosnică a hanului nostru. Acolo erau îngăduiţi numai ciracii lui Aga să slujască la masă, băutura şi carnea trupului. Boier Dumitrache se mulţumia cu fetiţele de câte treisprezece, patru-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

sprezece ani, însă făcute bine. Lui Aga şi lui vlădica, mai moftoroşi, cu gusturi mai alese, le trebuiau *agemoglani*,—cum numiau Turcii pe băieţii creştini, pe cari-i râvneau.

Ca să nu fie stingheriţi de ţipetele mucenicilor, se dedau păcatelor lor, de faţă fiind argăţoi, gata să le'năbuşe acestora cel mai mic vaier.

Fetiţele îndurau ceeace un copil la vârst'asta trebuie să'ndure'n ghiarele unui sgripţuroi, precum era sfetnicul Divanului, cu faima lui de „om sdravăn" şi „tată bun". Băieţii *agemoglani* şi-or fi blestemând ziua naşterii, pentrucă mai marele poliţiei şi prea sfinţia sa, storşi până'n măduva oaselor, aveau nevoie de aţâţări şi mai meşteşugite. Astfel, jertfiţii lor erau siliţi, prin caznele cele mai drăceşti, să mănânce turte nu înmuiate în miere sau unt, ci'n scârnăviile proaspete ale călăilor lor. Cei mai mulţi puteau trece peste această punte. Totuş unul căzu mort deabinelea. Altul se aruncă pe fereastră şi fu ucis în ogradă.

Acesta făcu să izbucnească gâlceava. Aflarăm despre toate. Chira îşi eşi din minţi şi făcea pe grozava. Nu se mulţu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mea numai să fure dela tata şi să dea banii săracilor, ne ceru să răzbunăm jertfele prin sângele schingiuitorilor.

Socotirăm că era cu dreptate. Cozma, care se dedea singur la lovituri primejdioase asupra drumeţilor, se lăsă păgubaş. Eu, care scormoneam prin lăzile din hanul nostru, mă lăsai şi eu. Din parte-mi, n'aşteptasem eu această culme de ticăloşie. De mult, ochii mei nu mai vedeau decât hălăduind, pe cei puternici, în belşug, iar pe nevolnici sfârtecaţi de bice. Şi mie, lui Ilie, se jeluiau toţi aceia cari aveau un păs de spus. Eu eram acela care străbăteam câmpul, ascultam îndurările şi alinam durerile.

Frate-meu Cozma şi sora noastră Chira alinau şi ei durerile, dar când ai tu însuţi grele suferinţi de'ngrijit, nu poţi face mare lucru pentru alţii. Nu poţi ţine doi pepeni într'o mână, nici alerga după doi epuri, precum nu poţi purta bucurie şi durere dintr'odată'n suflet. Printre ducerile lui la femei, Cozma-şi pleca urechea la ţăranul ce-i grăia durerea lui. Işi scutura buzunări-le'n mâinile tremurătoare ale nevoiaşului, îşi vedea de treabă şi uita. Chira, îm-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

popoţonată şi sulemenită ca o cadână de Sultan, pleca la preumblare 'n telega ei, tot aşa de mândră ca a lui Aga, dar dacă jelania vreunui nepăstuit îi storcea lacrămi, pe când se preumbla, ştiam că necazul să-şi vază faţa stricată era tot pe-atâta ca cel pricinuit de calicia nevolnicului.

Grozăveniile ce se petreceau în hanul nostru îi răscoliră şi pe unul şi pe alta. Chira făcu valvârtej din locuinţa ei, îşi sparse oglinzile veneţiene, îşi sfâşie rochiile. Când veni tata spăimântat, îi asvârli cu borcanele ei de pomadă'n cap. Cozma se'nchise trei zile'n pivniţă, propti uşile cu butoaie, umplu pământul de vin şi rachiuri. Eu nu făcui nimica. Imi fumam narghileaua'n hambar. Insfârşit, câteşitrei, ne hotărârăm să-l omorîm pe episcop, pe Aga şi pe boier. Chira'mbrăcată toată'n negru, ca o călugăriţă, ne chemă'n odaia ei şi ne zise:

— Priviţi. Am răşluit tot ce mi-a fost mai scump. N'o să-mi mai pui rochii deschise, nici dresuri pe obraji, până când aceste fiare nu vor fi ucise. Vă voi ajuta. De va fi nevoie, să luaţi şi calea codrului. Eu vă voi face rost de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bani. Dac'o să trebuiască, voi merge şi eu cu voi.

Cozma, fierbând de mânie, răspunse:

— Iar eu, jur că n'o să mai pun mâna pe nici-o femee, mai'nainte de-a-mi scălda cuţitul în sângele acestor trei dihănii.

Era aşa de drăguţ, să-i fi văzut pe-ăşti doi, în culmea răsvrătirii, încât eu n'avusei să mai spun niciun cuvânt şi rămăsei prost. Imi luai narghileaua de coadă şi aştep[tai].

Trebui de-aşteptat, căci nu se omo[ară] trei boieri înarmaţi până'n dinţi, c[ă] ai tăia trei curcani. Dar, mă rog, d[acă] eu puteam s'aştept, frate-meu şi soră-mea n'o putea. Veniră de-a doua zi să-mi aducă aminte.

— Ei, frate Ilie, ce facem?

— Aşteptăm, Cozma, aşteptăm clipa propice.

Chira, tot în negru'mbrăcată, întâmpină:

— Şi de ce s'aşteptăm, Ilie?

— Pentrucă, vedeţi voi, vlădica, Aga şi boier Dumitrache nu ştiu că noi vroim să-i omorâm, şi când vor afla-o, n'o să vie să ne'ntinză gâturile, ca numai bine să le tăiem.

— Tâmpenie, făcu Cozma...

— Plictisitor, sfârşi surioara...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu drept cuvânt, era şi tâmpenie şi plictisitor. Biată soră nu ţinea la'mbrăcămintea cernită, iar Cozma nu putea sta prea mult fără să-şi alinte femeile.

Mi se făcu milă de ei.

— Haide, dragii mei, luaţi-vă viaţa de toate zilele. Nu vă porunceşte nimeni posturi, rugăciuni, nici schingiuiri, până'n ceasul când se va'mplini dreptatea. Nimica nu-i mai cumplit, decât să vrei binele altuia, cu preţul jertfelor tale. Prea multă virtute îndârjeşte inima şi inimile'ndârjite nu pricep bucuria jertfei. Aşa dar, luaţi-vă obiceiurile voastre. Eu, mă ţiu de-al meu.

Şi le luară şi se găsiră foarte bine. Cel care nu se găsi bine, fui eu. Fui încă odată singur şi trist, mult mai singur şi mai trist ca mai'nainte.

Mai era cineva care nu se găsea la locul lui: tata. Işi dăduse seama, că vorba proverbului: *ce naşte din pisică şoareci mănâncă*, nu se cam potrivia'n casa lui. Astfel întâia lui grijă, după isprava de risipă a Chirei şi-a lui Cozma, fu să-i caute aceleia un bărbat. Cât priveşte pe noi, făcu mai bine. Ne dădu'n paza stăpânirii. Strălucit viitor pentru trei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

răzvrătiţi, ce vroiau să purceadă la război împotriva celor puternici...

Mi'ncrucişai braţele în faţa neputinţii. Nu mai era chip s'alini o durere. Veneau năpăstuiţi să-i grăiască despre amarurile lor şi să-i ceară ajutor lui „Ilie cel bun", şi Ilie nu le putea face nimic. Răutatea domnia stăpână, de la cel mai mişel poteraş, până la sfetnicii Divanului. Noapte fără stele. Intunerec sfâşiat de gemete...

Aşa'mi dădui seama despre nenorocul de-a nu-i fi semănat lui tata. Fui mai potopit decât robii beilicului. Aceştia-şi sufereau fiecare necazul lui. Eu, pe-al tuturora. Şi-aveam o soră, care vărsa lacrimi la auzul unei dureri. Şi-aveam un frate care-şi deşerta buzunările în mâinile tremurătoare ale asupritului. Vai, una-şi prăpădia toată viaţa cu cârpele de mătase, celălalt purta'ntr'însul fiorii tuturor armăsarilor din întreg ţinutul.

Nu, nu se poate cineva prinde de suferinţile altora, când singur are suferinţi de'ngrijit.

Cu toate astea, într'o bună zi, buba crăpă. Cozma veni să-mi spuie:

— Ilie, hai şi-om sări asupra lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

tata, să-i luăm toţi banii... Vrei? Chira vrea.

— Vreau şi eu, Cozma, dar ce-om face cu bănetul ăsta? Să ţinem iepe, care să fete raiale pentru beilic? Să cumpărăm cârpe scumpe? Să strecurăm câteva milostenii pe ici şi colo? Apoi, să ne dăm în stamba Zapciului? Sunt sătul de-aşa ceva...

— Nu, Ilie, n'o să facem nimic din toate astea. Şi eu m'am săturat. Chira la fel. Tata vrea s'o mărite c'un ticălos de rotar, cu inima de piatră. Să plecăm cu toţii în haiducie... Vom răzbuna pe cei necăjiţi. Şi vom trăi liberi, până'n ziua când ne vom da huţa într'o spânzurătoare... Vrei, Ilie? Am zece oameni gata să ne urmeze.

Primii. Ne'mbrăţişarăm, ne sărutarăm în frumoasele noastre bărbi negre. Dar nu fui de părere să meargă şi Chira cu noi. Dânsa trebuia să rămâie'n oraş şi să ne dea de ştire despre planoselile duşmanului. Ne'nvoirăm.

Ca să-i cădem în spatele lui Tata şi să-i smulgem cheile lăzii, unde-şi ţinea ascuns aurul, trebuia aşteptat să-l ia durerea de dinţii. In clipele astea zăpăcia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toată casa, trimitea toate slugile după vracii cari se pricepeau în fumuri şi unsori descântate.

Răul îl apucă'ntr'o zi ploioasă de primăvară. Ca să ocolim orice bănuială despre sora noastră, o sfătuirăm să plece în oraş de cum o'ncepe tata să se vaite. Dânsa se duse să-l ogoie. El o trimise la toţi dracii şi-o numi paciaură. La venirea noastră, crezând că venim tot cu gândul acesta, dânsul strigă:

— Pieriţi din ochii mei, pezevenghilor.... N'am nevoie de mila voastră...

— Se poate, grăi Cozma, dar noi avem nevoie de cheile dumitale...

Şi zicând, i le smulse de la brâu. Pe dată durerea de dinţi îi trecu. Tata se sculă'n picioare. Atunci Cozma îl turti supt greutatea trupului său de şaptezeci de ocale, îl făcu fedeleş şi-l legă.

In seara acestei zile de pomină, eram doisprezece cari sărbătoream, în desişurile Dobrogii, ruptura noastră cu legea, care apără pe cei cari o fac. O traistă cu patru oca de aur trebuia să ne deschidă o viaţă nouă.

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aurul n'aduce nici-o schimbare în sufletul omului. El nu schimbă aproape nimica'n viaţa noastră cea nouă.

Cozma se dădu contrabandei, treabă foarte lesnicioasă pentru cine vrea să se primejduiască puţin şi să câştige mult. Dar asta nu era o viaţă de haiduc. Era drept că alinările ce le-aduceam asupriţilor, făcură numele lui Cozma vestit de la un cap la altul al Ţării Româneşti. Pungile de aur se sfeteriseau cu aceeaşi uşurinţă, cum le şi câştigam. Totuşi, toate astea erau numai leacuri trecătoare. Răul de care suferea ţăranul nu cerea numai bani, ca să fie tămăduit.

Să-l alini pe omul care trudeşte, înseamnă să-l faci să-şi îndure truda. Acest adevăr, Cozma nu-l vedea. Tovarăşii noştri nu-l vedeau nici ei, cu toate că erau cei mai cu cale să vază drept. Dar ce mi-i omul care suferă, când el nu simte decât numai suferinţa lui? De cum o să-i treacă răul, rău n'o să mai fie pe faţa pământului. Ca atare, viaţa noastră nouă nu ne era de cât la fel cu cea de până mai acum, cu ceva mijloace de trai mai multe.

In vremea asta sora noastră era dată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

omului abraş, căruia i-o hărăzise taica. Copilul ei dintâi fu un dobitoc ca şi taică-său. Soră-mea şi-l tăgădui şi-l depărtă de dânsa. Din fericire, urmă o fetiţă, o Chira leit maică-sa, ca şi-un al treilea copil, un băiat. Veniră s'o'nconjoare pe nenorocita femee c'un neam după placul ei.

Trăiră viaţa ce le plăcea, îndurară din pricina ei şi răposară câteşi trei, întrucât nu vroiră să se lepede de nimic.

Nu mai ie nevoie să spun că, din parte-mi, trecutul nu-mi dădea dreptul să mă numesc haiduc. Eram nişte borfaşi. Răzbunările noastre erau mişelnice şi prea de pricopseală. Cu toate astea, făcurăm o ispravă, una singură la'nceputul meşteriei noastre. Ne-aduse mult bine'n ochii norodului, iar eu mă mândrii, căci eu îl împinsei pe Cozma s'o săvârşească. Iată de ce-i vorba.

Pe vremea-asta răpirea copiilor era'n toi. Dintre toate nenorocirile ce zdrobiau poporul, această pacoste era cea mai cu greu îndurată. Ţăranul îndura celelalte plăgi cu inima mai mult ori mai puţin sfâşiată: dări, clăci, bătăi, pângăriri. Dar, să-i răpeşti bucăţica lui de carne nevi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

novată, era mai grozav de cum i-ai fi răpit viaţa, mai cu seamă că nici nu ştia ce ursită-l păştea pe nenorocit. Auziam vorbindu-se de părinţi, cari-şi lăsau bordeiul, plecând, apucând câmpii ca nişte câini turbaţi, întru căutarea copilului lor şi pierzându-şi, la rându-le, urma.

In ţinutul nostru, Aga de la Brăila era marele *căpcăun*. Prietenul său, Vlădica de la Galaţi, se'ndulcea cu dânsul şi-i plăcea mai mult băieţii decât fetele, pe când al treilea prieten, boier Dumitrache Cârnu, avea, v'am spus-o, alt soi de gusturi. După zaiafet prăzile crude erau încărcate pe corăbii pentru Ţarigrad. Câte mame nu se prăpădiau, îngenuchind după milă, pe la uşa puternicilor... Erau svârlite la o parte, ca nişte bolovani.

Cum să nu te faci haiduc? Faţă de-aceste trei fiare, aveam una din acele uri, ce-ţi face inima bucuroasă în faţa morţii. Şi iată că'ntr'o bună zi — doi ani după cearta noastră cu legea şi biserica, — Chira ne trimise cuvântul acesta: *La noi, astă seară, copiii vărsavor lacrămi de sânge. Fiţi haiduci... Vă*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ştie tare departe şi nu se'ngrijesc de voi.

Eram, într'adevăr, tare departe de Brăila, prin pustiurile Babadagului. Şi când omul ni-aduse vestea, era pe la toacă.

Il privii pe Cozma'n ochi. Păru că stă la'ndoială. Atunci, îmi desfăcui pieptul şi i-l întinsei:

— Străpunge-l, Cozma... O să curgă venin.

Cozma se sculă. Incălecă calul şi strigă:

— Hei, haiducilor sătui... Cine vrea să mă urmeze zece ceasuri nemâncat? Cine vrea să-şi puie viaţa, pentr'o mamă, care-şi smulge părul, pentru copii, ce-şi blestemă zilele?

Eram douăzeci. Toţi douăzeci, înainte să-şi fi sfârşit Cozma cuvântul, eram pe cai. Şi pe la'ntâia cântare a cocoşilor, dup'o cale grea, prin hăţişuri şi băltoace, ajunserăm la şanţul ce'nconjoară Brăila.

Hanul era adâncit în somn. Nici-o lumină, nici-un semn de viaţă. O ploaie mărunţă, ce ţinea de cu seara, desfundase pământul clisos. Casa nenorocului, albă ca zăpada, arunca o pată de curăţenie blestemată pe un fund de cerească cernire. Streşinile largi şi'ntindeau aripele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lor negre şi umede, ca ale unei pasări grozave de pradă, clocind un cuib blestemat, pe când balcoanele de lemn se'nşiruiau pe albul pereţilor, ca nişte pântece gata să fete un furnicar de aga şi vlădici căpcăuni.

Niciodată hanul nostru nu mi s'a părut într'atâta de spăimântător. Mă cutremurai la gândul că venii pe lume şi crescui în casa asta. Să fi fost asta o faptă de dumnezeească dreptate, ce-o prilejise ursita copiilor şi nepoţilor acelui părinte, ce vroia să făurească fericirea alor săi, închizând ochii, să nu vază blestemăţiile ce-i aduceau folos?

Luarăm cele mai dârze măsuri. Hanul era pus la unghiul podişului, pe care-l face şanţul cel mare ce'mprejmueşte oraşul, ca'ntr'o jumătate de cerc uriaş, la căpătâiul din spre *Carachioi*. Caii fură dosiţi în şanţ şi lăsaţi în paza a patru inşi.

Urcuşul podişului este, în partea asta, foarte repede, dar are bunul de-a fi acoperit de vreji şi mărăcini, ce'ngăduiesc să-l urci ţinându-te de ele. Ai noştri se'nfundară'n desişul ăsta, înşiruiţi pe malul ce'nvecineşte peretele casei. De-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

parte, portul dormea, numai un Turc îndrăgostit cânta trist pe puntea unui caic nevăzut. Din partea asta nu ne temeam de nimica. In schimb, de către cetate, primejdia era mare, întrucât straja lui Aga veghea stăruitor în vremea când stăpânul ei îşi petrecea. Din norocire pentru treaba noastră, vremea rea ne veni'ntr'ajutor. Ceauşii, traşi pe supt străşinile porţilor, tremurau ca nişte câini ploaţi, îşi rosteau moale *hep, hepul* lor. Dar Cozma, cu'ndrăzneala lui nemaipomenită, merse deadreptul să vorbească cu unul din ei, îl duse până la altul, scoase plosca cu rachiu. Băurăm cu toţii. Apoi, nimeni decât noi doi, în mijlocul ăstor lupi, ţinurăm plimbarea prin mahala şi mai adunarăm câţiva strejeri de noapte, cărora Cozma le vorbea glumeţ, le da de băut. Un strejer român strigă, nu departe de noi:

— *Te văd, te văd...*

Cozma îi răspunse, în hazul ceauşilor,

— Vezi pe naiba să te ia... Vino, mai bine de bea un rachiu, haide...

Omul ieşi din ascunzişul lui, veni'ntre noi, râse şi bău. Insfârşit, împingând cu umărul uşa, de care sta rezemat şi care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

era aceea unde locuia un prieten credincios, Cozma zise:

— Şi dacă ne-om încălzi un pic la adăpost?... N'ar fi oare mai bine.

Cei cinci străjeri ne urmară, mulţumitori. Ne văzurăm într'o mare tindă, în faţa bunului nostru Ibrahim, care ne ură multă sănătate. El aruncă câteva găteje peste jăratecul aproape stins din vatră şi ne pofti câte-un scăunel, ca şi-o rogojină mare, pentru cei cari vroiau să se lungiască.

Rachiul şi căldura îngreiuară pleoapele. Sforăielile întocmiră cântecul cel mai nevinovat al vieţii.

O şterserăm. Cocoşii cântau de-a doua oară.

Cu multă părere de rău, furăm siliţi să-l ucidem pe paznicul nostru de noapte, sluga ce ne văzuse venind pe lume, dar vina i-a fost numai a lui. Cozma bătu la poarta cea mare. Portarul deschise, cu felinarul în mână. Ii aruncarăm o ghebă'n cap şi-l sfătuirăm să tacă şi să se lase legat. El nu vru şi se sbătea. Cu anevoie-l împiedicarăm să nu zbiere. Atunci Cozma, îndârjit, îl înjunghie.

— Nici nu ştim măcar dacă se mai petrece desfrâul, sau de n'o fi fost amânat,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zise necăjit frate-meu. Te pomeneşti că omorul ăsta-i în zadar.

Nu era. Păcate şi mai mari se petreceau în casa ce-o păzea credinciosul portar. Pe când ne socoteam, fără să vrem, cu portarul, doi cruzi dălhăuiţi de-ai lui Aga cădeau în mâinile alor noştri, puşi de pază la portiţa din dos, în partea cealaltă de poarta cea mare, pe care, pentru mai multă chezăşie, o zăvorârăm. Aceşti doi lefegii ai ispravnicului erau acuma morţi, la sosirea noastră. Lucru prost. Am fi vroit să le smulgem mai 'nainte ceva ştiri despre ce se petrecea 'năuntru. O a treea dihanie nu'ntârzie să ne facă pe plac. Era un Grec de la Ianina, care zicea că nu ştie de fel altă limbă. De la dânsul aflarăm că şi Aga era dela Ianina. Ne'nţelegeam greu, dar lui Cozma nu-i venea a crede că vipera să nu ştie turceşte sau greaca obicinuită. Vârful cuţitaşelor noastre îi dădură dreptate lui Cozma. Scârboasa făptură vorbia foarte bine turceşte, iar mărturisirile ei făcură să ni se sbârlească părul.

Sus, mărturisia el, desfrâul era pe sfârşite. O fetiţă şi doi băieţaşi zăceau în nesimţire pe duşumea. Aga, vlădica

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mori1901-1932

şi boier Dumitrache, beţi morţi, ceruseră trăsura să meargă să doarmă la isprăvnicie. Dintre slugi, mai erau acolo trei, însărcinate să cărăbănească cele trei jertfe, după plecarea stăpânilor.

Drept preţ pentru aceste destăinuiri, fostul cioban de la Ianina se ruga de ertare.

— Nu sunt vinovat cu nimica... Fac ce mi se porunceşte. Ca mulţi, venii şi eu la Vlahia să încerc norocul. Se povesteşte pe la noi, că pe-aici e-o ţară unde un bragagiu poate ajunge paşă, numai să...

— Numai să primească a'năbuşi ţipetele copiilor, pe când de-alde Aga le sfâşie trupul, nu-i aşa? întrebai eu, strângându-l de gât.

Asta fu cea dintâi fiară pe care mâinile mele o sugrumară cu sete.

Aşteptarea ne fu lungă, până să ne pice vânatul cel mare. Nu mai scobora nimeni. Să fi năvălit casa, s'ar fi putut să trezim o oaste de argaţi, să'ncingem o bătălie, să'nfruntăm, poate, toată potera. Ştiam că'nainte de răvărsatul zorilor desfrâul se sfârşia. Tâlharii nu dormiau niciodată la han, unde până'n

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ziuă orice urmă a blestemăţiei era ştearsă. Trebuia, aşa dar, să-i îngăduim trimisului următor să meargă după trăsură.

Ne duserăm în mărăciniş, de unde puteam priveghea portiţa, ca la vre-o treizeci de paşi de noi. Vreme de mai bine de-o jumătate de ceas, frigul acelei nopţi de Aprilie ne'ngheţă sângele'n vine. Insfârşit, unul ieşi şi pieri ca prins de iele. S'o fi ducând după trăsură, sau stăpânii lui, cuprinşi de'ndoială, i-o fi poruncit s'o aducă împresurată de strajă? Orice s'ar fi'ntâmplat, hotărârăm să deschidem focul, oricât de mari ar fi întăririle ce-ar veni.

Ingrijorările noastre se dovediră pe jumătate'ntemeeate. O strajă de zece la doisprezece puşcaşi călări se ivi la ieşire. Ea înconjură'ntr'o clipă trăsura. Răsuflarăm mulţumiţi şi ne luarăm măsurile trebuincioase. Clipele mi se păreau lungi. Şi iată că cei trei tartori se iviră, unul după altul, trei putregaiuri mătăhăloase, înfăşurate'n şubele lor, târându-se cu greu, sprijinite de argăţime. Poarta se 'nchise după cel din urmă, trăsura era gata să pornească, în clipa când sute

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

de cocoşi întâmpinau zorile cu cântecele lor nesfârşite.

Ca un singur om ţâşnirăm, ca din pământ. Şasesprezece flinte scuipară'n grămadă, alte şasesprezece pistoale trântiră la pământ trei sferturi din ceată pe când trăsura se răsuci'n loc şi se răsturnă, izbită de-un copac. În noaptea pătată de albul dimineţii, doi lefegii călări şi unul pe jos fugiau, rupând pământul. Ceilalţi zăceau la pământ, morţi sau răniţi. C'o smucitură de mână, Sfinţia sa Vlădica, puternicul Aga şi „vrednicul" sfetnic al Divanului, Dumitrache Cârnu, fură smulşi din trăsură şi din beţia lor. Trei laţuri le fură petrecute pe după gât şi iată-ne, vinovaţi şi răzbunători, rostogolindu-ne, claie peste grămadă, la vale, cu singura grije s'ajungem cât mai repede la cai.

Hehehei, părinţi'ndureraţi, copii cari tremuraţi în poalele mamelor voastre... Şi voi căpcăuni, cari spurcaţi faţa dată omului de D-zeu... Veniţi, alergaţi de vedeţi goana drăcească a haiducilor, cari târnuiesc ţărmul tinos al Dunării, târând de coada cailor lor, trei stăpânitori ai pământului... Treziţi-vă, ţărani, din bor-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

deele voastre şi voi călăilor, din leagănele voastre aurite... Priviţi niţel pe-aceşti trei puternici sfârtecaţi, a căror orbite, gură, urechi sunt lipite de tină...

Răzbunare... Fii binecuvântată pentru binefacerile ce tu reverşi în inima haiducilor...

. . . . . .

Astfel îşi sfârşi Ilie povestea lui.

Răspunse alaiului ce-i făcură tovarăşii lui, înclinându-se'n faţa Floricichii Codrilor, îşi luă căciula, se acoperi. Faţa lui nu prea arăta să cam fie mucenic...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

SPILCA, CĂLUGĂRUL

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iţi dau cuvântul, Spilca. Ridică perdeaua ce te-ascunde în ochii noştri, deschide-ţi inima cinstit, povesteşte-ne viaţa ta, bucuriile, suferinţile, urile tale...

Spilca păru luat fără de veste de chemarea Floarei Codrilor. Făcu o scuturătură, ca omul ruşinos, ce-aude o măscare... Ochii săi rotunzi, cenuşii, întâmpinară bărbăteşte privirile ce se'ndreptase către dânsul, dar numai într'o clipă, apoi capul i se'ndreptă spre intrarea peşterii, c'o mişcare de silă dispreţuitoare. Gândul lui răscoli îndelung pustiul brumos de-afară, pe când trupul său îndesat, îmbrăcat cu zdrenţe călugăreşti, părea că nici nu răsuflă. Mâinile lui, sprijinite pe genunchi, nici nu clinteau; picioarele, îmborţoşate cu stângăcie, bolmojite în obiele şi opinci, îi stăteau şi ele ţepene. Spilca-şi lepădase

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fiinţa lui trupească. Numai faţa lui cărnoasă, curată, cu barba roşie, pieptănată frumos, ca şi ţeasta lui descoperită, erau pline de viaţă. Numai capul lui, pe jumătate luminat, mărturisia lupta ce i se petrece în suflet.

Apoi, domol, îşi întoarse faţa spre căpitan. Buzele cărnoase se mişcară, dar erau uscate. Gâtlejul răguşit, băigui ceva nedesluşit. Încurcătur'asta păru că-l îndărătniceşte pe haiducul călugăr. Îşi drese glasul şi cuvântă cu trăinicie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

POVESTEA LUI SPILCA CĂLUGĂRUL

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

Mai înainte de-a fi Spilca „călugărul“, eram un plutaş voinic pe Bistriţa. Pe atunci capul nu-mi chelise. O frumoasă chică bălaie mi se revărsa pe umerii ăştia largi, care, ei, mi-au rămas tot aşa. Nu purtam barbă. Faţa-mi era c'a unui flăcăoan nepricăjit. Ochii mei n'aveau nicio pricină să mijească trist, la trecerea vreunui gând. Buzele mele ştiau să râză fără sfială. Eram Spilca „plutaşul“.

De unde începe Bistriţa să poată purta plutele, până la îmbucătura ei, plaiurile moldoveneşti mi-erau cunoscute ca pe degete. Bistriţa, mândra, sălbateca domniţă, râvnită de Prut şi Siret, era ibovnica mea. Fundul ei, un leagăn neastâmpărat, numai pietre. Malurile ei, două brâie şerpuite, împestriţate, pline de minunăţii. Întâiul necăjeşte, îi face sgârieturi în trupul stăpânii. Ce-i de-al

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

doilea s'aproprie, adesea amenințători, o strâng, o sugrumă, o fac să țipe. Apoi, ca într'o înțelegere, câte-și trele o slăbesc. Atunci cea mai mândră gârlă moldovenească, una din cele mai frumoase de pe lume, se desfășură în voie, se oglindește într'un cer vrednic de ea, zâmbește drăgălaș locuitorilor ei.

Spilca, îndrăznețul plutaș, trăia viața stăpânii sale. Era ea strânsă, sfârtecată, mă luptam cu ea împreună în vârtejul vâltoarei și urlam într'olaltă. Slobozită, potolită, priveam cerul albastru, ne'ntindeam la soare și pe ici, pe colea, urmându-ne ursita, ne luam și noi cu ce se părinda împrejurul nostru.

În jurul nostru: țara binecuvântată de cel de sus, țara făgăduinții... Fi-r-ar strimtorile repezi și întunecoase, printre care bidineaua amurgului stropește cerul în felurite fețe, cât vezi cu ochii; fi-r-ar priveliștea ce se lărgește într'o împodobire strălucind de lumină, bogată în poieni și turme, țâșnind din toate zările, de peste dealuri, din păduri, — sufletul plutașului e pururea gata să se minuneze. Asta-i bucuria ce-o simți, când vii la vale. Urcând la deal, în tovărășie cu cărăușii,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sufletul meu se umplea de-altă bucurie, ce nu se lăsa mai pe jos de cealaltă. Lemnele vândute, bani la chimir, sănătate tun, să tot mergi la drum, să bei, să mănânci, să dormi. Ce-i trebue omului mai mult?

Ei, sărmane Spilca... De ce nu rămăseşi tu la fericirea asta?

N'am rămas. Nu putui. Nu se putea.

Pe ţărmurile limpezi ale Bistriţei veneau fete să-şi ghilească pânza de in şi să cânte cât le ţinea gura dragostele petrecute şi nepetrecute. Erau întotdeuna fete care să-şi ghilească pânza, dar eu nu le vedeam decât cu ochii de băietan nevinovat. Nişte făpturi omeneşti cu catrinţe, în loc de iţari. Atâta tot. Aşa merse vreme de ani de zile. Le chiuiam, când treceam cu pluta lin la vale. Celemai multe răspundeau. Altele rămâneau mofluze. Iar eu treceam. Intr'o zi nu mai trecui.

Eram de-aproape douăzeci şi cinci de ani. Voios. Muşchi şi sănătate de mistreţ. Pentrucă trăiam pe apă, beam vin, mâncam două oca de carne într'o zi, dam peste cap copaci cât muntele. Nasul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

meu nu suferia miros, decât mirosul lemnului.

Intr'o bună zi, un cârd de fete, mă chiuiră ele întâi. Imi zisei:

— Haide, Spilca, să vedem o ţâr mai deaproape dihăniile astea...

Şi dădui o izbitură de cârmaci, ce-mi aruncă pluta cu putere la ţărm. Fugiră cu toatele, luându-şi pânza, sau lâna ce şi-o spălau, toate, afară de una, înaltă cât un pumn. Dar era un „lucru" aşa de nou pentru mine, că nu mă mai săturam să-l privesc. Se sculase în sus. Picioare goale, catrinţă scurtă, cămaşe albă, ce-o tot strângea cu amândou mâinile la gât, cap bălai, micuţ şi nişte ochi albaştri, mari, adânci, bătând din gene, ca nişte aripioare de fluture, tot ce fu noutatea Sultanei mele.

Mă măsura din ochi, fără sfială, omenos, ceeace-mi plăcu, şi apoi se rosti.

— Tu nu vii cu gânduri rele. Eşti de-ai noştri.

— Gânduri rele? Nu, fireşte... Voi m'aţi chemat. Eu am venit.

Sultana zâmbi.

— *Ele* strigă, aşa, să glumească. Ţi se urăşte, zău, singurele...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ai strigat şi tu?

— Nu, n'am strigat. Dar te cunosc de-astă vară. Nu te cred să fii om rău. De-asta am şi stat.

— Sunt şi răi?

— Mulţi, aproape toţi.

— Şi plutaşii?

— Adesea.

— Atunci, mă duc. Numai spune-mi, cum te cheamă.

— Mă cheamă Sultana.

— Pe mine, Spilca. Şi cum de crezi tu, Sultano, că eu n'aş fi om rău?

— Pentrucă-ţi vedeai de drumul tău şi nu te uitai la strigătele femeilor.

Răspunsul ăsta al Sultanei tare-mi plăcu. Nu mai zisei nimic, împinsei de la ţărm şi-o luai la vale, pe când dânsa-mi zâmbia.

De cum plecai, nu mai fui acelaş om. Nu mai eşti la fel de îndată ce ţi se opleşte un gând în cap. Viaţa mi-era liniştită. Un copac căruia o frunză nu i se clatină. Acuma, un vânt neaşteptat prinse să-mi bată. Şi înfăţişarea Bistriţei se schimbă cu totul. Nu mai vedeam lumea decât printr'o închipuire. Frumuseţea nu-şi pierdu din strălucire, dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aveam în privire o vedere, ce nu mai era a mea.

Nu sufeream. Nici măcar astăzi nu cunosc ce-i durerea ceea a dragostei, ce-ţi încleştează inima. Mi-era dragă Sultana, cum i-i dragă copilului pasărea din colivie, căreea-i închină toate gândurile lui. Dihania asta plăpândă, îndrăznind să înfrunte singurică, o namilă ce-şi repezea pluta de mal, mă răpuse cu totului tot. Ea ştia că eu nu-s om rău. Era încredinţată, că nu i-aş face nimic. Tăria ochilor ei se măsurase cu tăria vinelor mele şi eşi biruitoare. Şi nu-mi mai luai gândurile de la Sultana. Şi-i puţin aşa, să te munceşti cu gândul, fără să iubeşti şi fără să suferi? O fi pentru aceia cari iubesc şi cari suferă cu uşurinţă. Pentru mine fu altceva. Mă zgudui. Abia despărţit, vroiam s'o văz iar, dorinţa ce-mi alungă pe toate celelalte, mă năucea, îmi secătui obiceiurile. Nu mă mai sculam cântând, ci gândind la Sultana. Nu mai vedeam copaci, vite, zări... Sultana le înlocuia pe toate. In susul sau în josul apei, scoborând gârla, sau urcând drumul ţării, mi-era tot de una. Din toată această mare şi frumoasă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

lume, un singur colţ îmi prindea sufletul: locurile Sultanei. Şi ce nu mi se întâmplase pân'acum, mintea mi se tulbură deodată. Incepui să-mi uit treburile, pricină de stinghereală pentru mine şi ceilalţi.

Spilca nu mai era un om de capul lui.

Vreme de câteva săptămâni, tot credeam că ochişorii ceia albaştri şi nevinovaţi mi-ar da pace, în cele din urmă. Nimic. Căpşorul cela bălai mă urmăria şi mai stăruitor. Atunci îmi zisei:

— Spilca, băiete, nimenea nu poate fugi de ursita lui. Orişicine într'o bună zi cată să calce pe piatra ce-o să-i sucească cărarea. Hai şi-om da şi noi peste piatr'asta. Mai la urmă vedea-vom, ce-o mai fi de capul tău.

Ca atare, către sfârşitul verii, în ziua de Sântămărie mă îmbrăcai ca de sărbătoare şi mă dusei să dau târcoale prin sătucul Sultanii. Sat de munte, tupilat în văgăuna dintre două dealuri şi străbătut de-un pârâu. Supt poala pădurii de brazi bătrâni. Căsuţele, albe, cu ferestrele date cu sineala, erau presărate ca nişte flori de romaniţă. Cu toatecă vesele, curate, date din proaspăt cu var, acoperişul lor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de şiţă putredă şi acoperită de muschi dădeau de gol lipsa ţăranului. Asta nu-mi fu de mirare. Trăiam vremea grozavă de robie şi sărăcie, ce pecetluia sfârşitul cotropirii turceşti. Şi se mai ştia că ţinuturile apărate de munţi erau cele ma puţin atinse de jegmănire. Scăpa de beilic, de bici şi de dăjdiile grozave numai omul care se putea lipsi de-aproapele său, care lua poteca muntelui şi trăia în tovărăşia urşilor.

Ajunsei în vremea leturghiei. Locuitorii erau cu toţii la biserică. Mersei şi mă închinai, ca un bun creştin ce-am fost întotdeauna. Asta mă uşură. Preotul şi dascălul, fiecare la locul lui, citeau şi cântau cu inimă, cu credinţă, în mijlocul unei tăceri desăvârşite.

Nu-i puteam vedea în faţă pe credincioşi, fiindcă mă oprisem la uşa bisericii ticsite de lume. In schimb, la eşire, îmi veni bine să-mi văd chipul dorit. Sultana era întovărăşită de-o bătrânică, ce crezui c'o fi maică-sa şi îmbrăcată uşurel într'o ie şi-o fustă de pânză albă, strânsă într'o catrinţă de lână neagră şi stropită de cusături. La trecerea ei, îi dădui bună ziua din cap, cam încurcat. Dânsa-mi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

răspunse fără de mirare, neturburată, cu cinste şi-o linişte neprăfăcută.

Ivirea unui strein într'un sat, pururea-i cu ochi. Fost-am văzuţi, când ne dădurăm bunăziua. Fu destul ca să aţâţe şoaptele, semnele din ochi, clevetirile, pe însuşi pragul casei lui D-zeu. Asta-mi răni curăţenia gândurilor mele şi mă hotărî să fac la un fel. Hotărîre repede. Voi merge să-i cer mâna Sultanei. Ori cum, de-asta nu scapă nici-un flăcău. Ce-o fi, să fie...

Mă luai după cele două femei. Dânsele eşiră din sat, urcară o coastă şi intrară într'o casă aşezată cam pe la o jumătate a dealului, ce-i făcea dos muntelui. In tot drumul niciuna din ele nu se uită înapoi. Această omenie îmi dădu curaj. Urcai şi bătui la uşă. Sultana deschise.

Nu-i fu de mirare că mă vede, ceeace mă cam încurcă. Ca la ţărmul Bistriţii, cu două luni în urmă, se propri dreaptă şi aproape că mă întrebă la fel.

— Bună ziua, Spilca... Ce vânt te-abate pe la noi? De-ai venit cu gânduri curate, fii oaspetele nostru...

— Curate, Sultana, să mă vază D-zeu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vin să te întreb de nu vrei să-l ei pe Spilca de bărbat...

Atunci îi văzui obrajii îmbujorându-i-se.

— Poftim în casă... Nu se cere o fată în căsătorie pe pragul uşii.

Apoi strigând tare bătrânii:

— Mătuşă... Ăsta-i un voinic lucrător de pe Bistriţa, Spilca plutaşul.

Mătuşa mă măsură c'o privire tâmpită şi-mi făcu semn să stau.

— Tuşica n'aude bine, îmi zise Sultana, şi-i oarecum „ajunsă în mintea copiilor". N'o să-ţi fie uşor să vorbeşti cu dânsa. Biată femee, îi văduvă de mult. Sunt acum trei ani, şi-a văzut pe singurul ei fecior pierind într'o gâlceavă. Poveste muierească. Băiatul ăsta era viaţa ei toată, singurul sprijin la zile de bătrâneţe. Atunci şi-a vândut casa şi-a venit să stea la noi. In vremea asta i-aveam şi pe tata şi pe mama. Au murit în anul următor. Deatunci suntem singure. Trăim după urma mâinilor noastre, cum putem. Vezi, Spilca, că nu-i tocmai vesel pe la noi... Şi dac'ar fi numai asta...

Nu putui răspunde nimic. Imi spuse lucrurile astea într'o glumă, aproape zâmbind. N'aveam înaintea mea o fată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tânără sfioasă, fără vlagă, ca toate altele, ci un suflet argăsit în dureri. Şi cu toate astea duios.

Aruncătura de ochi ce-o făcui, intrând, mi-arătă o casă ţinută în orândă. Nu era acea casă ţărănească, care dacă nu-i un grajd de vite, este de-o curăţenie duşmănoasă, de-o orândă nepriincioasă, punându-te în încurcătură. Cele două odăi, ce dădeau în tinda mare de la mijloc, unde ai casei îşi petrec toată viaţa lor, şi-aveau uşile deschise. Paturi mari şi înalte, fiecare cu câte-o velinţă înrâurată, în care borangicul auriu se'nvârtea cu albul ţesăturii şi cu bagadele late, ce le dădeau de pământ. La căpătâiul paturilor câte-un sipet, văpsit cu stângăcie, gemând supt câte-un munte de lăicere, aşternuturi, perine. De jur împrejurul pereţilor de lângă paturi, perne de perete cusute, scoarţe de lână, grele, înflorate în tot felul. Pe jos tot scorţărie, dar mai de rând. In fiecare odaie câte-o oglindă mare, aplecate deasupra unor mese de brad, acoperite cu feţe din acelaş ţesut ca şi velinţele de pe paturi. Scaune de lemn văpsite. Săpături în lemn înfăţişind izvoade ţărăneşti. Icoane încărcate în bu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

suioc, la colţul spre răsărit, fiecare cu candela ei aprinsă. Icoanele, cadrele, ca şi oglinzile, erau împodobite cu perdeluţe, încărcate de bagadele, arătoase prin lucrătura lor învrâstată şi prin bogăţia borangicului. Pe la ferestre, perdele de pânză de in, aproape tot aşa de mândre ca şi feţele de masă. Şi'n fiecare din aceste două odăi încăpătoare, câte-un rând de stative, gata de lucru.

Se vedea, în căminul Sultanci, ceeace se vede în orice casă ţărănească de pe la noi, pe unde n'a pătruns sărăcia. Nimic mai mult. Dar tot lucruşorul, orice aşezătură, aveau pecetea mâinii, ce le întocmise o potriveală dulce, cu lipici, lucru rar de'ntâlnit prin casele noastre ţărăneşti, pe unde găteala odăilor „curate" te'ngheaţă, unde totul parcă te stinghereşte, face să-ţi fie teamă să nu strici rostul la ceva.

Mă simţii în largul meu, ca la părinţii mei odinioară, morţi de pe când eram copil. Şi-i şi spusei Sultanei ce gândeam.

— Sultană, lipseşte de-aici mâna voinicului. O ai şi-o să fie toate bune...

Mă privi drept în albul ochilor, c'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

privire ce-mi răscoli toate măruntaiele, dar mă ţinui, căci aveam gânduri curate.

— Spilca, îmi zise limpede dânsa, toate nenorocirile noastre n'atârnă numai din nimicul ce-ţi povestii şi care, mai la urmă, sunt lucruri trecute. Sunt şi-altele. Nu vreau să ţi le spun. In ce chip? Cei cari, ca şi tine, ar fi dorit să mă ia în căsătorie şi le-au cunoscut, s'au dat înapoi. E mai bine să ne plecăm în faţa ursitei noastre.

Rămăsei puţin îngândurat. „Doamne, gândii eu. Ei şi ce? Sărăcuţa a fost „înşelată" de vre-un ticălos, care şi-a râs de dânsa şi-a părăsit-o. Se poate s'o fi lăsat şi cu vre-un copil în braţe... Şi-apoi?"

— Nu, Sultano, zic eu, nu mă crede aşa de puţin omenos. Ştiu eu. Lumea se leagă de câte-o fată. Eu nu sunt ca ea. Dacă numai asta ţi-i vina, toate pricinile ce împiedică pe alţii să te ia de nevastă, apoi putem să ne şi facem, de acum în opt zile, logodna, numai de-ai vrea şi tu ca mine.

La vorbele astea, o văzui ridicându-se de pe scaun. Ochii ei strălucitori clipiră repede.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Bănuelile tale, Spilca, n'au temei. Nu-s greşită cu nimica, n'am nicio mustrare de cuget. La douăzeci şi doi de ani sunt tot aşa cum m'a făcut mama. Răul e mai mare decât aş fi aşa precum presupui tu. Mai mare chiar decât aş fi făcut vreun copil „din flori".

Aşteptai să-mi grăiască despre ce rău era vorba, dar dânsa tăcu, neslăbindu-mă din privirile ei adînci, limpezi ca cerul verii.

Mătuşa veni să ne cheme la masă. Sultana o luă de mână şi-i strigă la ureche.

— Tuşă... Spilca mă cere de nevastă. D-ta ce zici?

Adusă de spate, cu părul înălbit, cu faţa ciupită rău de vărsat, bătrâna mă privi o clipă cu milă şi zise:

— Păcat... Bietul băiat... Nu-i de făcut nimica... Cine-ar îndrăzi să-i stea în cale logofătului?

— Care logofăt, întrebai eu, şi despre ce-i vorba cu dânsul?

La întrebarea-asta faţa Sultanei se posomorî. Privirea i se întunecă. Incadrată în părul ei pieptănat pe spate şi împletit într'o cosiţă, fruntea i se încreţi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Logofătul Costache, făcu dânsa, ca sugrumată. Oi fi auzit, poate, vorbindu-se despre cruzimea, despre isprăvile lui. Atârnăm şi noi de el, ca toţi sătenii. Ne poate lăsa să trăim ori ne omoară, după placul lui. Iar fata pe care şi-o arunca el ochi, nu-i scapă. Are de ales între cinstea ei şi pierirea alor săi. Avui nenorocul şi-i cad cu tronc acestei fiare, acum doi ani. De atunci nu mai am pace. Pân'acum izbutii să scap. Dar primejdia-i mai tare decât mine, întrucât omul ăsta n'are nici inimă, nici ruşine. E stăpânul nostru. Intr'o zi o să fiu şi eu pusă în faţa acestei alegeri. Alegerea mea-i făcută. Intr'o vreme tot credeam într'un bărbat, care să mă apere. Nimeni nu îndrăsneşte să stea în faţa tiranului. Sunt socotită ca o pacoste. Iar pentru aceia cari, ca şi tine, au venit de departe să mă ia la ei, s'a proprit altă nenorocire. Mătuşa n'a vroit să mă urmeze. Dânsa-şi are aici înmormântaţi toţi morţii. Vrea să răposeze între ei. Acuma Spilca, tu ştii tot, făr'a cunoaşte grozăvia în toate iţele ei. Iţi foarte mulţumesc de gândurile tale bune. Dar, precum o spuse mătuşa, nu-i de făcut

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nimica. Ţi-aş fi nenorocirea ta. Şi la ce să-i ţii piept, când ţi-am zis că n'ar sluji asta la nimic? Trebuie c'oi fi având de ispăşit vreun blestem. Ei bine, o să-l ispăşesc.

* * *

Stâncile cu cari ursita presară marea asta, care-i viaţa noastră, îi fac pe mulţi dintre noi să se mulţumească a trăi prin nişte luntrişoare mici, ce plutesc cu grijă pe-aproape de ţărm. Spilca, — „Spilca plutaşul de pe Bistriţa" — cunoştea stâncile şi habar n'avea de ele. Şi de cât să piară căzut cu nasul într'un băltoc, vrea mai degrabă să cază zdrobit de valuri.

Felul de cum moare cineva nu mi-i nepăsător. Am şi eu aplecările mele. Ca atare, fără să cam stau la îndoială, mă dusei, în după amiaza duminicii următoare, mă dusei să înfrunt stânca, de care se temea atâţi voinici.

Mândra horă moldovenească îşi mlădia şirul în cântecul a trei dible ţigăneşti. Vreo treizeci de fete mari, printre cari Sultana. Vreo douăzeci de flăcăoani.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaistoria.ro/mdm_1901-1932

Era cam zăduf, căci ardea soarele, dar puțin le păsa dănțuitorilor.

Ținându-se de câte un deget și parcă spre a le face pe plac și părinților, ce-i privea pe de lături, mai își ținea între mâini și câte-o batistă cusută frumos, hora bate în spre mijloc. Un voinic strigă: *pe loc, pe loc...* Picioruşele şi picioarele isbesc pământul ca o grindină, lăboaiele poartă în sus ghieruțele, deasupra capetelor, le lasă în jos spre genunchi, apoi cercul se desfășură într'un avânt, ce îndepărtează trupurile, întinde brațele și cununa omenească face doi pași la dreapta, trei la stânga, toate picioarele bătând *pe loc, pe loc...* Mai trag un pic de aier și încep iarăș. Asta-i hora noastră românească. Trebuie să fii român și țăran, ca să-ți fie dragă. Nu-i cu cine știe ce meșteșug, dar e plină de viață, învrâstată'n fel de fel de fețe, ca un curcubeu. Marame de borangic aurii sau albe, după soiul gândacilor de mătase, crescuți în griji de mamă. Ii și fuste de pânză de in, albe ca neaua. Pestelci de catifea sau de lână neagă. Și cusături și bagadele ce-au văzut lacrămi și au auzit suspinuri. Și n'or fi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lipsit nici hazul şi cântecele, căci le place să treacă de la plâns la râs.

Frumoasă, frumuşică, urâtă, fata eşită la horă este pururea plăcută în faţa băeţilor. Ei ştiu că ele vin să-şi caute un bărbat, câtă vreme dânşii vin mai degrabă să-şi caute vreo femee, mai rar soţie. De unde şi marea luare-aminte la mişcări şi şoapte a mamei fetei. Băetanii ştiu ei de-atare priveghere şi asta-i deslușirea batistei ce desparte mâinile, îi mulţumesc pe părinţi şi nu slujesc la nimic, doar dac'o fi să înteţească şi mai abitir dorul.

Imbrăcat în zăbun înflorat, cu iţari albi strânşi pe pulpe, încălţat cu iminei cu cuie pe talpă şi'n cap pălărie de păr de bou, largă în margine şi panglicată în trei culori, flăcăul, mai întâi de toate-i mândru că-i bărbat. E bărbat şi se crede voinic. Asta-i place mult fetei, care nu se crede decât că-i frumoasă. Nevinovăţiei chibzuite, amestecată cu puţină şiretenie a acesteia, dânsul răspunde c'o făgăduială nesocotită, hotărîtă, dar care nu-l costă nimic. Dacă i se prinde, cu atât mai bine. De nu, se închină legii, intră la jug, făureşte un cămin şi se face paz-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901-1932

nicul dârz al obiceiurilor, mai ales când este tată de fete mari, ce se duc la horă să-şi dibăcească un bărbat.

Obicinuit hora se face în apropiere de vreo cârciumă. Şi-i firesc. Te înfierbânţi, trebuie să mai bei ceva. Bea omul de sete, de fodolie, dar bea. Şi când bea vorbeşte, ca să nu tacă, sau tot să se fălească. Numai bătrânii, cu chicile de zăpadă, stând la umbra vre-unui nuc uriaş, beau de-adusele aminte, vorbesc cu drag şi privesc de departe frământările unii vieţi ce nu-i mai sinchiseşte.

La sosirea mea se petreceau din astea toate. Numaidecât, priviri cu înţeles mă făcură să pricep că satul trâmbiţase svoana logodnii mele cu Sultana. Ca să întăresc această svoană, mă dusei de le dădui mâna viitoarei mele şi mătuşii ei, după care, singur, dat deoparte supt nişte pomi, la o masă, cerui o garafă de vin şi priveam nepăsător la joc şi la vorbirea băutorilor din faţa cărciumii.

Stam destul de departe de aceştia, pentru ca, înlesniţi de gălăgia horii, să poată vorbi de mine, totuşi destul deaproape ca să-mi ajungă până la urechi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

unele din vorbele lor. Vorbele lor nu-mi erau cu răutate. Unele ziceau: „o să vie, debunăseamă", „a aflat". Era vorba despre logofătul Costache, piatra din cărarea mea, spaima ţinutului. Mă gândeam: „Să vie".

Veni. Goana unui cal ridică un nour de praf pe uliţă şi făcu să treacă un fior prin toţi cei de faţă. Capetele băutorilor, ca şi ale dănţuitorilor şi ale ţiganilor lăutari, se întoarse repede, cu priviri îngrozitoare, către călăreţ, care, apropiind hora, îşi lăsă calul la îmbuiestru. Toată lumea se minuna de cal. Mă minunam şi eu cu toată inima. Era un fugar vrednic de un stăpân mai bun.

Scund, negricios, cu mişcări neastâmpărate, ca un argint viu, cioclovina aruncă dârlogii frâului întro ramură de salcâm tăiat şi se amestecă printre tineret în faţa cârciumii. Toţi îşi scoaseră pălăriile din cap. Câţiva de-ai lui îl înconjură îndată şi-i aduse la cunoştinţă, fără zăbavă, aflarea mea acolo. Atunci mă întornai să-l privesc drept în faţă. Vream lupta dreaptă.

Logofătul, răscrăcărat pe picioarele lui slăbănoage, asculta ce i se toca la ureche

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nepăsător şi nu zicea nimic. Din când în când şi-arunca câteo privire furişe spre mine, apoi auzii deodată această înţepătură, ce mi se aruncă c'un glas spart:

— Trebuie să le cam rupem picioarele veneticilor...

Drept orice răspuns la această înţepătură, mă dusei la horă, ce începuse iar, mă prinsei lângă Sultana şi jucai înainte. Era cinstit. Ce făcu logofătul nu era tot aşa.

Se ştie că un flăcău, intrând în horă, nu trebuie să despartă un băeat de-o fată. Când n'are loc între fete, nu poate intra decât între doi flăcăi. Asta-i ceva sfânt pentru toată lumea, care nu caută pricină de gâlceavă. Logofătul Costache socoti să nu ţie seama de-asta, spre uimirea tuturora. Când nici prin gând nu-mi trecea, cineva îmi tăie pe la spate mâna cu Sultana. Mă răsucii în loc. Hora se opri. Ţiganii tăcură. Vânăt în faţa mea, şarpele mă măsura cu nişte ochi să mă mănânce şi zise cu glas răguşit:

— Mă laşi să mă prind şi eu?

— Prinde-te într'altă parte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vreau aici.

— Dacă vrei aici, poftim...

O lovitură de genunchi în pântece îl trânti la pământ. Un gemăt de vită înjunghiată şi voinicosu-şi pierdu cumpătul. Nu-i veni într'ajutor nimeni. Cârciuma se goli. Femeile fugiră. Un bătrân glăsui:

— Mare poveste şi-asta...

Eu strigai lăutarilor:

— Pe duminica ce vine... O să vă tocmesc să-mi cântaţi la logodna mea cu Sultana...

Şi-o luai spre casa prietenii mele. O mamă care-şi ducea de mână copilul îşi făcu cruce şi se rosti:

— Doamne apără...

In toată vremea săptămânii acesteia, cu bunăseamă nu a fost un plutaş mai fericit pe Bistriţa ca Spilca. Logofătul nu se mai arătă prin sat. In fiecare seară mă duceam să-mi trec câtăva vreme cu Sultana şi în fiecare seară se despărţea de mine zicându-mi:

— Spilca, eu nu cred în fericirea ce-o visăm... „Câinele" n'o să ne lase... Şi parcă văd c'o să mă pască un blestem...

O ridicam în braţe până la ochii mei,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901-1932

mi-adânciam privirea în albastrul senin al ochilor ei vioi, îi sărutam fruntea şi plecam.

— Fii pe pace, Sultano... O s'o facem pe mătuşa să meargă cu noi departe de aici, în judeţul Suceava, de unde sunt eu. Acolo o să fim fericiţi.

Dânsa zâmbea cu tristeţe.

— Tu nu ştii cât stăpânesc morţii pe cei vii... Mătuşa mai degrabă s'ar lăsa arsă de vie, decât să şi-i lase pe-ai ei.

In ziua logodnii noastre cârciumarul opri hora, de frica gâlcevii. Mă dusei pe la o toacă să vorbesc cu ţiganii, să vie să ne cânte la masa de seară, după ce ne-o schimba popa inelele. Fui primit mai mult prieteneşte. Tineri din sat beau şi vorbiau fără însufleţire. O parte din ei îşi vedeau de treaba lor, dar alţii veniră să-mi şoptească, că „tot satul se bucură de lecţia dată câinelui"...

— Ţi-a luat frica. Voi ăştia, plutaşii sunteţi tari şi liberi prin unirea voastră, câtă vreme noi suntem îngenunchiaţi. Viaţa voastră aspră, sălbatecă, vă pune la adăpost de asuprirea şi biciul stăpânului. Noi... noi avem cinghelul de gât. Dacă logofătul vrea să ne dea primăvara o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prăjină de loc, să semănăm şi noi, trebuie să ne socotim fericiţi, de unde nu, trebuie să mergem cu ziua şi tot la dânsul. De-asta nici un sătean nu îndrăsneşte să-i zică un cuvânt dinpotrivă. Fetele noastre frumoase trec mai întâi prin mâinile lui. De multe ori le luăm de neveste îmborţoşate de el.

Seara, în faţa unei mese lungi, acoperită c'o faţă strălucitor de albă, câteva neamuri şi prieteni, pe lângă bătrânul preot, aveau lacrămile în ochi când deschisei cutia mea cu darurile de logodnic. Beteala, o beteală bogată, se revărsa ca un foc împrejurul micii comori, primită de moştenire de la biata maică-mea şi care se alcătuia dintr'o pereche de cercei, cu pietre scumpe, din două inele preţioase, două brăţări bătute în rubine şi safire şi salba, ce număra trei lefţi mari, doi galbeni imperiali, patru galbeni mari veneţieni, patru poli de aur, şase lire turceşti şi zece galbeni mai mărunţi.

Toţi cei de faţă fură uimiţi, afară de mătuşa, ce se gândea la morţii ei scumpi, şi logodnica mea, ce nu credea în visul nostru de fericire. Sultana, îmbrăcată în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

alb, îşi purta ochii, ca duşi de pe lume, de la cutia cu daruri la ochii mei zâmbitori, ca o porumbiţă nelalocul ei. Fiecare-şi bătea capul să-i alunge gândurile ei urâte. Preotul cuvântă o rugăciune plină de foc şi binecuvântă năzuinţa noastră de împreunare. In vremea mesei se făcură glume. Ţiganii cântară şi ziseră de-ale lor. Naşa o puse pe Sultana să-şi arate zestrea. O făcu ca trasă de funie. Femei glumeţe se năpustiră la sipete: Cămăşi de zi şi de noapte cusute frumos, ştergare, feţe de pernă, cearceafuri, feţe de mese, fură scoase, risipite prin odaie. Sultana avu doar bunătatea să zâmbiască din când în când.

Către miezul nopţii, plecând, o întrebai pe logodnica mea:

— De ce, Sultano, aceste gânduri toate negre?

— Nu sunt gânduri negre, Spilca. *Ştiu* c'o să-ţi fac răul tău. *Il văd ven nd.*

O strânsei cu putere la pieptul meu. Dânsa mi se lipi cu dulceaţă. O lacrămă fierbinte mi-alunecă pe mână. Apoi, adierea miresmată cu miros de brad şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noaptea umedă a unui sfârşit de Gustar mi'nvăluiră drumul.

* * *

A doua jumătate a lui Brumărel vestea pe săraci că iarna va fi timpurie şi aspră, când într'o după amiază rece, ploioasă, ajunsei într'un sat, la vreo jumătate de poştă de satul logodnicei mele. Ardeam de dorul s'o văd, dup'o lipsă de şease zile. Eram încărcat de tot soiul de cumpărături în vederea nunţii, hotărâtă în duminica întâia a lui Brumar. In toată vremea săptămânii ce trecu, Sultana nu-şi schimbase felul. Chibzuinţă, maturitate, potolire, aproape răceală în toate apucăturile ei. De 'n'aş fi fost încredinţat despre curăţenia ei sufletească şi de lipsirea ei de mine, aş fi învinuit-o de nepăsare. Dar eram încredinţat că suferea. Nu vroi să strice măcar o singură vorbă spre a hotărî pe mătuşa să-şi lase satul. Toate încercările mele pe lângă mătuşă fură în zadar. Nenorocita rămase în părerea dânsei. Nu vorbia decât deşpre morţii ei. Mă închinai şi eu, nădăjduind întru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sfârşirea zilelor ei, ce nu putea fi prea departe.

Un fapt, ce-l socotii îmbucurător, era dosirea logofătului. Din ziua în care primise izbitura în pântece, nu-l mai văzuse nimeni. Se zicea că-i bolnav. Unii spuneau că-l ţine teama în frâu. Numai Sultana era încredinţată că urzeşte „câinele" o răzbunare spăimântătoare.

— Mă tem de orice, dar nu sunt încredinţată decât de nenorocire. Din orice parte ar veni, ştiu c'o să ne lovească în fericirea noastră şi că tu o să fii care-o să înduri mai mult.

Astea fuse cuvintele cu care mă despărţii de Sultana duminica următoare. Nu ne mai puteam vedea decât sâmbătă din săptămâna ce venea. Un mare drum de lemne pe Bistriţa, nişte socoteli încurcate la sfârşitul călătoriei, ca şi cumpărătura de felurite lucruri, greu de găsit, mă făcu să lipsesc aşa de mult.

Acum o luai în sus, ţinând malul gârlii. Mi-era foame. Eram obosit. Două lumânări, cât toată lumea, fiecare cântărind câte trei ocale de ceară, ce trebuiau să fie aprinse la slujba căsătoriei noastre, mă împovărau peste măsură. Niciodată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

grinzile ce le luam pe umeri, nu mă rupsese atâta. E drept că grija să nu le frâng mai era şi ea o pricină. Cu toate că nu prea cred eu în toate, împovărarea asta nu-mi plăcu. Mi-aducea aminte o credinţă a mamei: când „se lasă grele" lumânările de nuntă, e semn rău; care din soţi avea lumânarea mai arsă în vremea cununiei, o să moară cel dintâi. Şi iată-mă gata să ţiu seama de nu ştiu ce glas năuntric. Ca să-mi alung acest potop de gânduri negre, poposii în satul acesta. Să mă odihnesc, să înghit ceva, să mă desmeticesc puţin. Tocmai că mi-era şi cârciumarul cunoscut. Haide... Ducă-se pe pustiu gândurile rele...

Da, ducă-se pe pustiu... Numai c'ajunge uneori în viaţă, să nu poţi alunga ceeace ţi se întâmplă împrejur.

Deschiz uşa cârciumei. Înăuntru vreo şeapte săteni şi negustorul. Câte şeapte-şi tăie vorba şi se făcură muţi, de cum mă zăriră. Totuşi auzii pe unul, care zicea:

— Bietu băiat... El e mai de plâns...

Imi lăsai dăsagii, lumânările şi întrebai:

— Cine să fie de plâns?

Cârciumarul mi-eşi înainte, vesel.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901-1932

— Bunăseara, Spilca... Merge, merge?

— Merge, Lache, zic, dar ce-i de plâns?

— Ce să fie... S'a întâmplat o mică nenorocire în partea locului. Nevasta unuia şi-a frânt un picior. Acum el trebuie să-i facă toate treburile femeei.

Mă gândesc: hâm... De ce ăilalţi nu mai zic nimic? Şi de ce privesc aşa de ciudat la lumînările puse de-a lungul mesei?

— Ce-aveţi de vă uitaţi la lumânările astea? Lumânări de nuntă... Parcă n'aţi mai văzut...

— Mari sunt, făcu un sătean, ocolind să nu dea ochi cu mine.

— Da, mari...

— Şi-or fi şi grele.

— Destul de grele.

Nu mai spuseră nimic. Cercai să înfulic puţină pâine, să beau un gât de vin. Nu mergea. Mă ridicai şi pornii.

Afară-i aproape noapte. M'am hodinit, dar lumânările sunt iarăş grele. Le schimb din mână'n mână, dar pace. Şi mai e cale până acasă. Calea-i pustie şi desfundată. Urechile îmi ţiuie, când una, când alta, semn că mă vorbeşte cineva

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de rău. Imi trag cuţitul din teacă şi-l las să-mi atârne pe lângă pulpa dreaptă. Dar câtu-i de obositor, să tot spionezi împrejurul tău... Cuţitul, de cureaua lui, îmi tot izbeşte pulpa, la tot pasul ce-l fac. Imi pare că vrea să-mi cioplească piciorul. Il vâr în teacă. Tocmai în clip'asta, în noaptea neagră, un ţap, tot aşa de negru, răsare la doi paşi de mine, taie drumul şi piere. Şi cutoatecă ştiu bine că nu poate fi decât un ţap, ca toţi ţapii, unul adevărat, pe care stăpânul său l-o fi căutând prin toate părţile, rostii tare:

— Dracu...

Dau să-mi fac cruce. Mâna-mi cade grea, ca de plumb. Mă gândesc:

— Era curat Ucigă-l crucea... El mă împiedică să-mi fac cruce... Şi lumânările astea, ce se lasă grele, de nu ştii cum să le mai ţii...

Vreau să-mi trag din nou cuţitul din teacă, dar nu pot. Alt semn de apropierea Necuratului... Şi-i atât de neagră noaptea, încât mă dor ochii de negrul ei.

Insfârşit, îmi las dăsagii jos, sprijinii lumânările de un copac de lângă drum.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Atunci îmi dădui seama c'apucasem altă cale, pe alături cu drumul bun. Copacii sunt niște plopușori tineri, drepți și-aproape tot așa de netezi ca și lumânările. Lumânări și iar lumânări... O pădure întreagă... Lumânări triste, stinse și negre.

— Nu, îmi zic, în noaptea asta s'a isprăvit cu mine... N'o să mor sfâșiat de-o undă, ca un plutaș vrednic, o să mor de frică, ca o babă.

Ajung, în cele din urmă, să-mi trag cuțitul și să-mi fac de trei ori semnul crucii. M'iau povara întreagă. Și iată-mă plescăind prin noroiul unui câmp, ce-l tai deacurmezișul s'ajung la drumul bun. Deodată lucesc doi ochi și vin spre mine. Simt că-mi îngheață inima. Dăsagii și lumânările-mi scap din mâini. Urlu: — Ma-amă...

Imi răspunde un be-e-e... Ochii lucitori pierise.

Târziu, noaptea, ajung, plin de noroi și pic de înădușeală. Casa Sultanei este foarte luminată, ard lumânări multe. De departe văd tinda deschisă și plină de lume.

— Asta-i, zic, a murit mătușa... Acum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pricep eu de ce atâtea semne rele în drumul meu...

Nu pricepeam nimic. Bătrâna era acolo, în picioare, în odaia cea mare, îndeletnicindu-se, cu ochii storşi, să tot aşeze găteala logodnicii mele, care, dânsa, sta întinsă pe două mese, aşternute cu faţă albă, gătită în hainele ei de mireasă, mai frumoasă ca niciodată, înconjurată de lumânări tremurătoare, ce-i lumina faţa trasă, albă, suptă de pliscul morţii. Genele ei lungi nu-i mai clipeau. Ochii ei senini şi buni trebuia să nu-i mai văd. Ramura de lămâiţă îi încorona fruntea-i ca de ceară, pe care credeam s'o sărut de nuntă duminica următoare. Părul, desfăcut şi dat în două, se revărsa în lungul trupului rece, amestecându-se şi nedeosebindu-se cu beteala. In mâinile puse pe piept, batista cu băncuţa cerută morţilor la trecerea „vămilor" spre lumea cealaltă. Pe deasupra, linţoliul.

Iar eu, Spilca, rămân înmărmurit pe prag şi privesc şi eu la toate astea, ca toţi ăilalţi.

— Aşa a fost scris. Dealtmintrelea sărăcuţa o ştia. S'aştepta. Şi mai alaltăieri seara, pe când strângea singurică

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la fân pe câmp, *el* a venit fără de veste, o târî'n pădure şi-şi „râse de ea". Mititica mamei, n'a putut îndura necinstea. Noaptea, D-zeu ştie cum, a topit gămăliile câtorva tocuri de chibrituri şi le bău otrava. A murit eri seara, după toacă, fără să vrea să bea lapte, ca să verse. Aşa a fost scris... Cel puţin o să hodinească alături de părinţii ei. Morţii nu vor nici ei să rămâie singuri.

Rostind astea, bătrâna luă lumânările de nuntă, le desfăcu, le aprinse şi le puse la capul Sultanei, a cărei faţă de ceară se făcu şi mai albă, când cele două mari flacări luminară odaia. Apoi, îngenunchind, rosti cu glas lămurit: *Tatăl nostru carele eşti în cer, facă-se voia ta...*

Toţi cei de faţă făcură la fel. Rămăsei singur în picioare, fără să zic nimic, privindu-mi logodnica scăldată'n lumină..

* * *

De şase zile trăiam, ca o sălbătăciune, prin pădurea deasă, ce'nvecinează conacul boieresc de pe moşia Bistriţei de jos, unde domnea ca un stăpân logofătul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Costache, călăul Sultanei şi-al atâtora altele. Nu era chip să fie văzut. Nu ştiu dacă mâncam, dacă beam, dacă mă odihneam. Ştiu că straiele mi-erau zdrenţuite. Mâini, picioare şi faţă, totul mi-erau însângerate, din pricina goanei, zi şi noapte, de pe-un drum pe altul, străbătând desişul.

Aceste paragini erau destul de departe de locul păcatului. Logofătul nu se temea de ele. Era crângul pe unde se'ntorcea din raitele lui ce le făcea întru paza pădurilor, întotdeauna singur şi călare, pururea 'narmat cu pistoale. N'aveam, drept orice armă, decât ura mea, sângele meu clocotind de dorul răzbunării. Cuţitul nu mi-ar fi fost de cine ştie ce folos. Ca să-mi cază'n mâini, aveam o frânghie, ce-o ţineam gata s'o întinz de la un copac la altul.

In seara a şasea, era ajunul duminicii când trebuia să mi se slujiască nunta mea cu Sultana. In loc să mă aflu în frigurile celei mai fericite zile ale vieţii, stam într'o groapă, cu frânghia'n mână, cu urechea aţintită, fără suflet, fără D-zeu, fără nădejde. Erau clipe când nu mai ştiam nici eu ce mai sunt. Un ţipăt sau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bătaia aripilor vre-unei pasări de noapte îmi trezea creerul din toropeală. Atunci, întâiul gând, singura mea dorinţă, era *el*. Mi-l închipuiam apropiindu-se'n trapul sau goana calului. Frânghia, întinsă la 'nălţimea genunchilor calului, ţinea drumul. Dobitocul se'mpleticea. Duşmanul în mâinile mele, îi săream în spate. Ce mai moarte grozavă îi pregăteam:

— Of, D-zeule... Dacă eşti şi vezi nedreptatea, lasă-mă să sorb din acest pahar de apă răcoritoare... Apoi, voi îmbrăca antereul, n'o să mai trăiesc decât să-ţi cânt laude ţie...

Aşa mă rugam în seara ceea şi D-zeu mi-ascultă ruga.

Locul ce-l alesesem întru împlinirea scopului meu era cel mai potrivit. Calea, mai'nainte de-a se face lină şi să'ngăduie unui călăreţ să-i dea frâu calului, făcea mai sus o'ntorsătură repede, strimtă şi roasă de-un pârâiaş. Aici, omul călare era silit să descalice şi să meargă pe jos, cel puţin ca la vreo două sute de paşi. In atare împrejurare puteam să-l pricep prin întuneric, ca să nu ucid vre-un nevinovat, cu toate că eram în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

credinţat că singurul călăreţ ce bătea pustiurile astea era numai logofătul.

Prin amurgul înourat, ce se lăsa domol peste pădurea de stejari, ascultam, tupilat în groapa mea, murmurul pârâiaşului, când trapul unui cal se opri'n loc. Călăreţul sări jos. Calul sforăi. Eu ţâştii, cu inima nebună de bucurie. Incercai să m'apropii destul, din câteva aruncături, luând-o deadreptul, prin hăţişuri încâlcite, ca să-i pot deosebi bine statura scundă a duşmanului meu, dar el mergea dosit cu totul de calul lui, ce-l lăsase să meargă slobod. Noaptea se-adância şi mai mult pe măsură, ce ne'nfundam în desişul arborilor uriaşi. Cu orice preţ trebuia, aşa dar, aici să ştiu dacă era sau nu el. Scăpat din încâlceal'asta a drumului, mi-ar fi scăpat. Ce-i de făcut, să-i întârzii mersul? Cea mai mică nesocotinţă din parte-mi, mi-ar fi fost de aleluia.

D-zeule, mă gâdeam, să fii tu oare pavăză călăilor?

Şi repede rupsei o creangă uscată. Plesnitura opri'n loc cal şi om. O clipă rămaseră înfipţi pe loc, apoi urmară scoborîşul. Nu înaintasem lucru mare. Atunci, mereu urmărindu-i deaproape,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

petrecui cărarea în urma lor. Intâzierea asta le îngădui să se depărteze. Imi pierdui şartul, îmi vârâi două degete în gură şi dădui un fluer cu putere. Răspunsul fu o pocnitură de pistol. Urmă o înjurătură. Cunoscui glasul logofătului.

Niciodată n'a fost om mai fericit în nenorocire, cum am fost în clipa aceea... Alergai ca un tigru în josul drumului şi-l tăiei cu fringhia, întinsă din toate puterile mele, înzecite de ură.

Clipele mi se păreau veşnicii, noaptea, un iad. Şi iată că în vremea acestei aşteptări, neagră ca ura mea, mi-aud duşmanul venind pe jos. Nu încalecă, înaintează dibuind, ducându-şi calul de dârlogi, cu pistolul, negreşit, gata. Nemilostivule Doamne, la asta nu m'aşteptam... O să-mi descopere frânghia. Rămas bun, răzbunare...

Arunc frânghia şi sar, ghemuindu-mă cu faţa la pământ, deacurmezişul drumului.

— Poftim, logofete, descarcă-ţi pistolul în capul meu, trimite-mă lângă Sultana... Dar dacă nu-ţi vei nimeri ţinta, amar ţie...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu urechea la pământ, ascult pasul legănat al calului ce se-apropie, apoi i-l deosebesc pe-al stăpâni-său. Ţiu faţa înfundată în cotul mâinii. Nu vreau să mai văd nimica. Nu mai răsuflu. Trăiesc clipa osânditului care, cu gâtul pe butuc, aşteaptă căderea paloşului. Nu-i moartea de care mă tem, ci de fuga logofătului.

Ajunge. Se opreşte. Un pas, doi paşi... Mâna lui mi-o atinge pe-a mea. Îmi ridică braţul şi zise.

— Ei, n'auzi? Eşti mort, rănit sau numai beat?

Nu răspund nimic, dar dintr'o săritură îi cuprind braţele şi trupul, faţă'n faţă, răsuflet la răsuflet, amândoi în genunchi, pe când el strigă ajutor, iar oasele-i troznesc, glasul i se stinge. Trupul i se rupe ca o scândură şi se îndoaie peste cap.

* * *

Mânăstirea Pantelimon de la Sfântu Munte. O cazarmă întărită, ce înumără şease sute de călugări. A fost zidită de împărăteasa Caterina II-a a Rusiei. La târnosirea ei, împărăteasa nu fu îngă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

duită să-şi puie piciorul pe tărâmul ăsta de unde-i alungată partea femeească, până şi la dobitoace şi păsări.

E o cazarmă. Are tunuri pentru apărarea Stareţului, a sfetnicilor săi şi-a bogăţiei lor. Sunt soldaţi în antereu, ce-i numesc „fraţi", dar care tremură în faţa mai marilor, ca orice soldaţi. Care-i prost şi crede, precum eram eu, taie lemne, prinde peşte, tescuieşte untul de lemn şi murează măslinele, lucrează via, îngraşă claponii, se roagă pentru el şi pentru deştepţii cari lorbăiesc despre fiinţa lui D-zeu, cari mănâncă de toate, bea de toate şi-şi descarcă trupul la Karea, unde sunt femei tăinuite, sau între dânşii, cu dreaptă frăţie. Acei cari nu fac ca aceştia, se canonesc într'o pusnicie duhovniciască. Cu toţii nădăjduesc întru ertarea Mântuitorului, care, din parte-i, o dă tuturora, întrucât el a fost pus pe cruce.

Acolo m'am făcut eu haiduc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

MOVILĂ VĂTAFUL

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md?1901-1932

— Movilă vătaful...
— Ascult, căpitane...
— Vorbeşte...
— Eu?
— Da, tu... Tu eşti dintre sfetnicii noştri. De ce te-ai făcut haiduc? Vorbeşte, în numele tău, în numele tovarăşilor noştri, de cari tu eşti mai aproape decât noi şi cari sunt mai aproape de tine decât noi. Povestea ta trebuie să fie aproape ca a lor. Vorbeşte, Movilă...

Un murmur de mulţămire străbătu rândurile haiducilor, faţă de acest semn de luare în seamă din partea căpitanului nostru. Dintr'o mişcare de cap, îşi dară căciulile pe ceafă. Feţile se înseninară. Movilă se ridică, cam sfiicios, cam stângaci, dar destul de acătării, prin mândreţea lui neaoş românească, prin faţa lui tăbăcită, privirea lui dârză, prin sprân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cenile lui stufoase, ajungându-i până la urechi, prin bărbia lui scăpărând de vigoare şi neastâmpărată. Era înfăţişător, vătaful nostru, mai ales prin nasul lui zdravăn, care în clipa primejdiei se lărgea şi se ridica în văzduh, ca un bucium. Râdea rar pe supt mustăţile lui stufoase. Fruntea lui, între sprâncene, era încondeiată c'o cută adâncă, ce stăruia şi în vremea somnului, ceeace-i făcea pe haiduci să spunea că Movilă visa ne'ncetat Poteri şi răzbunări. Adevărat sau nu, zicala asta îl lăsa rece pe Movilă. La ce visa, la ce gândea, nimeni nu-şi bătea capul s'o ştie. Om de cuvânt, socotit, omenos, Movilă nu-şi dădea părerea decât dacă-şi făcea socoteala că n'o „să grăiască în vânt". In loc să-şi facă de lucru cu cine ştie ce spovedanii, mai degrabă primea să ne spele rufele la toată ceata, trudă uricioasă, displăcută tuturor băeţilor.

Mirarea fu destul de mare, când îşi începu povestea:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

POVESTEA LUI MOVILĂ VĂTAFUL

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Am ajuns haiduc, fără să vreau.

La Stăneşti, aproape de Giurgiu, unde m'am născut, eram moşneni. Taica moştenise de la părinţi peste treizeci de pogoane. Vite, vie, pomi roditori, pătule doldora de porumb, păsări, nimic din ce-aduce buna stare 'ntr'o mică gospodărie nu ne lipsea. Asta venea deacolo, că alde bunicu avusese fericirea să fie vecin c'un boier, cum rar se'ntâlneşte pe faţa pământului. Acest boier, demnitar cu'nrâurire'n ţară, l-am cunoscut şi eu către sfârşitul zilelor sale, pe când aveam aproape cincisprezece ani. Era bun şi se temea de D-zeu. Cu toate că se'număra printre cei mai aleşi boieri, în *protipendadă*, scoborând dintr'un strămoş care s'a luptat supt Mircea cel Bătrân, îşi făcea o plăcere să intre'n bordeiul cojanului, să stea de vorbă cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

el, să-i cunoască pe-ai casei lui, copiii, pe care-i boteza cu duzina în fiecare an.

Eu sunt finul lui. Movilă era numele unui frate al dânsului, mort de holeră. Mă'ndrăgea, îndrăznesc s'o spun, ca pe fie-său, întrucât semăn la chip şi fel cu fratele dânsului. Ne duceam cu toţii, băieţi şi fete, finii săi sau nu, urându-i de anul nou, cu sorcova. Ne primea pe toţi, chip frumos încununat de măreţie şi bunătate. Sărea pe dânsul toată liota şi-l lovea cu sorcova, schelălăind ca nişte coteiaşi flămânzi:

Sorcova, morcova,
Să trăieşti, să'mbătrâneşti,
Ca un păr, ca un măr,
Ca un fir de trandafir.
La anu şi la mulţi ani...

In mijlocul acestei larme, în pridvorul lui mare, tăvălit tot de opincile noastre pline de zăpadă, sta în picioare, drept ca un ştejar, ridica mâinile'n sus, se apăra glumind de-acest potop de urări şi striga la rândul lui:

— Şi eu, copii, vă urez sănătate bună, viaţă frumoasă şi ani lungi să trăiţi...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdm1901-1937

Apoi, chemându-şi chelarul:

— Ia să le umpli traistele mititeilor ăştia cu nuci, moşmoane şi covrigi...

Insfârşit, stând pe divanul său, ne perinda unul după altul prin faţa lui, ne mângâia şi ne punea'n gheruţile noastre 'ngheţate câte-un galben de aur, darul lui de anul nou.

Galbenul nu era ceva rar în casele cojanilor din vremea-aceea. Cu toate astea, fiecare ţăran îl păstra pe-ăsta ca pe-un moaşte sfânt.

Am văzut acest suflet bun de om îngrijindu-se despre traiul din casă şi din afară a ţăranului. Nu putea suferi pe omul care bea din patimă, dar ştia să ierte mult. Astfel, când un locuitor se ruina, îi oploşia pe soţia lui nenorocită, îi da o bucată bună de loc din pământurile lui, câteva vite şi uneltăria trebuincioasă, ca să-şi facă o gospodărie. Cu cârciumarii ducea un război necruţător. Datoriile ce le făceau sătenii la cârciumari, dânsul le ştergea cu de la sine putere. Şi dacă vreunul din aceste pasări de pradă se'ntrecea cu gluma'n

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cămătărie, îi trimitea *mumbaşirul*, care-l bătea la tălpi cu grozavul *topuz*.

Cu puţin înainte de moartea lui, acest mare boier veni să ne vază, cea din urmă oară. Sărbătoream anul de la naşterea celui de-al şeaptesprezecelea copil al nostru, între ceilalţi şasesprezece, trăind cu toţii. Era finu-său. După obicei, taica-i făcu cunoscut să vie să-i ia din păr. Il vesti din datorie, dar nu s'aştepta să vie. Spre marea noastră bucurie, un călăreţ de la curte veni să ne spuie că boierul ţinea să vie singur, să-i ia din moţ lui fină-său.

Fu o îndoită sărbătoare. Mama, ajutată de cele patru fete mari ale ei, se-aşternu pe lucru, la vatră şi'n casă. Fericitul prichindel fu scăldat pieptănat, îmbrăcat ca o păpuşe şi şters necontenit la nas. Naşi-său veni, încărcat de daruri bogate. Fu primit ca un Vodă. Taica-i înfăţişă mănunchiul de şease fete şi zece băieţi, dintre cari cel mai mare era de douăzeci de ani, cel din urmă'n faşe, la maica'n braţe. Două surori şi doi fraţi erau gemeni. Doisprezece din şasesprezece erau botezaţi de boier.

La masă, maica fu aşa de fericită, că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvaniara/nor1901 1932

bolborosi vorbe fără căpătâi, călcă pe caftanul boierului şi-şi răsturnă paharul. Bunul om rosti atunci aceste cuvinte, ce mi-au rămas în minte.

— Nu-ţi pierde niciodată cumpătul în faţa unui muritor, oricare-ar fi el. Boier sau opincar, pe lumea cealaltă suntem tot una. Aici, pe Pământ, unul nu-i mai bun decât altul. Şi dacă, de pildă, „Stan" e Domn, iar „Vlad" trage la jug, asta nu-i pentrucă D-zeu o vrea, ci fiindcă o vrea omul, omul care-i nedrept, crud şi lacom. Impotriva acestui om, noi trebuie, cu preţul vieţii de-ar fi, să ne sculăm şi să-l zdrobim, căci răutatea nu-i fapta lui D-zeu."

Avui prilej să-mi aduc aminte despre cuvintele-astea, nu mai târziu decât la o lună de la moartea boierului. Feciorusău, singurul moştenitor, veni din streinătate să-şi ia averea în primire. Fu omul nedrept, crud şi lacom despre care vorbia răposatul boier.

* * *

Când cu'ntâia lui preumblare prin sate, nu ştiam cât îi poate capul. Il pri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mirăm cu toată cinstea cuvenită moştenitorului unui părinte, pe care toată lumea-l plângea. Trecu, dispreţuitor, în trăsura lui, ne ţinu la distanţă, nu vorbi nici cu bătrânii, cu atât mai puţin nu le'ntinse mâna, cum făcea taică-său. Intovărăşit de-un isprăvnicel se mărgini să-i ceară desluşiri despre averea locuitorilor şi să-şi însemne'n condicuţa lui. Urmarea fu îndoirea haraciului în bani de aur, pe care fiecare cap de casă îl plătea paşei de la Rusciuc.

Acest haraciu ajunsese un obicei. Era plătit din tată'n fiu. Boierul ăl bătrân strângea partea noastră, o adăoga de la dânsul şi trimitea tot laolaltă tiranului de peste Dunăre, ca să ne dea pace. In felul acesta noi furăm scutiţi de 'ncălcările şi prădăciunile ce prăpădiau alte ţinuturi dunărene, din pricină că nu-i plătea atât puternicului.

Bine'nţeles, că niciun boier nu plătia haraciul, nici Sultanului, nici lui Vodă, precum nici-un alt soi de dare. Se ştia că erau scutiţi de orice sarcină de dajdie. Dar, odată ce bogatul nostru apărător se'nsărcinase, de la sine, cu jumătatea haraciului, sătenii luase această

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mărinimie drept o faptă de bună dreptate, căci, la drept vorbind, de ce acela care avea treizeci de pogoane de pământ trebuia să plătească el toate dările, iar acela ce-avea treizeci de mii să nu verse nici-un ban pe la toate aceste *haznale*, mari şi mici? Astfel cugeta omul drept, cum fusese fostul proprietar. Ca atare traiul fericit al părinţilor noştri se'ntinse până la cel de pe urmă locuitor, până la ţiganii robi, ce munciau pe pământurile stăpânului. Aceşti nenorociţi, însăşi ei, cu toate că cumpăraţi şi vânduţi ca vitele, erau îngrijiţi omeneşte. Boierul pedepsia fără cruţare pe cine-ar fi trecut peste marginea puterii lui. Veghea să fie hrăniţi sănătos şi'ndestulător. Le credea la vreme de boală. Asta mi-aduce-aminte o'ntâmplare deosebit de mişcătoare.

Bântuia de câtăva vreme o molimă de friguri. Intr'o zi, ducându-mă la conacul moşiei să'mprumut o grapă, mă brodii când boierul cerceta starea robilor lui. Fireşte, din pricina molimei, cea mai mare parte dintre ţigani căzuseră bolnavi. Ca să-i prinză'n cursă, logofătul scormonise o măsură, prin care pururea-şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atingea ţinta. Le da să bea rachiu, ştiind că „ţiganul doar când nu-i mort nu bea". Cei cari se prefăceau, cădeau în cursă, beau şi erau trimişi la muncă. Dar, în faţa stăpânului, logofătul nu'ndrăzni să-şi facă cum ştia el. Un ţigan prăpădit de boală se prăjia la soare, cu capul în mâini. La sosirea noastră, se aruncă la picioarele stăpâni-său, care-l întrebă:

— Ce ai?

— Sunt bolnav, Măria ta...

— Nu-i bolnav, se preface, zice logofătul.

— Mă prefac? ţipă robul. Iaca, dă-mi să beau rachiu, şi-ai să vezi că nu l-oi bea... Când îţi spun că sunt bolnav...

Acest cuvânt deschis îl mişcă pe stăpân.

— Vrei să te fac om slobod? îi zise el ţiganului.

— Slobod? făcu acesta, ca trăznit. Stăpâne, la ce m'alungi? Unde-o să mă duc? Să sar din lac în puţ?

Depărtându-se, boierul înălţă din umeri şi zise ca pentru sine:

— Vai de capul nostru! Dobitocul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

lăsat slobod, e bucuros. O făptură omenească cată să se vânză din nou...

Iată omul căruia-i datora propăşirea zece sate, dacă nu un ţinut întreg, într'una din vremurile cele mai dureroase, din câte-a petrecut ţara noastră. Acest boier fu unul dintre cei de pe urmă, cari cinsteau numele de Român. Işi iubia neamul, trăia'n sânul lui, se'mpărtăşia din bucuriile şi'ndurările lui.

Moştenitorul nu călca pe urmele lui taică-său. Ne judeca de prea fericiţi. Cu toate că bogat, „să-şi mănânce aurul cu lingura", lăcomia lui n'avea margini. Strein de inimă şi chiar de limbă, — o vorbia'ncâlcit, — ros de viaţa destrăbălată, ce-o dusese'n părţile apusului, luă după urmele acelora, Români sau streini, pentru cari ţăranul nu era decât o vită de muls.

La alarma pricinuită de mărirea haraciului, bătrânii ţinutului se'ntruniră la casa preotului din Stăneşti. Eram şi eu pe-acolea, tânăr, aproape fără mustăţi, şi-i văd, parc'ar fi fost eri, cu feţele lor îngândurate, încadrate'n chicile lor albe, ce li se revărsau peste umeri. Ne măr-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

turisiră pe dată, că vremea de pace şi fericire s'a dus.

— Desfăceţi-vă vitele... Nu mai araţi şi semănaţi decât pentru cât vă face trebuinţă... Intocmiţi-vă care obădate cu coviltir, c'ale moşi strămoşilor noştri, şi ţineţi-le gata de'njugat, cu câte patru vite sdravene, încărcate cu ai caselor şi cu câte lucruri mai de preţ aveţi. O să luaţi voi, ăştia tinerii, o să luaţi calea muntelui. Cei cari vor rămâne, cădeavor în robie. Noi, ăştia, bătrânii, vom merge 'ntru odihna cea veşnică... Facă-se voia domnului...

Voia Domnului se făcu. Noul stăpân şi-arendă moşiile unui Grec, ce-ajunse plaga ţinutului. In mai puţin de-un an, toate dregătoriile sătеşti, alcătuite din oameni de Ţară, fură'nlocuite printr'un potop de fanarioţi, mai lacomi de sânge ca păduchii de lemn din casele pustii. Fu ca o ploaie de lăcuste căzută peste-o holdă. Chipuri lihnite de oameni, cu ochii'nsângeraţi, se iviau pe la porţi, bolboraseau o românească ne'nţeleasă înfricoşând femeile şi copii. Pururea'ntovărăşiţi de lefegii armaţi, pururea'ntărâţi cu câte-o poruncă domnească,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvaniaro/nor1901_1932

aceşti lupi flămânzi cutreerau satele şi cereau plata a tot soiul de dăjdii noi: văcărit, oierit, vinărit, ţuicărit, grănărit. Apoi rând pe rând: pomărit, albinărit, asupra pescuitului, a vânatului, asupra gândacilor de mătase, asupra abalelor, ferestrelor, hoarnelor.

Piereau vitele ziua'n amiaza mare. Poterele se iviau, cu rostirea să-i pedepsească pe hoţi. Siliţi furăm să le ernăm şi să le hrănim. Ale mai frumoase din fetele noastre fură silnicite de-aceste fiare. Trimiserăm jălbi la Divan. Jălbăitorii s'aleseră cu oasele sfărâmate de topuz.

Atunci aflarăm că grozăvenia ce numai acum se deslănţuia asupra ţinutului nostru, era de mult lege obştească'n toată Ţara românească, de-ar fi fost ocârmuită de Greci, ori de Români. Dacă n'o cunoscusem mai dinainte, asta se datora silinţelor şi-a cuvântului cu greutate a răposatului boier. Feciorul lui, ajuns în Divan, negoţa sângele şi sudoarea neamului său însuşi, vindea dregătoriile la mezat şi da mână liberă cumpărătorilor să se despăgubească. Mai mult, arendaşul lui, la'nţelegere cu dân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

sul, bägă plugul în locurile oamenilor, bătându-şi joc de răzoarele şi hrisoanele noastre. Ştia că la plângerile ce le vom trimite la Divan, copârtaşul lui va răspunde cu topuzul.

* * *

In trei ani de zile, ţinutul nostru ajunse de necunoscut. Grozăvenia asta, singură ea, făcu mai multă pradă decât molima, seceta, pârjolul şi revărsarea de ape la un loc. Locuitorii tăiară şi arseră aproape toţi pomii roditori. Păsările cântătoare şi berzele nu se mai arătau. Nu se mai auziau decât zumzetul albinelor. Nu se mai zăriau paturile întinse, albe, acoperite de mii şi mii de viermi de mătase, gata să ronţăie frunzele de dud. Nu se mai vedeau cirezile de vaci, ce se'ntorceau seara de la păşune. Nici nunţi vesele, care să ţie câteo săptămână. Nici cumetrii, la care şi trecătorii erau poftiţi să se'nfrupte din plăcinte şi din plosca de vin. Nici parastase... Neuitatele nopţi din Brumărel ale copilăriei noastre, ce le petreceam făcând floricele din porumb şi-ascultând greerul cântând, ajuns-au

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

seri de priveghi. Odată pierdut pământul lui scump, casa lui pângărită, ţăranul cel mai cumpătat se dedea băuturii, îşi petrecea vremea prin puzderia de cârciumi, ivite ca ciupercile după ploaie. Topazul, odinioară hărăzit numai cămătarilor, zdrobia toată săptămâna mădularele vreunui locuitor, ce nu mai era'n stare să-şi plătească angaralele. Bietul, putea să-şi mai târască restul zilelor în cârji. Alţii erau spânzuraţi de picioare, cu capul în jos, şi-afumaţi cu ardei roşu, aruncat peste jar aprins. Li se punea ouă coapte la supţiori. Li se prindea vârful degetelor în cleşte, li se 'nfigea ţepuşe pe supt unghii.

Ai noştri din casă fură'njumătăţiţi. Cum treceam drept bogaţi, urgia păgână se-aruncă asupra-ne, cu străşnicie de năvălitori. Taica muri bătut cu topuzul, schingiuire înăsprită cu'năbuşala ardeiului. Cei trei fraţi mai mari mi-au fost ucişi, voind să-l scape pe taica. Două surori îmi pieriră 'ntr'o bună zi, fără urmă. Alte două, răpite şi silnicite, se 'ntoarseră acasă, după şease luni, ca să cază la pat bolnave, de unde să nu se mai scoale. Cel mai mic se'necă dintr'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întâmplare. Astfel, ajunsei cel mai în vârstă din casă, la douăzeci de ani, înconjurat de cinci fraţi, două surori şi-o mamă, ce nu mai contenea zi şi noapte din plâns.

Acum ne-ajunse'nsfârşit, cea mai mare dintre toate nenorocirile, ce-l poate lovi pe Român, nenorocire ce-o aştepta dealtmintrelea toată lumea şi care fu aţâţată prin neplata haraciului paşii de la Rusciuc. Hoardele turceşti, năpustite de tiran, cotropiră ţara.

Ştiţi că ţăranul nostru şi-aduce mult cu câinele. Să fie bătut, să fie lăsat flămând, asta nu-l desnădăjduieşte, numai căminul să-i fie lăsat în pace. Acest cămin poate foarte bine fi rece, urgisit un bordei, bătătură ne'mprejmuită, ursită fără 'ndurare, el rămâne, îi dă târcoale, se frământă, nădăjduieşte. E cuibul lui. Dar în ziua când ursita-l sileşte să se despartă de-acest cuib cu amintiri şi să plece'n lume, — fir'ar şi'n lumea de-un neam cu dânsul,—atunci s'a isprăvit credinţa lui în D-zeul strămoşilor săi.

Intr'o dimineaţă posomorîtă a lunii Aprilie, lipsită de 'ntinsul arăturilor şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mori/1901-1932

de svonul ciocârliei, sosi un om cu capul gol, zdrenţuros, sosi în goana calului şi strigă la lume:

— Creştinilor... Fugiţi... Fugiţi repede... De la răsăritul soarelui, Turcii trec Dunărea'n faţa Zimnicei şi se'ndreaptă spre noi. In calea lor, strâng ce mai găsesc, omoară oameni, necinstesc femeile, ard casele... Daţi de veste mai departe şi fugiţi... Eu mă'ntorc de unde-am venit. Amar aceluia care nu s'o afla, mai'nainte de miezul nopţii, printre băjenari...

Desnădejdea sătenilor n'ar fi fost aşa de mare, de li s'ar fi spus că valurile Dunării, înalte cât casa, veneau să-i înghită. Femeile alergară după copii. Bărbaţii ridicau pumnii la cer.

— Milostivule, Doamne... Ce păcate săvârşit-am de ne pedepseşti cu-această cumpănă...

Cloapetele bisericii începură a suna fără'ntrerupere. Glas plângător de'nmormântare, ce se-amesteca cu bogetele femeilor, cu plânsul copiilor, cu'njurăturile bărbaţilor, cu urletul câinilor, zădăriţi de zăpăceala stăpânilor lor. Tăiau purcei, păsări, să-şi facă de-ale gurii la drum. Prin căldări şi ciaoane fierbeau mămă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ligile băjeniei, fără sare, să ţie la sete, pe cine mai ştie ce drumuri lipsite de apă. Făcându-le, femeile amestecară'n ele multe lacrămi sărate.

Multe case erau lipsite de bărbat, sau era beteag. Trebuia să le venim într'ajutor şi să le-ajutăm femeilor la'ncărcat. Cei mai fericiţi în această nenorocire, fură aceia cari n'aveau nici car, nici vite, nici avere de dus. Işi luară traista şi băţul.

Satul înfăţişa o privelişte deosebită pentru lumea noastră. Toate casele se goleau, ca'n faţa pârjolului, dar nu ardea nimic. Femeile ne'ndurându-se să se deslipească de lucrurile ce le costase atâtea trude, îmbulzeau carele cu ele. Bărbaţii aruncau la pământ ceeace socoteau de prisos. Izbucniau certuri. Multe femei erau bătute. Preotul alerga din casă'n casă, încuraja pe cei slabi, potolia pe cei dârji, da zor celor trăgănitori. Foarte bătrân şi prea'ncercat în nenorociri, a fost pururea un om cu suflet. In ziua asta fu trimisul lui D-zeu. Cu capul gol, cu părul alb, împletit în coadă şi strâns la spate'n coc, cu antereul suflecat, cu faţa luminată de focul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

credinţii, străbătea satul sprinten ca un tânăr şi striga din ogradă în ogradă.

— Primiţi ceeace ne trimite cerul... Ne aflăm în săptămâna Patimilor. Aduceţi-vă aminte de caznele Mântuitorului nostru... Indur şi eu alăturea de voi... Nu vă părăsesc... Fi-voi în fruntea băjenarilor pe drumul Golgotei noastre.

Pe la o amiază şirul de care prinse-a se urni. In frunte carul preotului, biserica noastră. Pe coviltirul lui se vedea crucea, ce stătuse vreme de şasezeci de ani atârnată'n odaia preotului. Dânsul, îmbrăcat în odăjdii, cu cădelniţa într'o mână, cu crucea'n cealaltă, făcu semnul plecării, mergând înaintea boilor lui voinici şi bălani ca zăpada. Singurul său fecior ce-l avea şi care, venind pe lume, îi răpise viaţa maicii lui, ducea boii de funie.

După carul ăsta preoţesc, gloata băjenarilor pe jos, cu traista'n umăr, cu toiagul în mână. Apoi, căruţele caselor ai căror capi erau nevolnici, văduvele şi orfanii. Insfârşit, veneau neamurile mai puţin încercate, fiecare având câte mai mulţi bărbaţi vânjoşi, în sânul lor.

Toate carele erau acoperite cu covil-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tire şi încărcate să se rupă. Afară de boarfele lui, fiecare primise câte ceva de la vecinul nevoiaş, ce trebuia să meargă pe jos: velinţe, vejminte, lăzi, mălai. Pe la oblincile căruţelor atârnau ştiuleţi de porumb uscat, hrană păstrată pentru câini, când n'ar mai fi avut ce să le-arunce. Aceste biete dobitoace, prietene omului,—în deosebire de pisici, ce nu presimţiră nimic şi rămaseră prin casele pustii, — repede se înfiorară, gâciră prăpădul şi-şi urmară stăpânii. Acuma, feriţi între roatele dindărăt ale carelor, mergeau întristaţi, cu capul în jos, cu coada'ntre picioare, cu urechile asurdite de scârţâitul osiilor neunse, în ciuda dihoniţii ce se bălăbănea la crucea căruţelor.

Ţipetele copiilor, suspinele femeilor, înjurăturile oamenilor, ce mergeau pe delături de căruţe şi adunau lucrurile căzute, era tot ce mai rămăsese din viaţa unui sat dintre cele mai înfloritoare odinioară din judeţul nostru. Astăzi viaţă de ţigani, mergând ca o cireadă rătăcitoare, pe drumuri fără ţintă. Şi toate astea, din vina unui singur om, a unui boier, un Român, a unui scoborîtor dintr'un vestit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/nor1901-1932

strămoş. Mi-aduc aminte de cuvintele rostite la masa noastră de către mărinimosul tată al acestui fiu neomenos: *Impotriva omului nedrept, crud şi lacom, trebuie să te ridici şi să-l zdrobeşti... Răutatea nu-i lucru de la D-zeu.*

Hotărârea mea era luată, dar mă dusei oricum să cer sfatul capului sufletesc al bătrânilor, bătrânului preot, căruia-i spusei acest cuvânt al boierului răposat.

După şase ceasuri de drum, ne găsiam la cel dintâi popas mare, pe ridicăturile de la Călugăreni, ce predomină Dunărea. Noaptea cădea grea, întunecoasă ca ursita noastră. Tot carul şi-avea câte-o făclie aprinsă... Tot sufletul căuta câte-un sprijin... Inşişi câinii cerşiau o privire mai blajină. O femeie şi-l goni peal ei, dându-i cu piciorul. Bietul dobitoc se depărtă puţin, în negrul nopţii, se opri locului, privi'napoi umilit, nepricepând nimic. Preotul văzu această petrecanie şi fu, ca şi mine, îndurerat:

— De ce-l alungi, copilă?

— Pentrucă n'am ce-i da să mănânce, nici măcar un ştiulete de porumb.

— Dar, el nu-ţi cere de mâncare... El

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vrea să te urmeze... Avea-vei tu inima să-l lipseşti de-această mângâiere?

Faţă de-această dojană, femeea'ncepu să plângă. Eu îl luai deoparte pe preot şi-i mărturisii gândul meu de-a pleca'n haiducie.

— Vreau să-mi răzbun pe tata, fraţii şi surorile... Şi pe alţi nedreptăţiţi...

— Care fi-vor cei spre o pedeapsă?

— Toţi. Oricari-or fi: Români, Greci, Turci, toţi aceia cari sunt *nedrepţi*, *cruzi*, *lacomi*.

Bătrânul nu-mi răspunse nimic. Sta mare şi drept, în noaptea neagră. Ochii săi erau aţintiţi asupra Dunării, asupra bisericii lui, a satului, pe când barba-i lungă flutura'n vânt. Şi'ntoarse domol capul către luminile tremurătoare ale felinarelor agăţate pe la care şi se gândea. In clip'asta, izbucniră văpăi în zare, la'nceput slabe, apoi tot mai întinse. Ii atinsei umărul.

— Priveşte, părinte. Putineiu şi Stăneştii ard...

Tresări, ca trezit, şi privi pârjolul, în mijlocul bocetelor ce se revărsau de prin toate căruţele. Atunci, punându-mi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr-1901-1932

mâinile pe umeri, preotul îmi cuvântă, pe-un glas înăbuşit:

— Du-te, fiule, du-te'n haiducie... Şi pedepseşte pe răi... Adevărat este: *răutatea nu-i lucru de la D-zeu.*

* * *

Am plecat, după ce-i pusei pe-ai mei la bun adăpost. Dar, în cincisprezece ani de haiducie, supt poruncile lui Cozma, n'am pedepsit decât nişte răi de-ăi mici. Cei mari stau mereu neclintiţi, în picioare.

Şi, D-zeule, nu vreau să mor, până nu voi tăia şi eu ciosvârta mea din ei...

. . . . . .

Toţi haiducii se sculară'n picioare.

— Trăiască Movilă... Să-ţi ajute D-zeu... Iar de n'o vrea D-zeu, te-om ajuta noi...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Românului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IRIMIA, FECIORUL PADURII

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In tăcerea tuturora, Floarea Codrilor mă măsură c'o privire'ngrijorată, dar drăgăstoasă.

— Irimio, feciorul pădurii... Feciorul lui Cozma şi fiul meu, la haiduci naşterea nu dă nici-un drept de'ntâietate, nici unei deosebiri, afară de-aceea de-a eşi la luptă'n rândul întâi. Aşa dar, aici n'ai să faci pe *beizadeaua*. Dacă cu toată vrâsta ta, te'număr printre sfetnicii mei, se datoreşte numai însuşirilor tale, curajului tău. Pe mărinimia sângelui tău ne bizuim noi în ceasurile de restrişte ce ne aşteaptă.

Cine eşti, o ştim cu toţii. Spune-ne ce gândeşti, ce crezi tu.

Mă ridicai. Cam mândru de ceeace mi se da, cam ţanţoş de ceea nu mi se 'ngăduia, foarte mulţumit de ceeace eram.

Drept e că beizadea nu eram, dar nu

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

eram departe. Obârşia cam la fel. Cozma fusese Sultan din cap până'n picioare. Cele trei ipostase, ce le'ntruchipa Cozma, le întruchipau Sultanii'n toate vremurile, adică îngâmfare, neveste multe, nesocotinţă. Eram din linie.

Răspunsei chemării.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaltransilvaniaro/ndr1901_1932

POVESTEA LUI IRIMIA

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Credeţi dumneavoastră că ştiţi ce sunt eu... Nu ştiţi nimic.

Sunt haiduc născut, iar nu făcut. Maica-mea: pădurea. Viaţa mea: libertatea. Copilaş de doi ani, fui găsit de Cozma pe-o cărare neumblată. Nu plângeam. Eram doar uimit. Cozma mă luă'n dăsagii lui şi mă hrăni cu suc de carne şi cu vin. La şase ani ştiam să'nnot ca un peşte. La unsprezece, slobozii întâiul foc de flintă, ceeace-mi pricinui o straşnică durere la falcă. La doisprezece, înfruntai Potera şi căzui prins.

In vremea ăstor doi ani de grozavă atârnare, îmi făcu viaţa ucenicia. Da, prins la curtea arhontelui Samurachis, învăţai să cunosc lumea. Şi ceeace gândeam atunci, ceeace astăzi gândesc, cu bună seamă, zău, n'o să vă facă multă plăcere.

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mai întâi de toate, dragostea mea de libertate merge până la nerecunoştinţă. Nu vreau să datorez nimănui nimic. Mi-a fost dată viaţa, fără să fiu întrebat. Şi dacă făuritorii acestii vieţi putut-au să se bucure de toate voioşiile mele, le-ar fi fost peste putinţă să'ndure o cât de mică parte din îndurările mele. Când fui rănit, Cozma mă părăsi şi fugi. Eu puteam să fiu ucis, dânsul tot trăind. Trăia foarte bine, pe când eu tânjiam la Arhonte. Robirea mea, mai rea ca moartea, nu-l împiedica nici să mănânce cât patru, nici să nu gonească după femei, ca un buhai.

Acelaş lucru pentru maică-mea. Întâmplările vieţii o adusese'n casa care de doi era pentru fie-său un iad, dar unde dânsa trăia ca o domniţă. Erau cu toate astea părinţii mei. Eram copilul lor. De ce *al lor* şi nu al oricărui alt sălăşluitor al pământului. Pentrucă dânşilor le-ar fi plăcut mai bine să mă ştie'n libertate, decât în robie? Dar, care-i fiinţa omenească, vrednică de-acest nume, căruia nu i-ar părea mai bine să-şi vază aproapele sănătos decât bolnav. Sau întreg, mai curând decât beteag? Asta-i, cred eu, cea mai de pe urmă virtute, ce i se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901-1932

poate cere unui om. Şi-atâta tot, căci pentru mai departe, ăl cu capul tăiat este singurul care s'o simtă.

Atunci, la ce atâta poveste cu legătura de rubedenie? Nu cred să fie'ntre părinţi şi copil, legământul ce-i între cap şi trup. Iar celelalte legăminte, nu sunt decât amăgiri. Mă lasă rece. Nu-mi place să fiu amăgit, ca orfanii ceia cărora li se dă părinţi vitrigi.

Asta zic privitor la rudenie.

Tot aşa de puţin milostiv sunt şi faţă de norodul, pe care vreţi voi să-l liberaţi, sau să-l răzbunaţi. Nici'n astă privinţă sufletul meu nu-şi pierde cumpătul. Nu era nici o legătură între mine şi turma omenească, ce behăia la curtea arhontelui Samurachis. Eu sunt haiduc pentru mine, nicidecum pentru semenii mei. Aceştia n'au decât să se facă, dacă nu sunt născuţi haiduci. Dealtmintrelea, eu mă'ntreb. Cum să fii haiduc pentru aproapele tău? O vorbă românească zice: *Cu sila-i poţi lua unuia, de dat cu sila nu-i poţi da.* Şi-alta: *Nu toacă popa de nouă ori pentr'o babă surdă.*

Potrivnic cu acest popă, tocaţi pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

surzi până n'oţi mai putea. Şi dacă vă 'ndeamnă inima, haiduci, tocmiţi-vă cu ziua la ăl care nu vrea să se scarpine'n cap, când îl mănâncă. Poate că voi sunteţi mucenici. Eu n'am nici-o poftă să fiu.

Cu toate astea, vă voi dovedi că nu mi-a lipsit dorul să-l ajut pe cel căzut.

* * *

Când văzui că s'a scurs un an întreg şi că nici-un semn de viaţă nu dădea Cozma, nu făcea nimica să mă scoată de la'nchisoarea arhontelui, îmi trecu prin cap un gând nebun. Să arunc sămânţa răscoalei printre robi, să-i ridic, să lovesc straja'n vreme de noapte, să dau foc la casă şi să ne mântuim cu toţii, s'o luăm la pădure.

Imi făceam socoteala. Oamenii ăştia, măcar ca cea de pe urmă vită din cireadă, trebuie să primească mai bucuroşi viaţa liberă în schimbul robiei. Sunt mişei, se ştie. Dacă, însă, se pune'n fruntea lor un cap şi-i îndeamnă, vor merge. Voi fi eu capul acela.

Of, visule frumos. Vedeam straja ni-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901 1932

micită; palatul, ruine fumegânde; arhontele la picioarele mele, rugându-se să-i cruţ viaţa. Toată Ţara'n picioare, la auzul acestei isprăvi fără pereche. Cozma, uimit, umilit. Eu, viteaz, la patrusprezece ani...

Imi dam seamă, că viaţa mi-era'n joc, dar viaţa asta de închis într'o curte cu ziduri înalte, nu-mi ţinea de cald. Zi şi noapte, cugetul meu rumega'ntr'una planul acesta, ce-ajunse să fie scopul vieţii mele. Insfârşit, după o săptămână de'nfrigurare, mă hotărîi să-mi încredinţez gândul la doi inşi, unu şi unu. Erau doi tovarăşi de la grajdul cailor, ca şi mine, destul de isteţi, nu prea slugarnici, adesea clocotind împotriva stării lor. I-aveam în oarecare cinste. Erau singurii cărora mă plânsesem de căderea mea şi cari să-mi asculte, lacomi, povestirile mele de haiduc. Crezui că-i cunosc.

De cum pricepură despre ce era vorba, bieţii 'ngălbeniră, li se lungiră mutrile, ochii lor spăimântaţi i-ocoleau pe-ai mei. Cel mai îndrăsneţ cuteză să zică :

— Ne prindem rău... Vom fi aflaţi şi spânzuraţi. Tu nu cunoşti oamenii. Aici toată lumea se roagă de sănătate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentru stăpânul ce dă de mâncare, ce are grijă de toţi. Nu mergi departe cu oamenii, cari zic în toată ziua: *e rău cu rău, dar e mai rău fără de rău..*

Minte de rob din naştere... Căzui ca din cer. Mă'nchisei în chilia mea şi mă lăsai pradă desnădejdei.

A douazi, la prânz, mă chemă arhontele şi, spre marea mea uimire, îmi spuse că are la cunoştinţă tot planul meu.

— Bietul băiat... Te plâng, dar n'am ce-ţi face, închee dânsul...

Această îngăduinţă boierească, această milostivenie de sus, făcură să-mi trec peste margini dispreţul pentru pleava omenească. Răspunsei:

— Da, am vrut să te pui în lanţuri şi să te târăsc dinaintea lui Cozma, dar asta nu se poate face decât cu oameni liberi, nu cu robii...

Şi'ndârjit de liniştea lui, smulsei două pistoale dintr'un perete al odăii, unde eram, şi mă repezii spre fereastră să trag în gloata vitelor încălţate adunată prin ogradă. Arhontele mă opri, zâmbind.

— Ce vrei să faci? Să-i sperii? Nu-i nevoie de armă. Priveşte.

Privii. Işi luă fesul, brodat cu aur, îi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

puse-o greutate'n fund şi-l aruncă'n furnicarul robilor. Căderea fesului în mijlocul ogrăzii fu ca o bombă. Fiecare-şi acoperi faţa cu mâinile şi-o luă razna în toate părţile. Se-auziră strigăte:

— Păziţi... S'a mâniat stăpânul...

— Vezi tu, îmi zise arhontele, dosit după perdea. Nici cel puţin cu robii n'ai vrut să porneşti război cu mine, ci cu nişte vite... Aşa şi sunt. In hrisovul meu de stăpânire stă scris: „patruzeci de mii de pogoane de pământ; două mii vite cornute; *patru sute robi.*" Ceeace-i tot una. Iată de ce te plângeam mai adineaori. Cine se pune'n fruntea unei cirezi îndârjite, nu-i căpitan, e un văcar. Şi tu eşti haiduc, iar haiducii sunt viteji. Să-i ia dracu, nu mi-s dragi, dar nu pot să nu le port cinste, nici să nu-mi fie teamă de ei. Cum crezi tu că m'aş teme de oamenii cari se'nspăimântă de un fes? Zău, mă mir de prostia ta... De nu te-aş avea în vedere, ca pe unul ce nu se teme de moarte, te-aş arunca'n ghiarele acestor dobitoace şi-ai fi sfâşiat într'o clipă. Află de la un tiran, că nu se poate cere robilor să se bată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

pentru o părere... Cere-le să crape de frică şi vor crăpa. Asta face tăria Sultanului, a lui Vodă şi-a arhontelui Samurachis. Du-te acum şi vezi-ţi de treabă şi-aşteaptă-ţi vremea... O să-ţi vie...

Plecai umilit şi-mi aşteptai vremea. A venit, precum ştiţi, dar a venit prin voia ne'nfrânţilor.

De-atunci, m'am vindecat de visul ce leagă pe oamenii liberi de ursita robilor. Nu suntem făcuţi dintr'un aluat. Acela care'ndură mai cu uşurinţă jugul decât pierderea libertăţii lui, să rămâie'n jug. Eu unul nu i l-oi scoate. Libertatea cere să fie apărată. Şi, zău, nu ştii pe cine să-l urăşti mai degrabă, pe-acela ce sugrumă libertatea, sau pe-acela ce se teme s'o apere?

Eu nu sunt haiduc decât pentru haiduci...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

UN HAIDUC

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

— *Iar eu sunt haiduc, pentru apărarea robilor...*

Această'ntâmpinare neașteptată, purcesă din rândurile tovarășilor noștri, aținti privirile de cea parte. Un om se ridicase'n picioare, *un haiduc.*

Era cel mai vrâstnic dintre noi, dar n'ar fi putut-o grăi nimeni, întru cât părul lui bogat, ca pana corbului, n'avea decât puține fire argintii. Avea niște dinți să spargă sâmburii de măslină. Mersul lui drept făcea să dârdâie pământul. Avea un trecut de om ne'nvins.

Ochilor uimiți, ce-l aținteau, le răspunse astfel:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ÎNTÂMPINAREA HAIDUCULUI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

Aş fi vrut să-i răspunz acestui tânăr, aşa de mândru de obârşia lui şi care nu vrea să apere decât libertatea haiducilor.

Sărmanii robi... Le plâng ursita lor. Nu-şi vor mai afla, aşa dar, sprijin nici printre apărătorii tuturor asupriţilor? Şi cică-l slăvesc pe D-zeu şi se roagă pentru toată lumea. Pentru stăpânii cari-i storc, pentru haiducii cari-i dispreţuiesc. Atunci e prea adevărat, că numai inima robului ştie ce-i mila, că numai el ştie să erte...

Dup'o'ntreagă săptămână de muncă silnică, robul mai poate dumineca să râdă, să cânte, să joace. Dup'o viaţă de nădejdi pierdute pe pământ, ştie să se mângâie, nădăjduind într'o viaţă mai bună pe lumea cealaltă. Racila sufletească şi ura nu-l prea otrăvesc. Ca şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

câinele. Un cuvânt bun din partea stăpânului şi-şi uită loviturile de bici. Ba mai uită că plaiurile sunt stăpânite de boieri, pădurile de haiduci şi că dânsul săvârşeşte pâinea şi trupul plăcerilor pentru unii şi alţii.

La drept vorbind, e de'ntrebat, ce le-ar trebui mai mult stăpânilor ca să fie mai buni şi haiducilor ca să ştie a erta?..

lată un fiu al pădurii, ce se'mpăunează cu numele de haiduc, dar care-ar fi putut tot aşa de bine să se nască'ntr'un palat. Codrul care se luptă, zi şi noapte, cu furtunile, cu curpenii şi caria, „codrul frate cu Românul" nu l-a'nvăţat nimic, nici despre luptele lui, nici despre frăţietatea lui, mai puţin despre mărinimia lui... La ce să fii atunci mândru de-o atare naştere? De ce să te mai mândreşti cu această mamă roabă, care dă, fără precupeţire, umbra şi căldura ei, hrana şi adăpostul chezăşuit, celui nedreptăţit, ca şi celui răufăcător, dacă-i vorba s'o 'mproşti cu dispreţul şi s'o lepezi nimicitorilor? Pentrucă pădurea-i roaba uriaşe, ce trăieşte să făurească fe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mon1901-1932

ricirea unei lumi fără inimă. Multelor sale daruri, răspunsurile sunt numai nişte nerecunoştinţi, de la copilul ce rupe tânărul vlăstar, vita ce-i roade mugurii, până la oaspeţii ei întraripaţi, ce-o umple de găinaţ şi cerul ce-i repede fulgerul. Şi cu toate astea, întocmai cu această turmă omenească, urâtă de Irimia, o clipă nu'ncetează să lupte cu viaţa duşmană, ce-o hărţue; nu'ncetează de fel să-l slăvească pe D-zeu, care-i mai darnic cu păduchii decât cu cea mai măreaţă dintre făpturile lui.

Ca atare, pe când vrejul se'ntrarmează c'o puzderie de ghimpi, ca să-şi apere nefolosinţa şi ticăloasa lui dăinuire, pădurea, supusă menirei sale pe pământ, îşi îndeplineşte ursita. Iar pe când toporul o loveşte la rădăcină, vârful îi doineşte cele din urmă cântări de laudă soarelui.

* * *

Irimio... Haiducul ce-ţi vorbeşte acum este copilul din flori al unei roabe, plodul unui fecior de boier, căci poate că tu nu ştii că boierii sunt oameni ca şi noi. Işi leapădă oule pe unde se'ntâmplă.

Ei bine, n'am primit să-i slujesc pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

boieri, am luat drumul pădurii la vârsta de zece ani, şi iată cincizeci de ani de când o duc cu ea. M'am luptat supt poruncile haiducului Jianu, l-am slujit pe marele pandur Tudor Vladimirescu, ca s'o isprăvesc în ceata lui Cozma, tatăl tău. Câteşi trei au fost nişte tirani, iar eu, robul lor? E drept că tirania lor a fost o tiranie aleasă, dar robia mea nu fu mai puţin aspră. Ori de-oi fi spânzurat de Tudor, ori de arhontele Samurachis, eşti tot spânzurat. Şi vezi tu, m'am plecat, am îndurat adesea nedreptăţi strigătoare. Am făcut-o, fiindcă era pentru un anumit scop. Am mai făcut şi de... fricâ. Imi ziceam: e rău cu rău, ar putea, însă, fi mai rău fără de rău. Nu scăpa din vedere că sunt născut dintr'o mamă roabă şi robii pururea sunt mişei. Dar cum ai vrea tu să fie vrednici? De veacuri au frica'n oase, de veacuri sunt bătuţi şi spânzuraţi, când de-alde Tudor, când de arhonţi.

Pricepi tu, micule inimos, că fie la câmp, fie la codru, pretutindeni sunt stăpâni cari domnesc.

. . . . . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?dr=1901-1932

Noaptea, pătrunsă de negură, se lăsa domol asupra Vâlcelei întunecate. In „Peşterea Urşilor" nu se mai vedea om cu om.

SFÂRŞIT

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CUPRINSUL

	Pag.
Adăpostul din Vâlceaua întunecată . . .	5
Povestea Floarei Codrilor	11
Ilie cel înțelept	73
Povestea lui Ilie cel Înțelept . . .	77
Spilca Călugărul	115
Povestea lui Spilca Călugărul . . .	119
Movilă Vătaful	161
Povestea lui Movilă Vătaful . . .	165
Irimia, fiul Pădurii	189
Povestea lui Irimia	193
Un haiduc	203
Intâmpinarea haiducului	207

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A apărut în Editura «Cugetarea»:

SPOVEDANIA
UNUI
INVINS
DE
PANAIT ISTRATI

O adevărată profesie de credinţă şi o documentată descriere a celor ce se petrec în Rusia Sovietică.

Lei 65.—

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Institutul de Istorie a Literaturii Române

Muzeul Digital al Românului Românesc